

Cultuurparticipatie van Rotterdamers, 2007

Cultuurparticipatie van Rotterdamers, 2007

drs. C. de Vries en drs. M. Epskamp

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
september 2008

In opdracht van de dienst Kunst en Cultuur (gemeente Rotterdam)
en de stichting Rotterdam Festivals/het Rotterdams Uitburo

© Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)

Auteurs: drs. C. de Vries en drs. M. Epskamp

Project: 08-2794

Prijs: € 15,=

Adres: Goudsesingel 78, 3011 KD Rotterdam
Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam

Telefoon: (010) 489 95 00

Telefax: (010) 489 95 01

E-mail: info@cos.rotterdam.nl

Website: www.cos.rotterdam.nl

INHOUD

Samenvatting	5
1 Inleiding	11
2 Bezoek aan culturele voorstellingen	13
2.1 Algemeen	13
2.2 Bezoekers en bezoeken	15
2.3 Naar persoonskenmerken	16
2.4 Frequentie van het bezoek aan culturele voorstellingen	17
2.5 Bezoekfrequentie naar persoonskenmerken	18
3 Bezoek aan cultureel erfgoed en uitleencentra	21
3.1 Bezoek aan cultureel erfgoed	21
3.2 Gebruik van uitleeninstellingen	23
4 Bezoek aan festivals en evenementen	27
4.1 Bezoek aan (culturele) festivals	27
4.2 Bezoek aan sportevenementen en overige evenementen	28
4.3 Naar persoonskenmerken	29
5 Bezoek aan feesten in eigen kring met live optredens	33
5.1 Algemeen	33
5.2 Naar persoonskenmerken	34
5.3 Naar land van herkomst	35
6 Zelf actief cultureel bezig zijn	37
6.1 Inleiding	37
6.2 Deelname aan kunstzinnige activiteiten	37
6.3 Deelname aan kunstzinnige activiteiten naar persoonskenmerken	38
6.4 Tijdsbesteding aan kunstzinnige hobby's	39
6.5 Lidmaatschap van en vrijwilligerswerk in culturele organisaties	40
6.6 Zelf cultureel actief zijn en receptieve cultuurdeelname	41
7 Lokaal cultuurbezoek en cultuurdeelname per deelgemeente	43
7.1 Lokaal cultuurbezoek	43
7.2 Bezoek aan voorstellingen per deelgemeente	45
7.3 Bezoek aan cultureel erfgoed en uitleeninstellingen per deelgemeente	46
7.4 Festivalbezoek per deelgemeente	47
7.5 Bezoek aan feesten met live optredens per deelgemeente	48
7.6 Zelf kunstzinnig bezig zijn per deelgemeente	49
7.7 Rangorde van deelgemeenten naar cultuurdeelname	50

8	Drempels en stimulansen voor cultuurdeelname	53
8.1	Algemeen	53
8.2	“Ik wil best (vaker) cultuur bezoeken, maar...”	55
8.3	Afstand als drempel en nabijheid als stimulans voor cultuurdeelname	57
9	Cultuurdeelname en andere tijdsbesteding: samenhang?	61
9.1	Verschillende vormen van cultuurdeelname	61
9.2	Samenhang tussen vormen van cultuurdeelname	62
9.3	Samenhang tussen het bezoek aan lokale en andere cultuur	64
9.4	Samenhang tussen het bezoek aan de verschillende festivals	65
9.5	Cultuurdeelname en andere tijdsbesteding	65
10	De invloed van een themajaar: het Architectuurjaar Rotterdam	67
10.1	Bekendheid en bezoek	67
10.2	Bezoek aan het Architectuurjaar Rotterdam en aan andere cultuur	67
11	Informatiebronnen met betrekking tot cultuurdeelname	69
11.1	Algemeen	69
11.2	Naar persoonskenmerken	70
11.3	Gebruik van informatiebronnen naar de mate van cultuurdeelname	71
12	Mediagebruik	73
12.1	Televisie en radio	73
12.2	Kranten, stadstekst en internet	75
12.3	Het gebruik van lokale media	76
13	Vergelijkingen met landelijke cijfers	79
13.1	Cultuurparticipatie in Rotterdam en Nederland vergeleken	79
13.2	Vergelijkingen naar opleidingsniveau en etniciteit	81
13.3	Informatiebronnen en redenen om geen cultuur te bezoeken	83
	Bijlagen	85

Samenvatting

Het gaat goed met de cultuurdeelname van Rotterdammers. Zij doen iets meer dan in voorgaande jaren aan verschillende vormen van cultuur.

Ontwikkelingen in cultuurdeelname van Rotterdammers in het algemeen

Het bezoek aan culturele voorstellingen stijgt nu licht nadat het jarenlang stabiel is geweest.

Podiumkunsten vooral in Rotterdam bezocht

- Meer dan driekwart van de Rotterdammers bezoekt wel eens een voorstelling, althans wanneer het filmbezoek ook meetelt. Niet alleen het bezoek aan films (bioscoop en filmhuis) is gestegen, ook het bezoek aan concerten met pop- of wereldmuziek, musicals en toneelvoorstellingen is gestegen.
- Bijna 80 procent van alle bezoeken aan voorstellingen door Rotterdammers vindt plaats binnen Rotterdam; dit is hoger dan in 2005 en 2003, maar lager dan in 2001 toen Rotterdam culturele hoofdstad van Europa was.
- Onder jongeren is het percentage bezoekers groter dan onder ouderen.
- Het aandeel frequente bezoekers (heavy users) aan culturele voorstellingen is ook gestegen.

Erfgoed wordt steeds populairder

- Het bezoek aan musea, archieven, galerieën en bezienswaardige gebouwen, stadsdelen et cetera – samen te vatten als cultureel erfgoed – is ook licht gestegen, maar vindt wel wat meer plaats buiten Rotterdam. Daarbij bezoekt slechts een derde van de niet-westerse Rotterdammers cultureel erfgoed, tegenover bijna tweede derde van de westerse Rotterdammers.
- Het gebruik van bibliotheek, videotheek, fonothek en artotheek neemt al een aantal jaren af en dat blijft ook zo. De daling is het duidelijkst bij het gebruik van de videotheek.

Festivals en feesten vallen goed in Rotterdam

- Het festivalbezoek onder Rotterdammers is weer toegenomen, na de daling van twee jaar geleden.
- Bijna zeventig procent van de Rotterdammers bezocht in 2007 een of meer festivals. Onder andere de Wereld van de Witte de With, de R'Uitmarkt, Dag van de Romantische muziek en de Museumnacht werden beter bezocht door Rotterdammers.
- Het bezoek aan feesten in eigen kring met live voorstellingen is enige tijd geleden gedaald. In de afgelopen twee jaren is die daling gestopt. Feesten in eigen kring worden het meeste bezocht door Surinamers, Kaapverdianen en Antillianen (inclusief Arubanen). Surinamers gaan gemiddeld genomen bijna een keer per maand naar een feest in eigen kring.

Zelf kunst maken en doen smaakt naar meer

- Ruim meer dan een op de drie Rotterdammers (37 procent) beoefent zelf een kunstzinnige bezigheid, zoals tekenen, muziek maken, dans, toneel, werken met textiel, et cetera. Ook dat betekent een lichte stijging ten opzichte van eerdere jaren. Tekenend, schilderen en dergelijke wordt het meest beoefend. Slechts een deel van de Rotterdammers doet dit in georganiseerd verband en maar 5% van de Rotterdammers is lid van een zang-, muziek- of toneelvereniging.
- Voor het eerst is hierbij een uitsplitsing gemaakt naar etnische achtergrond, waaruit blijkt dat er duidelijke verschillen zijn in soorten creatieve vrijetijdsbesteding per herkomstland. Turken doen bijvoorbeeld veel aan muziek maken op de computer en aan werken met textiel. Van alle etnische bevolkingsgroepen zijn de Antillianen (inclusief Arubanen) het meest zelf kunstzinnig actief. Zij doen vooral aan tekenen, schilderen, zingen, muziek maken en toneel, mime en dans/ballet.
- Er blijkt een samenhang te zijn tussen Rotterdammers die zelf creatief of kunstzinnig bezig zijn (actieve cultuurdeelname) en deelname aan culturele voorstellingen en cultureel erfgoed (passieve cultuurdeelname). Van de Rotterdammers die wel eens een culturele voorstelling of museum bezoeken, is ruim 40 procent wel eens zelf kunstzinnig actief. Van de Rotterdammers die wel eens kunstzinnig actief zijn, bezocht 93 procent in 2007 een voorstelling en/of museum.

Opleidingsniveau stijgt

Rotterdammers worden langzamerhand steeds beter opgeleid. Uit dit rapport en uit andere analyses, ook van anderen, blijkt dat het opleidingsniveau een van de meest verklarende factoren is voor cultuurdeelname. De gestage toename van het opleidingsniveau verklaart dan ook een deel van de stijging van de cultuurdeelname die in dit rapport wordt geconstateerd. Echter: wanneer de cultuurdeelname in de loop der jaren wordt vergeleken en het opleidingsniveau kunstmatig constant wordt gehouden, blijkt er nog steeds sprake van een lichte stijging in de cultuurdeelname.

Ook in andere sectoren van vrijetijdsbesteding ontstaat het afgelopen jaar een positief beeld. Een (gedeeltelijke) verklaring ligt behalve in het opleidingsniveau in de daarmee samenhangende sociaal-economische sfeer: het inkomen van Rotterdammers en ook de bron van inkomen heeft zich de laatste jaren positief ontwikkeld. Eind 2007 kende de Rotterdamse sociale dienst (SoZaWe) een historisch laagtepunt in het aantal verstrekte uitkeringen.

Lokaal cultuurbezoek

Nieuw dit jaar is dat er nadrukkelijk gekeken is naar lokaal cultuurbezoek en er komen interessante gegevens naar voren. Een op de tien Rotterdammers bezocht in 2007 lokale cultuur, voornamelijk in de zogeheten Lokale Cultuurcentra (LCC's). Wanneer ook het bezoek aan een LCC in andere deelgemeentes wordt meegeteld, blijkt ongeveer twaalf procent van de Rotterdammers dit soort lokale cultuur te bezoeken.

In de deelgemeentes die een wat dorps karakter hebben, wordt de lokale cultuur goed bezocht. Absolute uitschieter is Hoek van Holland, dat dan ook nogal excentrisch ligt, maar ook Overschie, Pernis en Hillegersberg-Schiebroek doen het goed.

De verschillende Rotterdamse deelgemeentes kunnen worden vergeleken voor wat betreft de cultuurdeelname van hun inwoners. Inwoners van het Rotterdamse Stadscentrum zijn het ac-

tiefst voor wat betreft het bezoek aan voorstelling in het genre van podiumkunsten en het filmbezoek. Voor veel inwoners van het Stadscentrum zijn de culturele instellingen en activiteiten dan ook om de hoek. Delfshaven staat wat betreft de podiumkunsten onderaan en in Hoek van Holland wonen relatief de minste filmbezoekers.

Wat betreft het bezoek aan cultureel erfgoed staat de deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek bovenaan en de deelgemeente Hoogvliet onderaan. Het gebruik van culturele uitleeninstellingen is het hoogst in Kralingen-Crooswijk en het laagst in Pernis.

Het festivalbezoek ligt het hoogst onder de inwoners van het Stadscentrum (waar veel festivals ook plaatsvinden) en het laagst onder inwoners van Hoek van Holland (die dan ook ver van deze festivals vandaan wonen).

Het bezoek aan feesten met live optredens wordt het meest gedaan door inwoners van Kralingen-Crooswijk en het minst door Hoogvlieters,

Ook wat betreft het zelf kunstzinnig bezig zijn staat Kralingen-Crooswijk bovenaan. Hoek van Holland staat in dit rijtje onderaan. Nu wordt de lage score van Hoek van Holland eens *niet* veroorzaakt door de excentrische ligging, want deze activiteiten hoeven niet in de "grote stad" plaats te vinden.

Hoe goed of slecht deelgemeenten het doen in verschillende soorten cultuurdeelname is samen te vatten in een over-all ranglijst van deelgemeenten. Onderstaande tabel toont die uiteindelijke ranglijst.

Tabel *Rangorde van deelgemeenten naar cultuurdeelname*

1	Stadscentrum
2	Kralingen-Crooswijk
3	Hillegersberg-Schiebroek
4	Noord
5	Prins Alexander
6	Delfshaven
7	Overschie
8	Hoek van Holland
9	Feijenoord
10	Pernis
11	Charlois
12	IJsselmonde
13	Hoogvliet

Het Stadscentrum en de deelgemeente Kralingen-Crooswijk staan bovenaan de uiteindelijke lijst. Zij staan in alle genres, op één na, in de top vijf van deelgemeenten met het hoogste percentage cultuurdeelnemers. Die ene uitzondering is in beide deelgemeenten het bezoek aan lokale cultuur (met name LCC's). Hillegersberg-Schiebroek, Noord en Prins Alexander maken de uiteindelijke top vijf compleet. De deelgemeenten Delfshaven en Overschie eindigen in de middenmoot.

Net onder de middenmoot staan een paar deelgemeenten die in één van de genres in de top vijf voorkomen: Feijenoord scoort hoog bij het bezoek aan festivals en Hoek van Holland en Pernis (beide een dorp binnen de gemeente Rotterdam, maar buiten de echte stad) doen het goed bij het bezoek aan lokale cultuur. Helemaal onder in de tabel staat Hoogvliet, dat in elk genre van cultuurdeelname bij de laagste vijf hoort en geen enkele keer in de top vijf staat.

Drempels en stimulansen voor cultuurdeelname

Voor het eerst is er gevraagd naar de mate van instemming met enkele stellingen over mogelijke drempels voor het deelnemen aan cultuur. Allereerst stellingen over de prijs van cultuurdeelname.

- *theaterbezoek is duur*: ongeveer zeven op de tien Rotterdammers is het eens met deze stelling.
- *concertbezoek is duur*: zelfs driekwart is het eens met deze stelling
- *museumbezoek is duur*: ongeveer een derde van de Rotterdammers is het eens met deze stelling.

Overigens blijkt uit eerder uitgevoerd landelijk onderzoek dat mensen al snel de prijs noemen als reden om niet aan cultuur deel te nemen, terwijl ze er desgevraagd meer geld voor over zouden hebben dan de daadwerkelijke kosten van een kaartje voor een theater, een concert of een museum.

Een klein deel van de Rotterdammers – ongeveer een op de vijf – is niet geïnteresseerd in theater-, concert- of museumbezoek. Bezoekers en niet-bezoekers denken ongeveer hetzelfde over het al dan niet duur zijn van theater, concerten en musea. Niet-bezoekers zeggen wel veel meer dan bezoekers dat het niets voor hen is en dat hen niet interesseert. Mannen zeggen overigens vaker “het interesseert me niet” en vrouwen “het is duur”.

Tijdgebrek is voor ongeveer veertig procent van de niet-bezoekers een reden om niet naar een theater, concert of museum te gaan. Voor degenen die wel eens cultuur bezoeken wordt de (on)veiligheid vaker genoemd als reden om niet vaker aan cultuurdeelname te doen. Ook het niet weten wat er te doen is of wat men precies kan verwachten wordt door de wel-bezoekers vaker genoemd dan door de niet-bezoekers. Kennelijk hebben degenen die wel eens theater, concert of museum bezoeken meer dan de niet-bezoekers behoefte aan informatie over wat er te doen is en wat men precies kan verwachten van een bepaalde voorstelling, concert of museum.

Er wordt wel gesproken over het dichterbij de mensen brengen van cultuur. In hoeverre is de fysieke nabijheid van culturele voorzieningen een stimulans om deel te nemen aan cultuur? Dit blijkt wel degelijk invloed te hebben. Wanneer de reistijd korter is, is men meer geneigd om de voorziening te bezoeken dan wanneer die reistijd langer is. Bij vrijwel alle grote culturele voorzieningen in Rotterdam geldt dat verband. Ook de rivier die Rotterdam in twee maasoeveren verdeelt is kennelijk een (al dan niet psychologische) drempel voor het bezoeken van bepaalde culturele voorzieningen. Bewoners van de noordelijke maasoever gaan meer naar de culturele voorzieningen op de noordoever en bewoners van Zuid gaan meer naar de culturele voorzieningen op Zuid. Een voorbeeld is Theater Zuidplein. Kennelijk zet dit theater inwoners van Rotterdam Zuid echt aan tot theaterbezoek. Het is het enige theater waar “zuiderlingen” meer naartoe gaan dan “noorderlingen”. Dit in tegenstelling tot het nieuwe Luxor waar meer noorderlingen naartoe gaan. Overigens is het Havenmuseum het enige Rotterdamse museum dat iets meer Rotterdammers van de zuidoever bereikt dan van de noordoever.

Over het algemeen geldt dus: hoe dichterbij iemand bij een bepaalde voorziening woont, des te groter de kans dat die persoon een bezoeker van deze voorziening is. Afstand blijkt echter lang niet alles te verklaren. Een van de meest verklarende persoonskenmerken is en blijft iemands opleidingsniveau.

Samenhang tussen cultuurdeelname en andere tijdsbesteding

Wanneer er wordt onderzocht of er samenhang bestaat tussen de verschillende vormen van cultuurbezoek, blijkt vooral het bezoek aan voorstellingen samen te hangen met de andere soorten cultuurdeelname. Dat wil zeggen: als iemand een culturele voorstelling bezoekt is de kans groot dat die persoon ook wel eens cultureel erfgoed bezoekt, of een feest met live optredens, of een festival et cetera. Ook tussen het bezoek aan festivals en aan feesten met live optredens bestaat zo'n verband. Het bezoek aan lokale cultuur (met name de LCC's) heeft de minste samenhang met de andere vormen van cultuurdeelname. Een uitzondering daarop vormt het Dunyafestival: bezoek aan dit festival heeft de meeste samenhang met het bezoek aan lokale cultuur.

Binnen de verschillende vormen van culturele voorstellingen is er ook samenhang: mensen die wel eens een klassiek concert bezoeken, bezoeken relatief vaak ook ballet, toneel en opera. Mensen die wel eens een concert van pop- of wereldmuziek bezoeken, gaan ook relatief vaak naar een blues- of jazzconcert. Mensen die wel eens een literaire bijeenkomst bezoeken, zijn ook relatief vaak te vinden bij een lezing over kunst of kunstgeschiedenis en bij een debat.

Ook bij de festivals is een dergelijke samenhang af en toe te vinden: bezoekers van het Dunya-festival bezoeken relatief vaker ook het Zomercarnaval. Bezoekers van die laatste zijn relatief vaker terug te vinden bij de Danceparade. Ook is er een dergelijk verband tussen het bezoek aan het Internationaal Filmfestival, de Pleinbioscoop, de Wereld van Witte de With en de Museumnacht.

Rotterdammers die wel eens lokale cultuur bezoeken, zijn in *alle* andere culturele genres actiever dan de niet-bezoekers van lokale cultuur. Het verschil is het duidelijkst bij het bezoeken van culturele voorstellingen, wanneer filmbezoek niet wordt meegeteld. Maar ook bij het bezoek aan cultureel erfgoed, het bezoek aan feesten met live optredens en het zelf kunstzinnig actief zijn, is het verschil duidelijk. Al met al is de conclusie dat het bezoeken van lokale cultuur ervoor zorgt dat de kans groter is dat men ook aan andere vormen van cultuurdeelname doet.

Ook is het volgende nagegaan: als Rotterdammers niet aan cultuur deelnemen, wat doen ze dan wel? Het blijkt dat de niet-deelnemers aan allerlei vormen van cultuur ook minder actief zijn op het gebied van sport, studie, zorg en onbetaald werk. Op het gebied van zorgtaken doen ze maar enigszins onder voor de Rotterdammers die wel deelnemen aan cultuur.

De niet-cultuurdeelnemers zijn overigens slechts een beperkte groep, die bovendien niet erg representatief zijn voor de Rotterdamse samenleving. Ze zijn ouder dan de gemiddelde Rotterdammer (relatief vaak bejaard), zijn vaker van niet-westerse afkomst (met name Turks en Marokkaans), hebben een laag opleidingsniveau, een laag inkomen en wonen relatief vaak in de deelgemeenten op Zuid of in deelgemeente Delfshaven.

Het niet-deelnemen aan cultuur wordt niet verklaard doordat deze mensen het al te druk hebben met andere activiteiten. Het tegendeel is zelfs waar: als iemands agenda al behoorlijk vol staat met allerlei niet-culturele activiteiten, is de kans groot dat daar ook nog wel een culturele activiteit bij zal komen.

Informatiebronnen met betrekking tot cultuurdeelname

De informatiebron "familie, kennissen of collega's" is de meest genoemde informatiebron voor culturele activiteiten. Voor de helft van de Rotterdammers die zich überhaupt wel eens informeert over culturele activiteiten in Rotterdam, zijn deze mensen in de directe omgeving een informatiebron. Even vaak worden de huis-aan-huisbladen genoemd. Bijna een kwart noemt de *Uitagenda Rotterdam*, die verschijnt onder verantwoordelijkheid van de Stichting Rotterdam Festivals/Rotterdams Uitburo. In totaal noemt 27 procent minstens een van de informatiebronnen van het Rotterdams Uitburo, zoals de eerder genoemde *Uitagenda Rotterdam*, de website van het Rotterdams Uitburo, de fysieke vestiging van het Uitburo, de digitale nieuwsbrief van het Uitburo en het DIMI-magazine.

Slechts 9 procent van de Rotterdammers zegt niet geïnteresseerd te zijn in informatie over het culturele aanbod. Er zijn dus ook niet-bezoekers aan cultuur die zich wel informeren over wat er te doen is in de stad. Zij doen dit vooral via televisie, huis-aan-huisbladen en via familie, vrienden en kennissen.

Het gebruik van huis-aan-huisbladen wordt ongeveer even vaak genoemd door de wel-bezoekers als de niet-bezoekers van cultuur. Dat geldt ook min of meer voor het gebruik van televisie, radio, gratis dagbladen en het AD/RD. De Rotterdammers die wat meer culturele voorstellingen of activiteiten bezoeken, maken relatief veel gebruik van specifieke informatiebronnen uit de culturele sector: affiches, brochures, programmaboekjes, posters et cetera van culturele instellingen maar ook de informatiebronnen die worden verzorgd door het Rotterdams Uitburo. De 'light users' gebruiken deze informatiebronnen meer dan de niet-bezoekers, maar de 'heavy users' gebruiken ze weer meer dan de light users.

Opvallend in het algemene mediagebruik van Rotterdammers is dat het gebruik van *lokale* media daalt. Dat geldt voor de lokale zenders op radio en televisie en voor de huis-aan-huisbladen. Die laatste wordt desondanks veel genoemd als bron van informatie met betrekking tot cultuurbezoek. Het gebruik van internet is nog steeds groeiende.

Vergelijking met landelijke cijfers over cultuurdeelname

In Rotterdam ligt de cultuurdeelname lager dan in de rest van Nederland. Dat lijkt tegenstrijdig met de nabijheid van veel cultuuraanbod, maar de verklaring ligt in de bevolkingsopbouw. Vooral het opleidingsniveau speelt een grote rol, en Rotterdammers zijn relatief laag opgeleid. Over het algemeen geldt wel degelijk dat stedelingen meer aan cultuur deelnemen dan niet-stedelingen. Het lage opleidingsniveau van Rotterdammers doet dat effect van die stedelijkheid helemaal teniet.

De cultuurdeelname van Rotterdammers kan worden vergeleken met landelijk onderzoek, al zijn de landelijke gegevens vaak wel wat gedateerd, vergeleken bij de vrij actuele cijfers over Rotterdam. In hoofdstuk 13 wordt op een aantal aspecten zo'n vergelijking gemaakt. Veelal komen de conclusies van landelijk onderzoek en van dit Rotterdamse onderzoek behoorlijk met elkaar overeen.

1 Inleiding

Het onderzoek

In de Vrijtijdsomnibusenquête 2007 zijn, net als in eerdere edities (1995, 1997, 1999, 2001, 2003 en 2005) vragen opgenomen over de cultuurdeelname van Rotterdammers. Sinds 2001 wordt daarbij gebruik gemaakt van de Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek (RCO). Deze richtlijn is in opdracht van het ministerie van OC&W in het kader van de uitvoering van het Actieplan Cultuurbereik ontwikkeld door het Rotterdamse Centrum voor Onderzoek en Statistiek, in samenwerking met het Sociaal Cultureel Planbureau en de Universiteit van Tilburg. De RCO heeft tot doel, het onderzoek naar cultuurparticipatie in verschillende gemeenten en in verschillende jaren beter vergelijkbaar te maken.

In opdracht van de dienst Kunst en Cultuur van de gemeente Rotterdam is de basismodule van de RCO opnieuw toegepast in de Vrijtijdsomnibusenquête 2007. Deze enquête vond plaats in het najaar van 2007. Tevens heeft de stichting Rotterdam Festivals enkele aanvullende vragen laten opnemen op het gebied van cultuurdeelname. Nieuw in deze vragenlijst zijn vragen over het Architectuurjaar Rotterdam, over eventuele drempels of stimulansen bij het bezoek aan theater, concert of museum en over de manier waarop men zich informeert over het wat, waar en wanneer van culturele activiteiten in Rotterdam. Daarnaast is deze keer voor het eerst gevraagd naar het bezoek aan Locale Cultuurcentra (LCC's), die nog niet bestonden ten tijde van de vorige edities van dit onderzoek.

Leeswijzer

Bij de interpretatie van de resultaten van dit onderzoek moet rekening worden gehouden met het feit dat niet-westerse Rotterdammers, met name Marokkanen, Turken en Surinamers/Antillianen, gemiddeld jonger zijn dan de westerse Rotterdamse bevolking. De omvang van de groep niet-westerse Rotterdammers in de leeftijdsgroep 65-75 jaar is zowel in het onderzoek als in de Rotterdamse bevolking nog klein. In de jongste leeftijdsgroep (13 t/m 24 jaar) vormen niet-westerse allochtonen inmiddels bijna de helft van de respondenten. Gaat het ergens over ouderen, dan gaat het dus ook merendeels over westerse Rotterdammers. Gaat het ergens over niet-westerse Rotterdammers, dan gaat het gemiddeld genomen om jongere mensen dan bij de westerse Rotterdammers.

Overigens: een deel van de niet-westerse Rotterdammers rekent zichzelf tot de Nederlanders in plaats van tot de herkomstgroep. Soms rekenen zij zich tot beide groepen. In dit rapport worden de termen allochtoon en autochtoon niet of nauwelijks gebruikt. In plaats daarvan is veelal het onderscheid gebruikt tussen westerse en niet westerse etniciteit (of komaf, of achtergrond). Westerse Rotterdammers zijn dan de autochtonen en de allochtonen uit een ander westers land (landen die liggen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië en verder Japan en Indonesië). Als er in de tekst over 'Rotterdammers' wordt gesproken, dan wordt bedoeld Rotterdammers van 13-75 jaar. Om de in dit rapport vermelde percentages te kunnen vertalen naar aantallen in de Rotterdamse bevolking, is het handig te weten dat in dit onderzoek één procent staat voor circa 4.200 (ofwel ruim vierduizend) Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar.

2 Bezoek aan culturele voorstellingen

2.1 Algemeen

In 2001, 2003 en 2005 bezocht 75 procent van de Rotterdammers een culturele voorstelling. In 2007 lag dit percentage iets hoger, namelijk op 78 procent. In 2007 zijn vrijwel alle genres in onderstaande tabel door relatief meer Rotterdammers bezocht dan in 2005. Uitzonderingen zijn literaire bijeenkomsten en lezingen over kunst/kunstgeschiedenis; beide genres werden zowel in 2005 als in 2007 door 4 procent van de Rotterdammers bezocht.

Tabel 2.1 *Bezoek van Rotterdammers aan culturele voorstellingen, uitvoeringen of bijeenkomsten*

	percentage bezoekers				gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker				percentage bezoeken in Rotterdam			
	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007
Toneelvoorstelling	19	18	17	20	2,6	2,9	3,1	3,2	86	63	69	75
Cabaret of kleinkunst	18	16	17	19	2,4	2,3	2,2	2,2	72	68	65	68
Concert klassieke muziek	13	15	12	13	3,0	3,7	3,7	3,5	85	82	80	81
Opera of operette	5	5	4	5	1,5	2,1	1,9	1,9	82	61	56	68
Concert pop-/wereldmuziek	25	23	24	27	2,8	3,2	3,0	3,0	73	66	65	58
Jazz-/bluesconcert	5	6	6	9	2,3	3,1	2,6	2,5	79	76	67	74
Concert harmonie, fanfare, brassband	3	3	4	6	2,4	2,4	2,3	2,0	81	76	76	77
Musical	19	19	21	23	1,9	1,6	1,6	1,8	53	61	55	62
Dance-/houseparty	13	12	10	13	10,8	8,8	6,5	7,5	73	64	72	75
Ballet-/dansvoorstelling	7	9	8	9	2,2	2,7	3,1	2,1	67	65	69	74
Uitvoering van een koor	9	11	8	10	2,4	2,9	2,3	2,5	81	72	70	68
Literaire bijeenkomst	3	4	4	4	2,7	2,7	2,3	2,7	84	86	82	79
Lezing over kunst/kunstgeschiedenis	3	3	4	4	3,0	3,8	2,7	2,7	72	74	76	79
Minstens een van bovenstaande	62	60	60	64	7,3	7,9	6,6	7,5	74	68	69	70
Film in bioscoop of filmhuis	56	57	57	61	8,2	8,0	7,4	7,3	90	80	84	87
Minstens een van alle (incl. film)	75	75	75	78	12,2	12,4	11,0	11,8	82	74	77	79
Geen enkele van deze bezocht	25	25	25	22								

Het genre waaraan verreweg de meeste Rotterdammers wel eens deelnemen is het bezoek aan een film in een bioscoop of filmhuis. In 2007 werden films in bioscopen of filmhuizen door 61 procent van de Rotterdammers bezocht. In eerdere jaren lag dit percentage lager. Andere genres die relatief veel Rotterdammers in 2007 bezocht hebben, zijn concerten met pop- of wereldmuziek, musicals en toneelvoorstellingen. Voor het bezoek aan pop- of wereldmuziek geldt dat er een lichte stijging is in het bezoek, maar een steeds kleiner deel van die bezoeken vindt plaats *in Rotterdam*. Dat laatste is ook het geval bij kooruitvoeringen. Dans- en balletvoorstellingen worden juist steeds meer binnen de gemeentegrenzen bezocht.

Voor bijna alle soorten voorstellingen geldt: het aandeel Rotterdammers dat dit bezoekt is licht gestegen. Niet altijd is die stijging significant, maar over de hele linie is dit zeker een positief teken. Het bezoek aan toneelvoorstellingen is drie procent hoger dan twee jaar geleden (van 17 naar 20 procent), en toneelbezoekers doen dat ook iets vaker in een jaar dan voorheen. Bovendien doen ze dat tegenwoordig iets vaker in Rotterdam dan in de jaren 2003 en 2005.

Bezoekers van culturele voorstellingen bezochten in 2007 gemiddeld 11,8 voorstellingen. Dit gemiddelde is hoger dan het gemiddelde van 2005. Ook het gemiddeld aantal bezoeken aan genres anders dan film is ten opzichte van 2005 toegenomen. Bezoekers van dance- of houseparty's brachten in 2007 gemiddeld 7,5 bezoeken aan voorstellingen in dit genre. Daarmee lijkt het gemiddeld aantal bezoeken in dit genre, dat sinds 2001 sterk daalde, weer toe te nemen. Filmbezoekers brachten in 2007 gemiddeld 7,3 bezoeken aan bioscopen of filmhuizen. Dit gemiddelde is (iets) lager dan in eerdere jaren.

79 procent van alle bezoeken aan voorstellingen door Rotterdammers vindt plaats binnen Rotterdam. In 2003 en 2005 lag dit percentage lager. In 2001, het jaar dat Rotterdam Culturele Hoofdstad van Europa was, lag het percentage wat hoger.

In 2007 is, anders dan in eerdere jaren, ook gevraagd naar bezoek aan debatten en culturele festivals. De resultaten hiervan zijn niet opgenomen in de voorgaande tabel, omdat dit een zuivere vergelijking tussen de jaren belemmert. De volgende tabel toont deze cijfers wel. Het aandeel bezoekers aan culturele debatten lag in 2007 op zes procent van de Rotterdammers, deze bezoekers bezochten gemiddeld twee tot drie debatten. Het aandeel Rotterdammers dat culturele festivals bezocht, is 35 procent, met ongeveer 2 bezochte culturele festivals per festivalbezoeker. In hoofdstuk vier wordt verder ingegaan op het festivalbezoek, al is dat iets breder dan het hier genoemde bezoek aan *culturele* festivals.

Wanneer de twee nieuwe genres meegeteld worden, zou 81 procent van de Rotterdammers in 2007 culturele voorstellingen hebben bezocht (in plaats van 78 procent). Exclusief film zou het percentage 71 procent zijn (in plaats van 64 procent).

Tabel 2.2 Bezoek van Rotterdammers aan culturele voorstellingen, uitvoeringen of bijeenkomsten, inclusief debat en cultureel festival, 2007

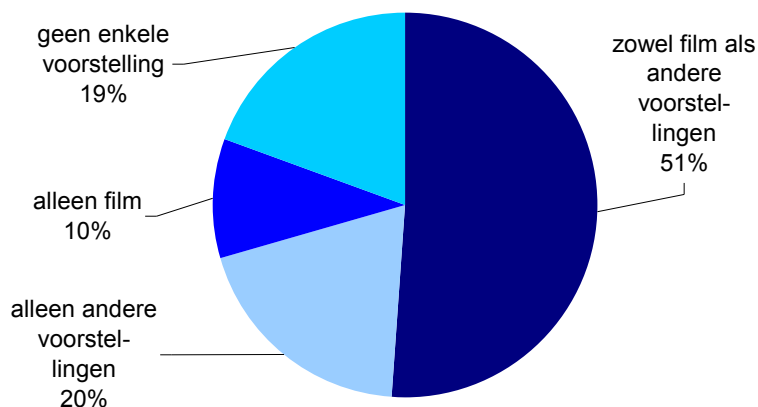
	Percentage bezoekers	Gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker	Percentage bezoeken in Rotterdam
Alle eerder genoemde genres exclusief film	64	7,5	70
Alle eerder genoemde genres inclusief film	78	11,8	79
Debat	6	2,5	79
Cultureel festival	35	2,3	81
Alle genres exclusief film	71	8,1	72
Alle genres inclusief film	81	12,5	79

Rotterdammers die wel eens een film bezoeken, bezoeken vaak ook een of meer voorstellingen in andere genres. Vier op de vijf filmbezoekers bezoekt ook andere genres (80%). Ongeveer een kwart van de bezoekers aan voorstellingen, inclusief film, bezoekt slechts één genre. Eveneens ongeveer een kwart van de bezoekers bezoekt voorstellingen in vijf of meer genres.

Figuur 2.1 brengt de overlap van het bezoek aan films en andere soorten culturele voorstellingen in beeld. 51 procent van de Rotterdammers bezoekt zowel films als andere genres. 10 procent bezoekt alleen films en 20 procent bezoekt alleen andere genres. De overige 19 procent bezoekt helemaal geen culturele voorstellingen. Het percentage Rotterdammers dat

zowel films als andere genres bezoekt, is groter dan in 2005 (ook als de voor het eerst gevraagde genres debat en cultureel festival buiten beschouwing zouden blijven) en het percentage dat geen enkel genre bezoekt is kleiner dan in 2005 (idem).

Figuur 2.1 Bezoek aan film en andere genres, in % van de Rotterdammers, 2007



2.2 Bezoekers en bezoeken

De volgende tabel geeft per genre het gemiddeld aantal bezoeken per Rotterdammer weer. Anders dan in tabel 2.1, gaat het hier om gemiddelden voor *alle* Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar (gemiddelden zijn niet alleen berekend over de bezoekers van de genres).

Tabel 2.3 Gemiddeld aantal bezoeken per Rotterdammer aan culturele voorstellingen

	2001	2003	2005	2007
toneelvoorstelling	0,5	0,5	0,5	0,6
cabaret of kleinkunst	0,4	0,4	0,4	0,4
concert klassieke muziek	0,4	0,6	0,4	0,5
opera, operette	0,1	0,1	0,1	0,1
concert populaire of wereldmuziek	0,7	0,7	0,7	0,8
jazz-/bluesconcert	0,1	0,2	0,2	0,2
Concert harmonie, fanfare, brassband	0,1	0,1	0,1	0,1
musical	0,4	0,3	0,3	0,4
dance-/houseparty	1,4	1,2	0,7	1,0
ballet-/dansvoorstelling	0,2	0,2	0,2	0,2
uitvoering van een koor	0,2	0,3	0,2	0,3
literaire bijeenkomst	0,1	0,1	0,1	0,1
lezing over kunst/kunstgeschiedenis	0,1	0,1	0,1	0,1
Minstens een van bovenstaande	4,6	4,9	4,0	4,8
film in bioscoop of filmhuis	4,6	4,8	4,2	4,5
Minstens een van bovenstaande incl. film	9,2	9,7	8,2	9,2
Debat				0,1
Cultureel festival				0,8
Minstens een van bovenstaande excl. film				5,7
Minstens een van bovenstaande incl. film				10,1

In totaal bezochten Rotterdammers in 2007 gemiddeld zo'n tien culturele voorstellingen per persoon. Voor de vergelijkbaarheid is ook het totaal berekend zonder de nieuwe gevraagde genres debat en cultureel festival. Daardoor is te zien dat het aantal bezochte voorstellingen per Rotterdammer (ongeveer negen per persoon) in 2007 even hoog ligt als in 2001. Dit cijfer daalde tussen 2003 en 2005, maar stijgt nu dus weer.

Ook wanneer filmbezoek niet wordt meegeteld geldt dat de eerdere daling nu weer verandert in een stijging. Net als uit tabel 2.1 blijkt uit bovenstaande tabel dat het aantal bezoeken aan dance- en houseparty's weer toeneemt. Ook het aantal bezoeken aan bioscopen en filmhuizen neemt weer toe. In alle jaren maken de filmbezoeken ongeveer de helft uit van alle bezoeken.

2.3 Naar persoonskenmerken

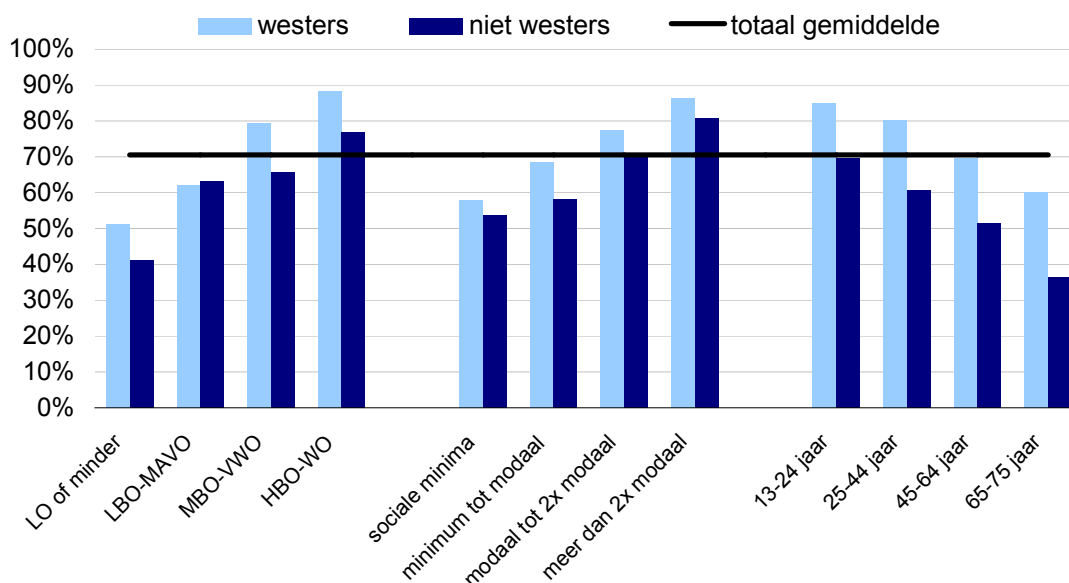
Deze paragraaf beschrijft de invloed van persoonskenmerken op het bezoek aan culturele voorstellingen anders dan film. Figuur 2.2 geeft voor westerse en niet-westerse Rotterdammers het aandeel bezoekers in samenhang met opleiding, inkomen en leeftijd weer. Filmbezoek is in de figuur buiten beschouwing gelaten, de genres debat en cultureel festival, die in 2007 voor het eerst in de vragenlijst werden genoemd, zijn wel meegeteld.

Binnen alle categorieën van opleiding, inkomen en leeftijd zijn er onder Rotterdammers van westerse komaf relatief meer cultuurbezoekers dan onder niet-westerse Rotterdammers. Van de niet-westerse Rotterdammers bezoekt 60 procent voorstellingen anders dan film. Voor westerse Rotterdammers is het percentage 74 procent.

Hoe hoger iemands opleidingsniveau of inkomen, des te groter de kans dat die persoon wel eens een culturele voorstelling bezoekt. Voor leeftijd geldt het omgekeerde; onder jongeren is het percentage bezoekers groter dan onder ouderen. De verklarende kracht van het niveau van inkomen en opleiding is al vele malen aangetoond, ook voor de cultuurdeelname van Rotterdammers. Een interessante vraag is nu: in welke genres leiden inkomen en opleiding niet tot hogere deelname? Dit blijken de genres te zijn die voor het gevoel een minder "elitair" karakter hebben: concerten van harmonie, fanfare of brassband en dance- of houseparty's. Bezoek aan musicals hangt slechts in beperkte mate samen met opleiding en inkomen.

De invloed van deze achtergrondkenmerken is verschillend per soort voorstelling. Een aantal genres die veel bezoekers trekken (zoals film en popmuziek) trekken vooral jongere Rotterdammers. De genres klassieke muziek, opera/operette, kooruitvoeringen, literaire bijeenkomsten en lezingen worden juist wel meer door ouderen bezocht. Bij harmonie-, fanfare- en brassbandconcerten en bij ballet- en dansvoorstellingen is er geen verband met leeftijd. Pop-, wereldmuziek-, blues- en jazzconcerten zijn voornamelijk populair onder de middelste twee leeftijdsgroepen.

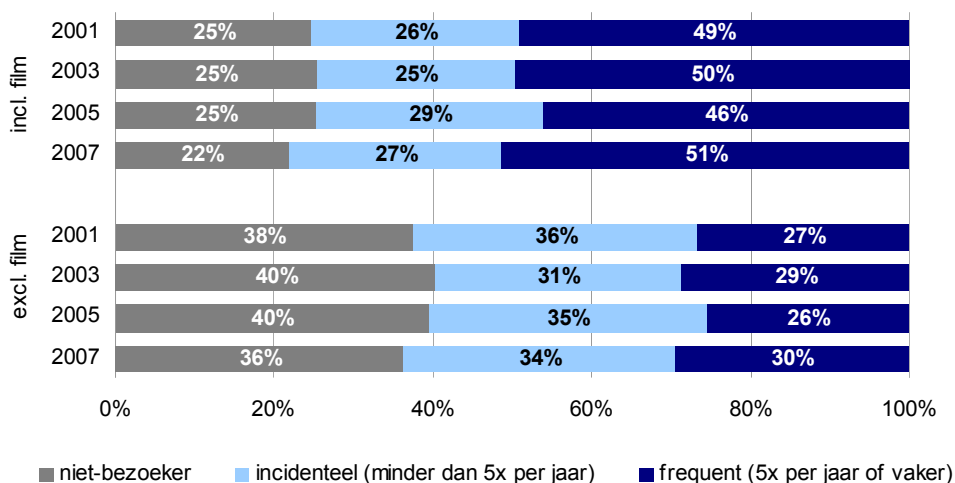
Figuur 2.2 Aandeel bezoekers van voorstellingen anders dan film, in samenhang met etniciteit, opleiding, inkomen en leeftijd, 2007



2.4 Frequentie van het bezoek aan culturele voorstellingen

Figuur 2.3 laat zien hoe de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar verdeeld zijn in frequente, incidentele en niet-bezoekers van culturele voorstellingen. (Vanwege de vergelijkbaarheid met andere jaren zijn voor 2007 niet de nieuw gevraagde genres debat en cultureel festival meegeteld). Frequente bezoekers zijn gedefinieerd als personen die in de afgelopen 12 maanden 5 of meer voorstellingen hebben bezocht. Incidentele bezoekers hebben minder dan 5 voorstellingen bezocht.

Figuur 2.3 Frequentie van het bezoek aan culturele voorstellingen



In 2007 bracht ruim de helft van de Rotterdammers (51%) vijf of meer bezoeken aan culturele voorstellingen. Het percentage frequente bezoekers was in 2007 groter dan in de voorgaande drie meetjaren. Het aandeel niet-bezoekers was met 22 procent kleiner dan in de eerdere meetjaren. (Vanwege de tijdreeks worden de voor het eerst gevraagde genres debat en cultureel festival niet meegeteld in de scores van 2007.)

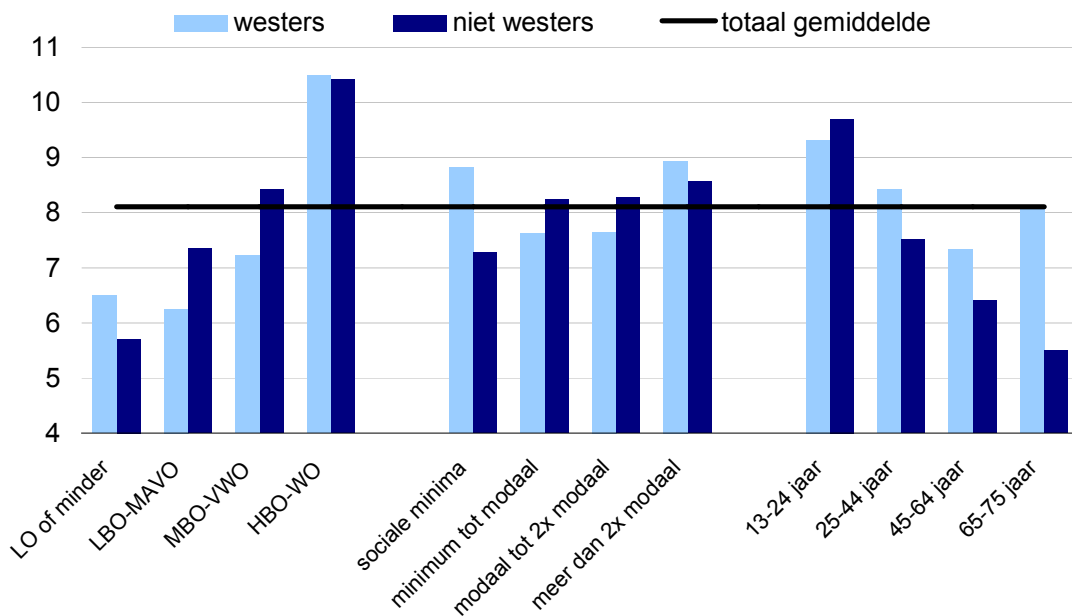
Ook als filmbezoek buiten beschouwing wordt gelaten, is het aandeel niet-bezoekers kleiner en het aandeel frequente bezoekers groter dan in andere jaren. In 2007 bracht 30 procent van de Rotterdammers vijf of meer bezoeken aan culturele voorstellingen behalve film.

2.5 Bezoekfrequentie naar persoonskenmerken

Onderstaande figuur heeft betrekking op Rotterdammers die in 2007 culturele voorstellingen bezochten. De figuur laat zien hoe de bezoekfrequentie van deze Rotterdammers samenhangt met hun opleidingsniveau, inkomen, leeftijd en afkomst. Filmbezoek is in de figuur buiten beschouwing gelaten, de genres debat en cultureel festival, die in 2007 voor het eerst in de vragenlijst werden genoemd, zijn wel meegeteld.

Niet-westerse en westerse bezoekers van voorstellingen doen dit ongeveer even vaak. Het gemiddelde aantal bezoeken (ruim acht per bezoeker) ligt voor de westerse Rotterdammer ietsje lager en voor de niet-westerse Rotterdammer ietsje hoger. Dit terwijl het *aandeel* bezoekers onder niet-westerse Rotterdammers veel kleiner is dan onder westerse Rotterdammers (zie paragraaf 2.3).

Figuur 2.4 Bezoekfrequentie van bezoekers van voorstellingen anders dan film, in samenhang met etniciteit, opleiding, inkomen en leeftijd, 2007



Voor de niet-westerse bezoekers van voorstellingen geldt het volgende verband: het aantal bezoeken per persoon neemt toe met het stijgen van opleidings- en inkomensniveau en daalt juist met het klimmen van de leeftijd. Voor de westerse bezoekers is dat verband iets minder duidelijk. De redentie "hoe ouder, des te minder voorstellingen men bezoekt" wordt gelogenstraf door de oudere westerse bezoekers. Voor deze groep geldt dat een relatief klein deel daadwerkelijk voorstellingen bezoekt, maar degenen die dat doen, doen dat wel vaak. Het lijkt erop dat dit de doelgroep is van de zilveren golf, de vitale ouderen of hoe deze ook beschreven kan worden. Kennelijk is deze doelgroep grotendeels van westerse afkomst, althans als het gaat om het bezoeken van culturele voorstellingen.

3 Bezoek aan cultureel erfgoed en uitleencentra

3.1 Bezoek aan cultureel erfgoed

In 2007 bezocht 55 procent van de Rotterdammers cultureel erfgoed. Dat betekent een gestage toename sinds 2003. 40 procent van de Rotterdammers bezocht musea (een gestage toename), 20 procent bezocht galerieën of ateliers, 3 procent bezocht archieven en 42 procent bezocht bezienswaardige gebouwen, dorpen of stadsdelen. Dat laatste is duidelijk meer dan in de drie voorgaande meetjaren.

In het gemiddeld aantal keer dat een bezoeker deze zaken bezocht is de afgelopen jaren niet zo veel veranderd. Alleen bij galerieën/ateliers lijkt er een licht dalende trend te zijn. Voor alle vormen van cultureel erfgoed geldt, dat een steeds groter deel van de bezoeken buiten Rotterdam plaatsvindt.

Samenvattend: cultureel erfgoed wordt nu wat meer bezocht dan in de afgelopen jaren, maar de Rotterdamse bezoekers doen dat dan wel meer buiten Rotterdam.

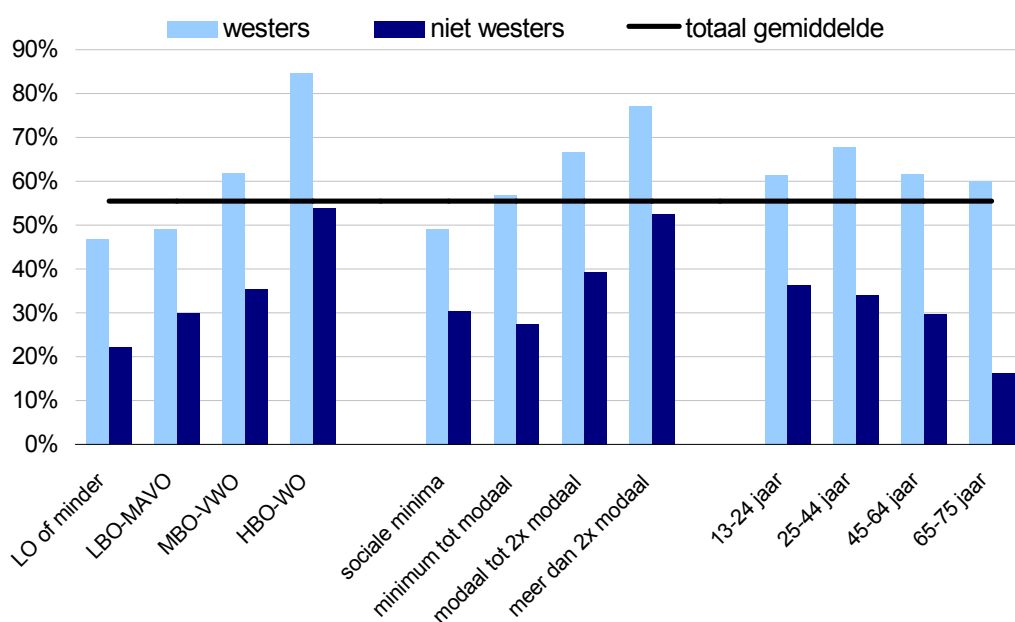
Tabel 3.1 *Bezoek aan cultureel erfgoed door Rotterdammers*

	percentage bezoekers				gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker				percentage bezoeken in Rotterdam			
	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007
museum	38	37	38	40	3,7	4,6	4,0	4,0	70	69	67	61
galerie, atelier	17	20	19	20	4,2	4,3	3,8	3,6	72	64	65	57
archieef	4	4	3	3	2,4	3,3	3,6	2,9	65	57	61	57
bezienswaardige gebouwen, dorpen, stadsdelen	39	39	36	42	6,2	7,7	6,0	6,1	33	40	26	25
geen enkele bezocht	46	48	47	45								

De volgende figuur laat de samenhang zien tussen het bezoek aan cultureel erfgoed en de persoonskenmerken opleiding, inkomensniveau en leeftijd. Dit is afzonderlijk weergegeven voor Rotterdammers van westerse en van niet-westerse afkomst.

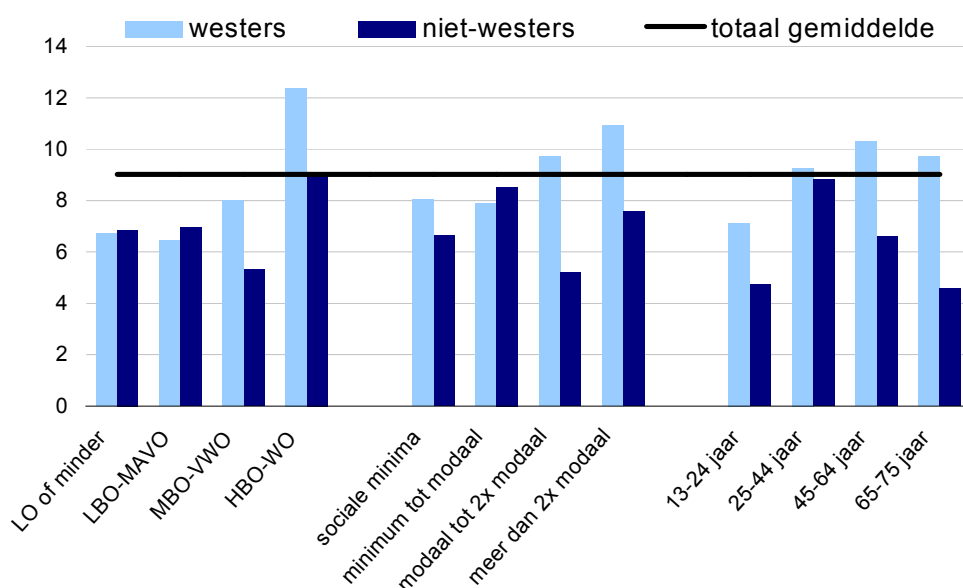
Onder westerse Rotterdammers is het aandeel bezoekers van cultureel erfgoed twee keer zo groot als onder niet-westerse Rotterdammers (64 procent versus 33 procent). Dit blijkt duidelijk uit de figuur: zonder uitzondering zijn de lichtblauwe staafjes een stuk langer dan de donkerblauwe. Uit de figuur blijkt ook dat er onder hoger opgeleiden en Rotterdammers met een hoog inkomen meer bezoekers van cultureel erfgoed zijn dan onder lager opgeleiden en Rotterdammers met een laag inkomen. Dit verband geldt voor de westerse maar ook voor de niet-westerse Rotterdammers. Vooral vanaf een jaar of 25 geldt dat hoe ouder de Rotterdammer wordt, des te kleiner de kans dat hij of zij een vorm van cultureel erfgoed bezoekt.

Figuur 3.1 Percentage Rotterdammers dat cultureel erfgoed bezoekt, in samenhang met etniciteit, opleiding en inkomen, 2007



De Rotterdammers die cultureel erfgoed bezoeken doen dat gemiddeld 9,0 keer per jaar. Westerse bezoekers van cultureel erfgoed brengen gemiddeld 9,4 bezoeken per jaar. Voor niet-westerse bezoekers is het gemiddelde 6,9. Hier geldt dus het volgende verband: bij westerse Rotterdammers ligt het percentage bezoekers relatief hoog en bij hen ligt ook het aantal bezoeken per persoon hoog. Als tegenovergestelde geldt ook: bij niet-westerse Rotterdammers is het percentage bezoekers aan cultureel erfgoed relatief laag en bovendien geldt dat degenen die dat *wel* doen, het relatief weinig keer per jaar doen. De duidelijke en eenduidige verschillen tussen westerse en niet-westerse Rotterdammers, uitgesplitst naar andere kenmerken uit de vorige figuur (*bezoekersaandeel*) zijn niet zo duidelijk als het gaat over de *bezoekfrequentie*.

Figuur 3.2 Gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker per jaar aan cultureel erfgoed, in samenhang met etniciteit, opleiding en inkomen, 2007



Westerse bezoekers met hoge inkomens en opleidingsniveaus hebben een hoger aantal bezoeken per persoon dan westerse bezoekers met lage inkomens en opleidingsniveaus. Bij niet-westerse bezoekers van cultureel erfgoed ontbreekt een duidelijk verband tussen het aantal bezoeken enerzijds en opleiding en inkomen anderzijds. Bij de laagste twee opleidings- en inkomensniveaus is er nauwelijks verschil tussen westerse en niet-westerse bezoekers, en bij sommige groepen ligt het aantal bezoeken bij de niet-westerse Rotterdammers juist ietsje hoger. De indeling in leeftijdscategorieën geeft ook geen duidelijk verband. Bij de westerse bezoekers geldt enigszins: hoe ouder men is, des te meer bezoeken men aflegt, maar bij de 65-plussers geldt dat niet meer. De doelgroep van de vitale ouderen waarover werd gesproken in het vorige hoofdstuk (over bezoek aan culturele voorstellingen) is dus niet terug te zien als het gaat om het bezoek aan cultureel erfgoed. Voor de niet-westerse bezoekers geldt vanaf 25 jaar het verband: hoe ouder zij zijn, des te minder bezoeken brengen zij aan cultureel erfgoed.

3.2 Gebruik van uitleeninstellingen

Tussen 2001 en 2007 is het aandeel Rotterdammers dat gebruik maakt van (culturele) uitleeninstellingen afgenomen van 65 procent tot 53 procent. Een steeds kleiner deel van de Rotterdammers maakt gebruik van bibliotheken, videotheken en fonotheken. Vooral het gebruik van de videotheek loopt met forse stappen terug. Dit zal ongetwijfeld samenhangen met het groeiende internetgebruik en wellicht met de groeiende mogelijkheden om via de afstandsbediening van de televisie een film te bestellen. Het gebruik van artotheken is niet veranderd.

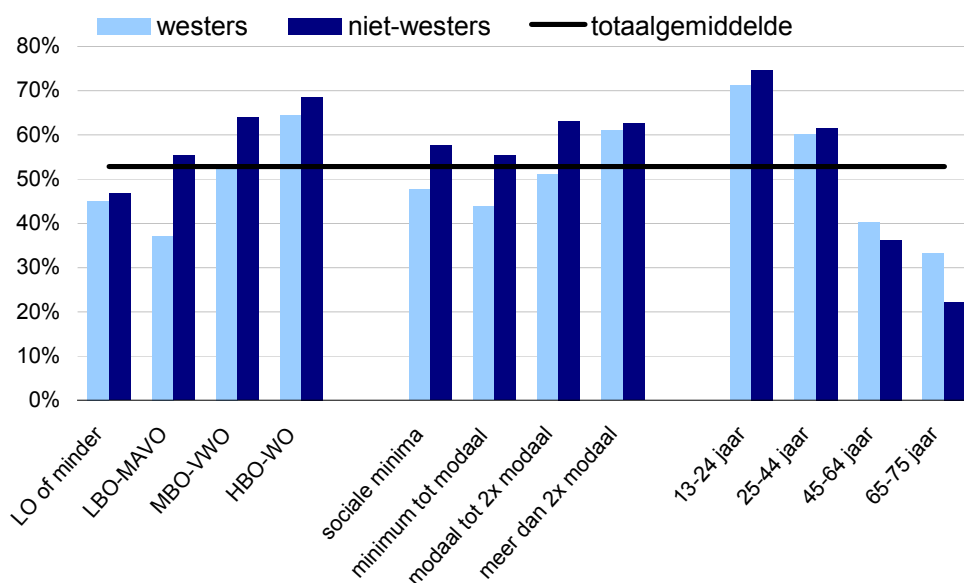
Ook het aantal keer per jaar dat gebruikers deze instellingen gebruiken is gedaald. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het gemiddeld aantal keer dat gebruikers van bibliotheken in twaalf maanden tijd een bibliotheek gebruikten. Bij het gebruik van de artotheek is het aantal respondenten te klein om betrouwbare gemiddelde frequenties te berekenen.

Tabel 3.2 Gebruik van uitleencentra door Rotterdammers

	percentage gebruikers				gemiddeld aantal keer gebruikt per gebruiker			
	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007
bibliotheek	42	38	39	36	15,4	15,0	13,5	12,9
videotheek	45	43	37	30	16,5	16,5	12,7	9,9
fonotheek/muziekuitleen	7	6	5	4	12,0	10,4	7,4	7,2
artotheek/kunstuitleen	2	2	2	2	-	-	-	-
geen enkele gebruikt	35	37	42	47				

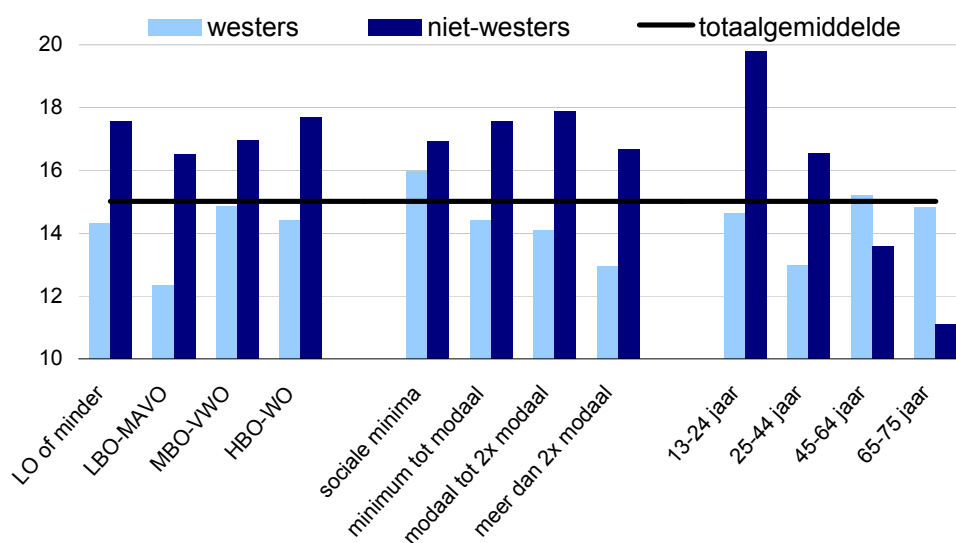
Van de niet-westerse Rotterdammers gebruikt een groter deel (58 procent) uitleeninstellingen dan van de westerse Rotterdammers (51 procent). Ook wanneer deze beide groepen verder worden ingedeeld naar opleiding, inkomen en leeftijd blijkt dat in de meeste groepen de niet-westerse Rotterdammers meer gebruik maken van uitleeninstellingen dan westerse Rotterdammers. Het omgekeerde geldt wanneer we kijken naar Rotterdammers van 45 jaar of ouder. Voor hen geldt dat westerse Rotterdammers wat meer dan hun niet-westerse stadsgenoten gebruik maken van uitleeninstellingen. Over het algemeen geldt dit verband: het percentage gebruikers stijgt met het stijgen van inkomen en opleiding en daalt met het stijgen van de leeftijd. Dit verband is niet overal even duidelijk en met name de invloed van het inkomen is niet erg groot.

Figuur 3.3 *Percentage Rotterdammers dat diverse uitleeninstellingen gebruikt, in samenhang met etniciteit, opleiding en inkomen, 2007*



Ook voor de afzonderlijke soorten uitleeninstellingen is na te gaan welke groepen daar meer en welke er minder gebruik van maken. Voor fonotheken, artotheken en videotheken geldt, dat er onder Rotterdammers uit de twee hoogste opleidings- en inkomenscategorïeën meer gebruikers zijn dan onder Rotterdammers uit de twee laagste opleidings- en inkomenscategorïeën. Bibliotheken vormen een uitzondering: het aandeel gebruikers van bibliotheken is onder sociale minima groter dan onder personen uit de hogere inkomenscategorïeën. De Rotterdammers die iets lenen bij een uitleencentrum, doen dit gemiddeld 15 keer per jaar. Dit gemiddelde ligt onder niet-westerse gebruikers (17) hoger dan onder westerse gebruikers (een kleine 15 keer per jaar). Onderstaande figuur laat zien hoe vaak per jaar een gebruiker van uitleeninstellingen iets leent, uitgesplitst naar een aantal persoonskenmerken.

Figuur 3.4 *Gemiddeld aantal maal per jaar dat gebruikers diverse uitleeninstellingen gebruiken, in samenhang met etniciteit, opleiding en inkomen, 2007*



Er is geen duidelijk verband tussen opleiding en de gebruiksfrequentie van uitleeninstellingen. Bij westerse leners bestaat een verband tussen inkomen en gebruiksfrequentie: hoe hoger het inkomen, des te minder vaak leent men iets. Voor de niet-westerse gebruikers geldt dit verband niet. In alle categorieën van opleiding en inkomen lenen niet-westerse Rotterdammers vaker iets dan westerse Rotterdammers. Alleen vanaf 45 jaar geldt dat de westerse Rotterdammers vaker iets lenen dan hun niet-westerse stadsgenoten.

4 Bezoek aan festivals en evenementen

4.1 Bezoek aan (culturele) festivals

In 2007 bezocht, net als in 2001, 69 procent van de Rotterdammers een of meer Rotterdamse festivals. Vooral ten opzichte van twee jaar geleden is het festivalbezoek in zijn totaliteit wat gegroeid, van 65% naar 69% van de Rotterdammers die minstens een festival bezochten.

Tabel 4.1 Percentage Rotterdammers dat Rotterdamse festivals heeft bezocht en percentage dat van deze festivals heeft gehoord*

	% heeft het bezocht				% heeft ervan gehoord			
	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007
Wereldhavenfestival / Wereldhavendagen	34	40	35	37	85	84	87	86
Zomercarnaval (vh Solero Zomercarnaval)	29	34	32	32	75	87	88	87
Dunyafestival	22	20	21	25	65	68	72	76
Strand aan de Maas			19	19			74	78
De Parade	11	20	19	19	43	63	64	65
FFWD Danceparade	21	15	16	17	76	57	64	67
Internationaal Filmfestival Rotterdam	12	13	11	13	78	76	79	78
R'Uitmarkt	7	8	8	10	51	52	53	59
De Wereld van Witte de With		5	5	9		20	24	33
Dag van de Romantische Muziek	5	6	7	8	34	36	38	42
Ben & Jerry's Pleinbios			7	8			31	50
North Sea Jazz Festival				7				75
Museumnacht			5	6			50	57
Metropolis Popfestival	5	4	4	5	32	28	27	33
Rotterdam Philharmonic Gergiev festival	2	4	3	3	22	33	34	34
Poetry International				3				44
De keuze van de Rotterdamse Schouwburg		3	2	3		23	19	20
Operadagen Rotterdam				2				21
Geen van deze festivals	31	32	35	31	4	5	4	5

*) Een lege cel betekent dat in dat jaar niet naar het betreffende festival is gevraagd.

Het Wereldhavenfestival is nog steeds het meest bezochte festival, gevolgd door het Zomercarnaval. Het Dunyafestival had in 2007 meer Rotterdams publiek dan in eerdere jaren. Ook is de bekendheid van dit festival nog steeds stijgende. De Wereld van Witte de With trok in 2007 meer Rotterdamse bezoekers dan in 2003 en 2005. De Dag van de Romantische Muziek wordt onder Rotterdammers steeds populairder. Het strand aan de Maas (bij de Erasmusbrug), heeft de bezoekersaantallen van 2005 kunnen vasthouden. De FFWD Danceparade werd in 2007 door wat meer Rotterdammers bezocht dan in 2003 en 2005, maar kan het aandeel bezoekers van 2001 niet evenaren. Het North Sea Jazz festival is bekend onder maar liefst driekwart van de Rotterdammers en kan zich in dat opzicht meten met een aantal grote festivals. Het bezoek aan North Sea Jazz is uiteraard niet vergelijkbaar met grotere *openbare* festivals vanwege de toegangsprijs en een maximum aantal plaatsen voor bezoekers.

In hoofdstuk twee van dit rapport, over het bezoek aan culturele voorstellingen, is een tabel opgenomen waarin ook *culturele festivals* als genre wordt genoemd (tabel 2.2). Er is gevraagd naar het bezoek aan culturele festivals, wat de respondent daar dan ook onder verstaat. Dit is waarschijnlijk de voornaamste verklaring van het feit dat het percentage festivalbezoekers in die tabel een stuk lager ligt dan in de bovenstaande tabel. Bezoekers van het Wereldhavenfestival, maar wellicht ook die van bijvoorbeeld het Zomercarnaval, zullen dit niet allemaal als een cultureel festival bestempelen.

4.2 Bezoek aan sportevenementen en overige evenementen

In 2007 bezocht 58 procent van de Rotterdammers een sportevenement. In 2001 en 2003 was het aandeel Rotterdammers dat een sportevenement bezocht ongeveer even groot. In 2005, toen in het kader van het Sportjaar een groot aantal eenmalige sportevenementen werd georganiseerd, was het percentage Rotterdammers dat een sportevenement bezocht groter (63 procent).

Naar een aantal sportevenementen is in minstens vier achtereenvolgende metingen gevraagd. Het gaat hierbij om de Rotterdamse Marathon, Wedstrijden Betaald Voetbal, Wednesday Night Skate Tour, ABN-AMRO tennistoernooi, CHIO en Bruggenloop. Het ene jaar zijn de bezoekerspercentages van deze evenementen hoger dan in het andere jaar, maar over de gehele periode 2001-2007 bezien is geen duidelijke af- of toename zichtbaar van het aandeel Rotterdammers dat deze evenementen bezoekt.

Tabel 4.2 *Percentage Rotterdammers dat Rotterdamse sportevenementen heeft bezocht**

	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Marathon van Rotterdam	37	39	44	43	39	42
Bavaria City Racing					20	17
Wedstrijden betaald voetbal	14	14	17	18	13	17
Wednesday Night Skate Tour			8	8	9	9
Rotterdamse Wieler 6 daagse					4	6
ABN-AMRO tennistoernooi	5	4	6	6	5	6
CHIO	3	4	5	7	4	6
Bruggenloop		2	4	4	3	4
Davis Cup 2007						4
World Cup Snowboard Big Air						4
World Port Tournament (honkbal)	2	2	5	5	5	3
Dutch Open Karate					1	3
Wereld Kampioenschap Skateboarding					3	3
The Final						2
Andere sportwedstrijden of sporttoernooien	12	6	11	11	8	10
geen van bovenstaande	48	49	43	44	37	42

* Een lege cel betekent dat in dat jaar niet naar het betreffende evenement is gevraagd.

De bezoekers die voor Bavaria City Racing staan genoemd bij het jaar 2005, bezochten het destijds geheten "Monaco aan de Maas". Voor het jaar 2005 is niet gevraagd naar het World

Port Tournament maar naar het Wereldkampioenschap Honkbal.

In 2007 bezocht 65 procent van de Rotterdammers één of meer evenementen uit de volgende tabel. Door de tijd heen is het aandeel Rotterdammers dat 'overige evenementen' bezoekt kleiner geworden. De verschillende soorten evenementen trekken het ene jaar meer Rotterdammers dan het andere jaar, maar gemiddeld zijn de bezoekerspercentages van 2005 en 2007 lager dan die van voorgaande jaren.

*Tabel 4.3 Percentage Rotterdammers dat Rotterdamse 'overige evenementen' heeft bezocht**

	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Braderieën, festivals, evenementen in de buurt	48	54	52	51	52	48	45
Koninginnedag in de binnenstad	34	36	33	36	36	32	33
Kermis	22	22	19	22	25	21	20
Zondagsmarkt Binnenrotteplein	-	-	-	-	-	21	20
Circus	10	4	3	8	8	7	6
Jeugdvakantieland	-	-	-	-	-	-	3
geen enkele (incl. geen antwoord)	-	24	30	29	31	33	35

* Een lege cel betekent dat in dat jaar niet naar het betreffende type evenement is gevraagd.

4.3 Naar persoonskenmerken

Het bezoek aan festivals en overige evenementen is in tabel 5.4 weergegeven voor alle Rotterdammers en voor een aantal deelgroepen.

In 2007 bezochten relatief meer Rotterdammers festivals dan in 2003 en 2005. Het festivalbezoek is onder meer toegenomen onder mannen, 45-plussers, niet-westerse Rotterdammers, Rotterdammers uit de hoogste inkomensgroep en laag opgeleiden. Sportevenementen werden in 2007 door ongeveer evenveel Rotterdammers bezocht als in 2001. Wel is het bezoek van jongeren van 13 tot en met 24 jaar en 65-plussers aan sportevenementen toegenomen. Het bezoek aan "overige evenementen" is sinds 2001 afgenomen. Het teruggelopen bezoek aan deze evenementen is vooral zichtbaar bij mannen, Rotterdammers van 13 tot en met 44 jaar, westerse Rotterdammers, Rotterdammers met een relatief hoog inkomen en personen met een hoger opleidingsniveau. Opvallend is dat het bezoek onder 65-plussers is toegenomen.

Tabel 4.4 *Bezoek aan festivals, sportevenementen en overige evenementen, in percentages naar persoonskenmerken**

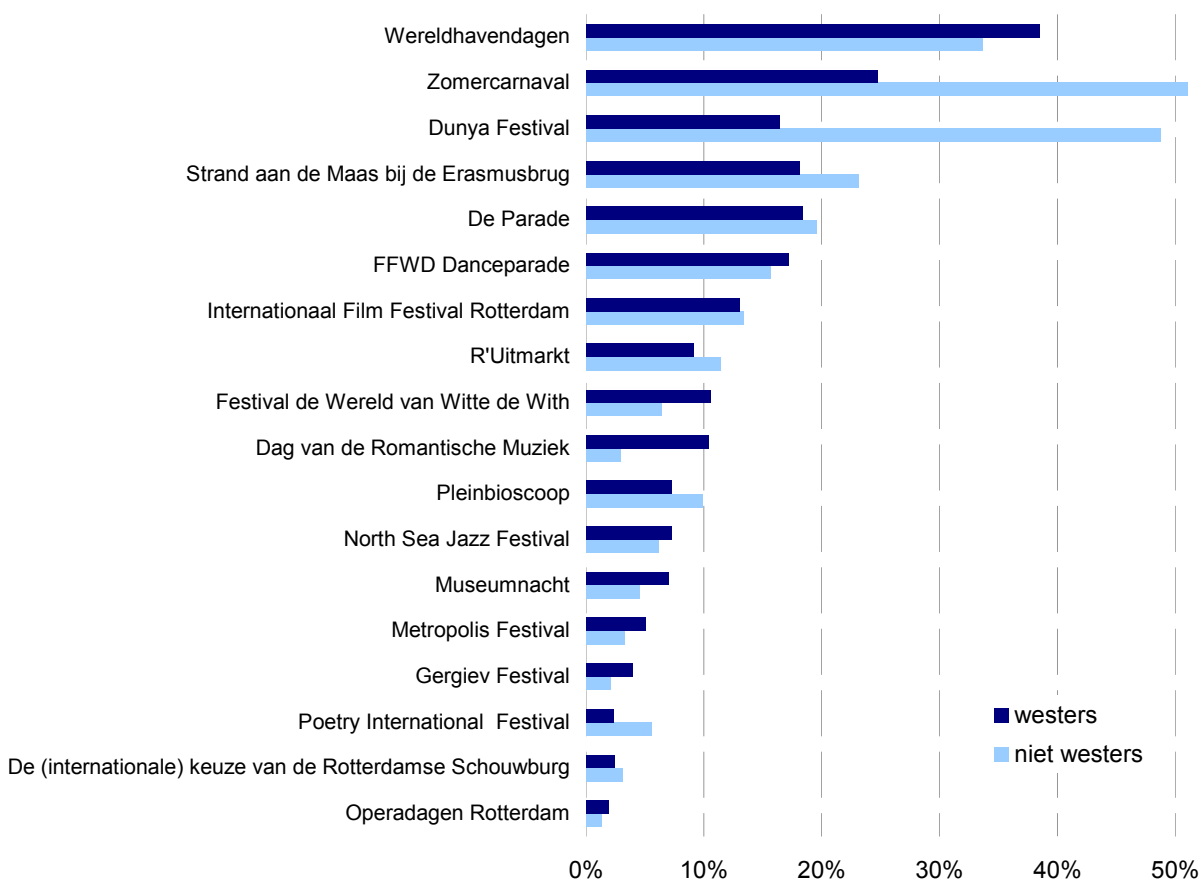
	festivals				sportevenementen				overige evenementen			
	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007	2001*	2003*	2005	2007
Alle Rotterdammers	69	68	65	69	57	56	63	58	71	69	67	65
man	69	71	65	71	64	62	69	65	68	65	62	60
vrouw	68	66	65	67	52	50	58	53	73	73	70	68
13-24 jaar	83	80	76	77	60	64	72	65	79	80	72	71
25-44 jaar	72	71	70	71	59	56	67	60	75	74	70	65
45-64 jaar	59	64	57	65	58	55	58	56	68	64	64	63
65-75 jaar	57	53	45	60	40	46	44	49	50	55	56	56
westers	65	64	62	66	58	58	64	60	68	64	63	60
niet-westers	79	77	71	77	55	50	59	55	80	80	75	77
sociale minima	68	68	63	67	49	51	57	52	69	71	70	70
minima - modaal	68	69	65	68	51	55	60	56	74	74	69	68
modaal - 2x modaal	67	66	66	69	64	59	67	61	75	69	67	65
> 2x modaal	74	68	67	74	65	65	67	67	63	63	60	55
basisschool of minder	58	58	50	60	49	51	51	51	70	68	67	67
LBO-MAVO	64	66	58	63	59	53	62	58	73	71	70	71
MBO-VWO	73	70	72	70	59	60	67	62	76	73	70	68
HBO en WO	77	77	73	78	57	59	66	61	61	61	59	54

* Exclusief de zondagsmarkt op het Binnenrotteplein, waarnaar in 2001 en 2003 niet is gevraagd.

De volgende figuur heeft betrekking op de festivals die aan het begin van dit hoofdstuk zijn besproken. Per festival is weergegeven welk aandeel van de westerse en welk deel van de niet-westerse Rotterdammers het festival in 2007 bezocht heeft.

De figuur laat zien dat het Zomercarnaval en het Dunya Festival door circa de helft van de niet-westerse Rotterdammers bezocht zijn. Van de westerse Rotterdammers bezocht een veel kleiner aandeel deze festivals (ongeveer een kwart). Sommige festivals, zoals de Wereld van Witte de With en de Dag van de Romantische Muziek, zijn populairder bij westerse dan bij niet-westerse Rotterdammers. Het aandeel westerse Rotterdammers dat de Wereldhavendagen bezocht was wat groter dan het aandeel niet-westerse Rotterdammers dat een bezoek bracht aan dit festival.

Figuur 4.1 *Bezoek aan Rotterdamse festivals als percentage van de westerse Rotterdammers en als percentage van de niet-westerse Rotterdammers*



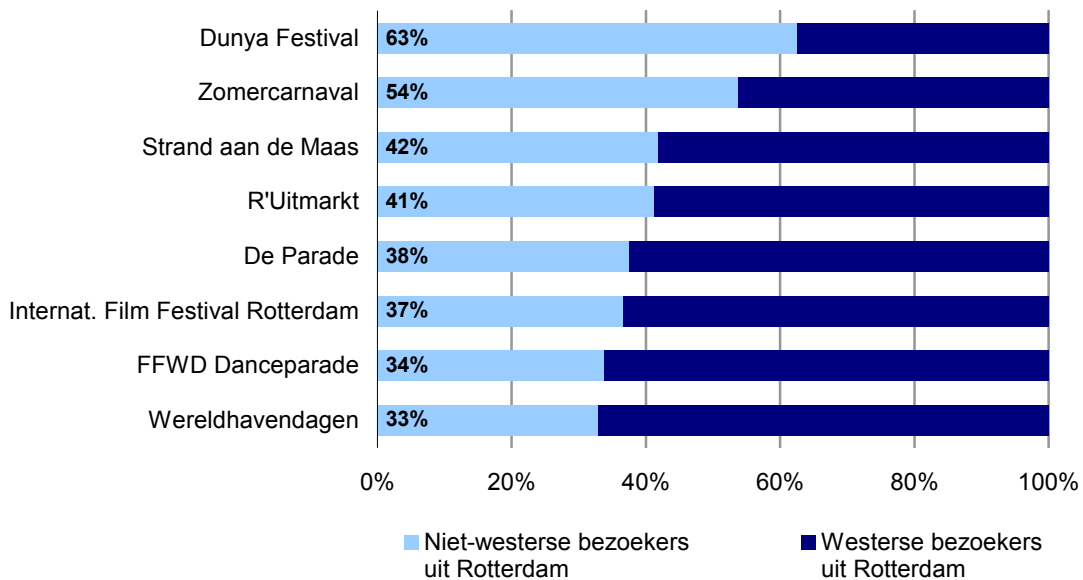
Aan de bovenstaande figuur is niet direct te zien *hoeveel procent van de bezoekers* per festival een niet-westerse achtergrond heeft. De figuur toont immers het bezoek aan de verschillende festivals *als percentage van alle Rotterdamse niet-westerse inwoners* (en eveneens als percentage van alle westerse inwoners). De bovenstaande figuur geeft bijvoorbeeld weer: ruim de helft van de niet-westerse Rotterdammers en ongeveer een kwart van de westerse Rotterdammers bezocht het Zomercarnaval. Daarbij moet worden bedacht dat in de Rotterdamse bevolking de mensen met een westerse achtergrond in de meerderheid zijn. De niet-westerse Rotterdammers vormen samen ruim een derde deel van de Rotterdamse bevolking.

De volgende figuur geeft van een aantal festivals weer hoe *de samenstelling van het bezoek* is. Vanwege de geringe betrouwbaarheid bij kleine aantallen zijn alleen de meest bezochte festivals daarin weergegeven (bezocht door minstens tien procent van de Rotterdammers). De figuur toont over de *Rotterdamse* bezoekers van elk festival hoe groot het aandeel niet-westerse en westerse bezoekers was.

Deze cijfers betreffen dus alleen de Rotterdamse bezoekers. Over het algemeen zal gelden dat een festival waar relatief veel niet-westerse Rotterdammers op afkomen, juist ook van buiten de stad veel niet-westerse bezoekers zal trekken. Wanneer ook de etnische achtergrond bekend zou zijn van de bezoekers van buiten Rotterdam, zou waarschijnlijk het aandeel niet-

westerse bezoekers van het Dunya Festival en het Zomercarnaval nog een stuk hoger liggen dan in de volgende figuur is aangegeven. Voor bijvoorbeeld het Internationaal Film Festival of de Wereldhavendagen zou dat aandeel misschien juist iets lager uitvallen, wanneer ook de niet-Rotterdamse festivalgangers zouden zijn meegeteld.

Figuur 4.2 Rotterdamse bezoekers van festivals, naar westerse en niet-westerse herkomst, in procenten van het aantal Rotterdamse bezoekers per festival



5 Bezoek aan feesten in eigen kring¹ met live optredens

5.1 Algemeen

Met behulp van de Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek is niet alleen gevraagd naar deelname aan de zogenaamde formele cultuur. Er is een breed begrip van cultuur gehanteerd, waardoor ook het bezoek aan de wat informelere cultuuruitingen wordt meegeteld. De vragen naar het bezoek aan feesten met verschillende soorten optredens sluiten daarbij aan.

Zowel in 2005 als in 2007 bezocht 43 procent van de Rotterdammers een of meerdere feesten "in eigen kring" met live optredens. In 2001 en 2003 lag dit percentage wat hoger, maar de daling van de afgelopen jaren is nu gestopt.

Tabel 5.1 Percentage Rotterdammers dat een of meer feesten in eigen kring met live optredens heeft bezocht

feesten met vooral:	percentage bezoekers				gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker				percentage bezoeken in Rotterdam			
	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007
live muziek	38	35	32	33	3,5	3,8	4,1	3,6	76	75	72	64
dj/vj	18	18	18	19	6,8	6,8	5,8	6,1	75	76	73	75
dansvoorstelling	9	10	9	8	2,7	2,6	2,9	2,5	78	73	70	76
cabaret/stand-up-comedy	7	6	7	6	1,8	1,9	1,9	1,8	77	73	73	69
toneelvoorstelling	5	5	5	4	1,7	2,2	2,2	2,1	89	77	74	67
geen enkele bezocht	51	55	57	57								

In 2007 bezocht 33 procent van de Rotterdammers feesten in eigen kring met live muziek. Andere besloten feesten met live optredens werden door aanzienlijk minder Rotterdammers bezocht. Vergeleken met 2005 is er weinig veranderd in het aandeel Rotterdammers dat de verschillende soorten feesten bezoekt.

Bezoekers van feesten met dj's/vj's brachten in 2007 gemiddeld ruim zes bezoeken aan dergelijke feesten, gemiddeld dus eens per twee maanden. Bij andere feesten ligt het aantal bezoeken per bezoeker veel lager. Feesten met cabaret- of toneelvoorstellingen worden door de bezoekers zo'n twee maal in het jaar bezocht.

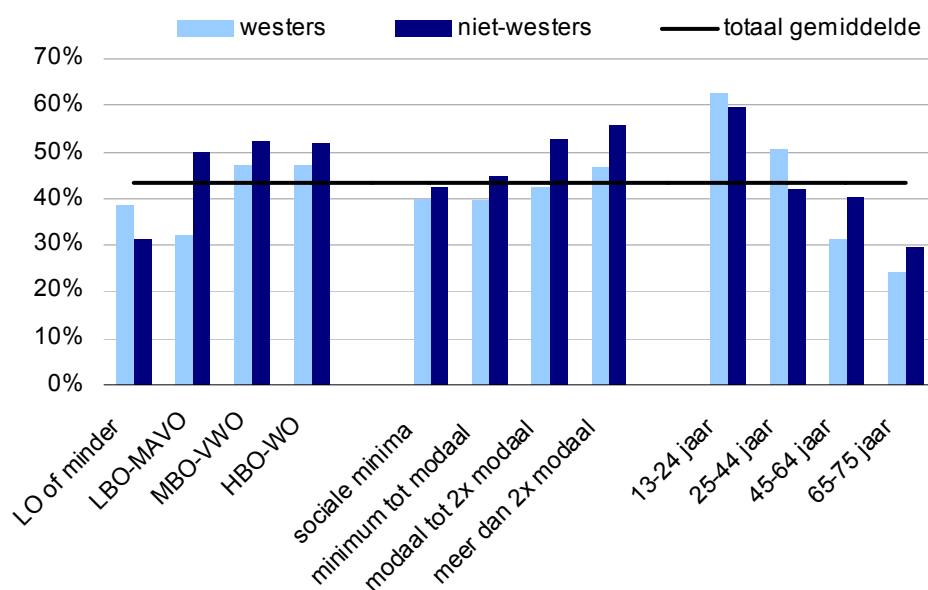
Bezoeken aan feesten met live muziek, cabaret/stand-up-comedy en toneelvoorstellingen vinden vaker buiten Rotterdam plaats dan in het verleden, maar voor feesten met dj/vj en feesten met dansvoorstellingen geldt dat niet.

¹ In de vragenlijst wordt de volgende toelichting gegeven op het begrip "eigen kring": *Het gaat hier om feesten in de 'eigen' kring van familie, kennissen, vrienden, collega's of verenigingen. Dus NIET om bijvoorbeeld algemeen toegankelijke voorstellingen, festivals of danceparty's.*

5.2 Naar persoonskenmerken

De volgende figuur laat de samenhang zien tussen het percentage bezoekers van feesten in eigen kring met live optredens en de persoonskenmerken etniciteit, opleiding, inkomen en leeftijd.

Figuur 5.1 Aandeel bezoekers van feesten in eigen kring met live optredens, in samenhang met etniciteit, opleiding, inkomen en leeftijd, 2007

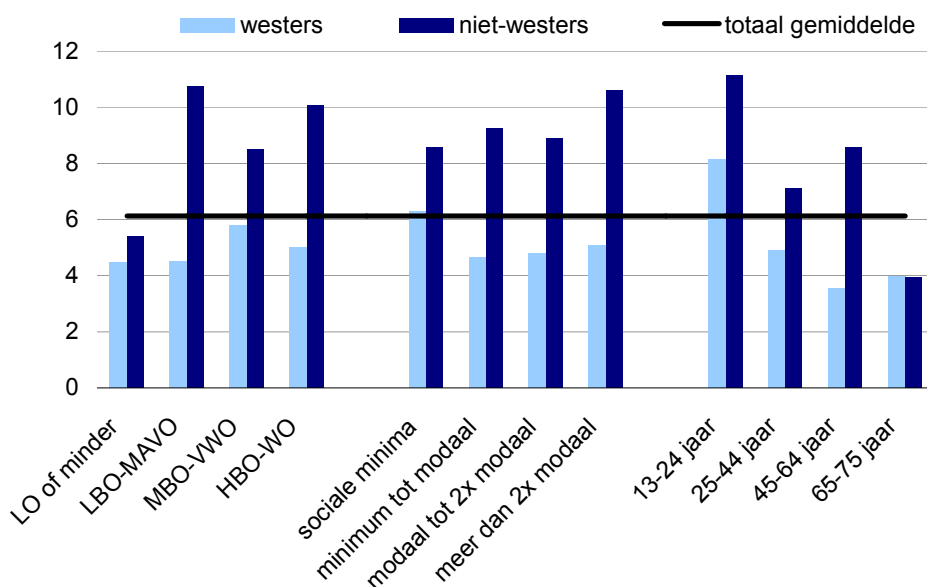


Van de niet-westerse Rotterdammers bezoekt 46 procent feesten in eigen kring met live optredens. Bij westerse Rotterdammers is het aandeel bezoekers kleiner, namelijk 42 procent. Het aandeel westerse bezoekers is wel groter als alleen wordt gekeken naar de jongere en laagst opgeleide Rotterdammers.

Het aandeel bezoekers is relatief groot onder jongeren, hoger opgeleiden en Rotterdammers met een hoog inkomen. De verschillen tussen de leeftijdscategorieën zijn veel groter dan de verschillen tussen de opleidingsniveaus en inkomenscategorieën.

Niet-westerse Rotterdammers die feesten in eigen kring met live optredens bezoeken, doen dit gemiddeld 9 keer per jaar. Westerse bezoekers leggen per jaar gemiddeld 5 bezoeken af. De bezoekfrequentie van niet-westerse bezoekers is dus veel groter dan die van westerse bezoekers. Dit blijkt ook uit de volgende figuur. Alleen bij de laagst opgeleide Rotterdammers en de 65-plussers verschilt de bezoekfrequentie van westerse bezoekers weinig met die van niet-westerse bezoekers. Westerse bezoekers van 13 tot en met 24 jaar hebben een hogere bezoekfrequentie dan andere westerse bezoekers.

Figuur 5.2 Bezoekfrequentie van bezoekers van feesten in eigen kring met live optredens, in samenhang met etniciteit, opleiding, inkomen en leeftijd, 2007



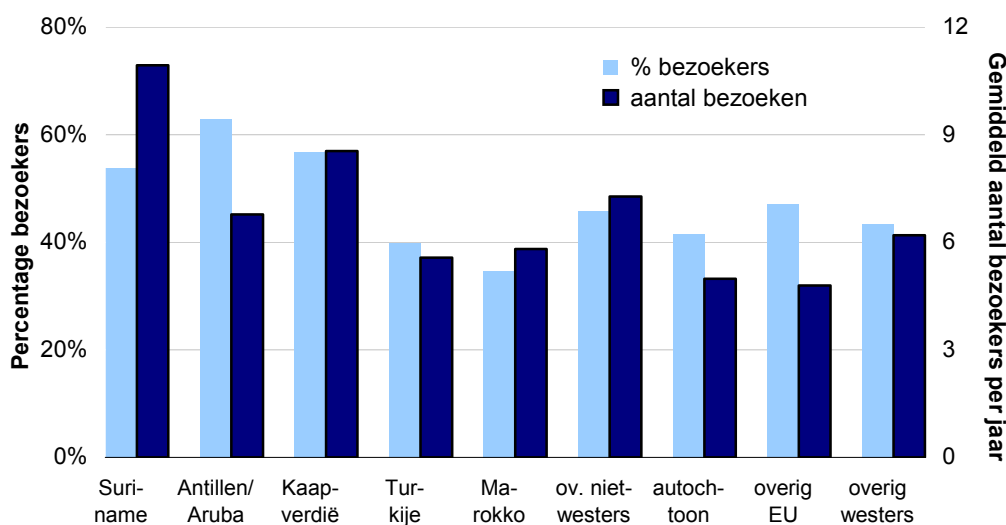
5.3 Naar land van herkomst

Juist bij het bezoek aan feesten “in eigen kring” is een aspect van cultuur aan de orde dat samenhangt met de etnische achtergrond van feestbezoekers. De volgende figuur geeft voor de verschillende etnische groepen weer hoe hoog het bezoekerspercentage is en hoeveel feesten deze bezoekers gemiddeld bezoeken in een jaar. Ook tweede generatie allochtonen zijn ingedeeld naar hun etnische achtergrond, dus het land van herkomst is niet altijd het eigen geboorteland, maar soms dat van de ouder(s). Niet-westerse landen hebben bij die indeling voorrang boven westerse. (Bijvoorbeeld: iemand wiens moeder in België en wiens vader in Turkije is geboren wordt ingedeeld bij de categorie Turkije).

De hoogste percentages bezoekers van feesten in eigen kring met live optredens zijn te vinden onder Surinamers, Kaapverdianen en Antillianen (inclusief Arubanen). Onder Marokkanen is het percentage het laagst. Het percentage bezoekers is onder autochtonen lager dan onder Rotterdammers uit andere EU-landen.

Wat betreft het gemiddelde aantal keer dat deze feestbezoekers een feest bijwonen, springen de Surinaamse feestbezoekers eruit met een gemiddelde van 11 feesten, dat komt gemiddeld neer op bijna elke maand een feest.

Figuur 5.3 Aandeel bezoekers aan feesten in eigen kring met live optredens en het gemiddelde aantal bezochte feesten in een jaar naar etniciteit, 2007



Ook van de verschillende *soorten* feesten kan worden vergeleken welke etnische groepen deze feesten meer of juist minder bezoeken. Onder alle etnische groepen worden feesten met live *muziek* het meest bezocht. Van de Antilliaanse Rotterdammers bezoekt 47 procent feesten met live muziek. Bij Marokkanen gaat het om 22 procent. De percentages van de andere groepen liggen hier tussenin.

Na feesten met live muziek hebben feesten met dj's/vj's bij alle etnische groepen de hoogste bezoekerspercentages. Deze variëren van 14 procent (Marokkanen en autochtonen) tot 35 procent (Kaapverdianen).

Feesten met cabaret/stand-up-comedy zijn vooral bij Antillianen populair (13 procent van de Antillianen bezoekt dergelijke feesten).

Feesten met dansvoorstellingen hebben hoge bezoekerspercentages (15 tot 20 procent) onder Surinamers, Kaapverdianen, Antillianen en Rotterdammers uit overige niet-westerse landen.

Feesten met vooral toneelvoorstellingen worden (zoals veel andere soorten feesten) het meest bezocht door Surinamers en Antillianen. Ongeveer drie procent van de autochtone Nederlanders en negen procent van de Surinamers bezoekt deze feesten.

6 Zelf actief cultureel bezig zijn

6.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken zijn verschillende vormen van de zogeheten *receptieve cultuurdeelname* besproken: het bezoek aan voorstellingen, cultureel erfgoed, uitleeninstellingen, festivals en feesten met live optredens. Dit zijn vormen van cultuurdeelname waarbij men cultuuruitingen van anderen bezoekt, bekijkt, beluistert, et cetera. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het *zelf actief beoefenen van of deelnemen aan cultuur*. Allereerst wordt ingegaan op het zelf kunstzinnig bezig zijn. Hier is naar gevraagd volgens de Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek. Daarna volgen enkele andere vormen van zelf met cultuur bezig zijn: kunstzinnige hobby's, lidmaatschap van culturele organisaties en vrijwilligerswerk in de culturele sector.

6.2 Deelname aan kunstzinnige activiteiten

In 2007 beoefende 37 procent van de Rotterdammers kunstzinnige activiteiten in de vrije tijd. Dat betekent een verbetering, want de afgelopen jaren lag dat aandeel steeds op 33 of 34 procent. De meest beoefende kunstzinnige activiteiten waren tekenen/schilderen/grafisch werk, gevolgd door zingen en musiceren. Activiteiten op het gebied van fotografie/film/video werden door 8 procent van de Rotterdammers beoefend. Het aandeel Rotterdammers dat kunstzinnige activiteiten beoefent, lag in 2007 wat hoger dan in eerdere meetjaren. Het beoefenen van de volgende kunstzinnige activiteiten is sinds 2005 licht toegenomen: tekenen/schilderen/grafisch werk, musiceren, websites ontwerpen en werken met textiel/wandkleden maken/weven.

Tabel 6.1 *Rotterdammers die kunstzinnige activiteiten beoefenen*

	percentage beoefenaars				gemiddeld aantal keer per jaar				% beoefenaars in georganiseerd verband			
	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007
Tekenen, schilderen, grafisch werk	11	11	13	14	24	35	31	25	29	24	21	26
Zingen	10	9	10	10	66	58	67	60	61	60	53	57
Muziekinstrument bespelen	9	9	9	10	58	71	61	63	31	28	32	35
Fotografie/film/video	6	5	8	8	15	29	18	25	29	28	26	23
Verhalen/gedichten schrijven	6	6	6	6	28	16	19	18	15	15	22	18
Websites ontwerpen	4	6	5	6	10	14	16	19	21	14	25	18
Muziek maken op de computer	4	5	5	4	32	29	37	25	10	6	16	35
Beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden maken	3	4	5	5	11	12	9	16	45	25	35	41
Werken met textiel, wand-kleden maken, weven	4	5	4	5	26	26	21	15	21	23	21	25
Toneel, mime, (volks)dans, ballet	4	3	4	4	16	17	34	24	70	73	77	77
Geen van deze activiteiten	66	67	66	63								

De kunstzinnige activiteiten die door hun beoefenaars met de hoogste frequentie worden beoefend zijn zingen en muziek maken. Deze activiteiten worden gemiddeld meer dan eens per week beoefend. Het minst frequent worden activiteiten op het gebied van beeldhouwen en textielbewerking beoefend. Voor een aantal artistieke bezigheden geldt dat beoefenaars er in 2007 gemiddeld minder tijd in staken dan in 2005. Bijvoorbeeld: beoefenaars van tekenen/schilderen/grafisch werk hielden zich in 2005 gemiddeld 31 keer per jaar met hun hobby bezig, terwijl dit gemiddelde in 2007 rond de 25 keer per jaar lag. Onder beoefenaars van fotografie/film/video en aan beeldhouwen gerelateerde zaken is de frequentie van beoefenen aanzienlijk toegenomen.

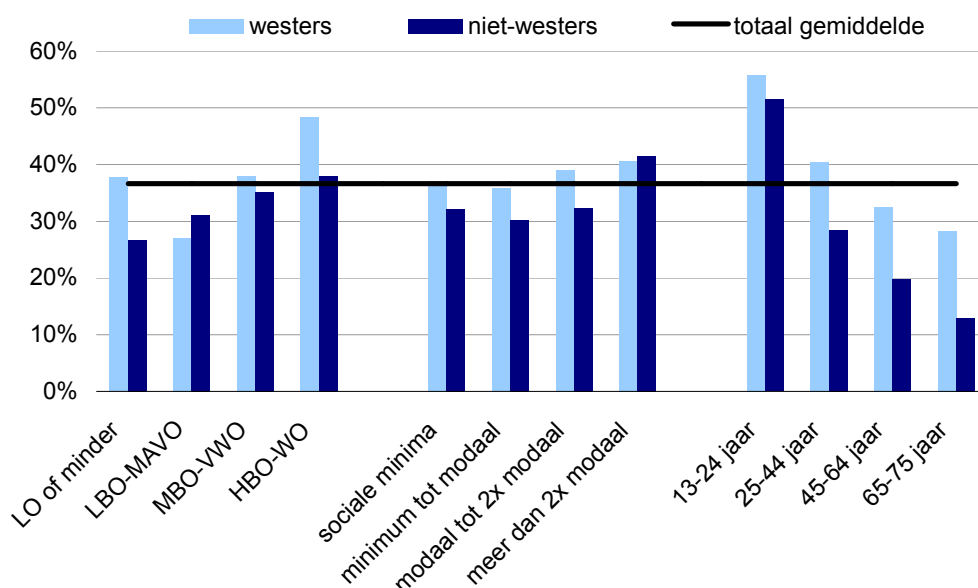
De ene kunstzinnige activiteit wordt vaker dan de andere beoefend in georganiseerd verband. De meeste georganiseerde beoefenaars zijn te vinden bij toneel, mime, dans et cetera. Deze kunnen ook bijna niet zonder enige vorm van organisatie. Het wordt vaak in groepsverband gedaan en er wordt wel eens voor publiek opgetreden. Dit geldt ook (maar misschien iets minder) voor de andere *uitvoerende* kunstuitingen: zingen en muziek maken, activiteiten die ook relatief veel in georganiseerd verband worden gedaan.

Tweederde van de Rotterdammers doet geen enkele kunstzinnige activiteit (althans geen enkele van de genoemde activiteiten), 18 procent beoefent één van deze activiteiten, 13 procent doet aan twee of drie en 4 procent doet zelfs aan vier of meer verschillende kunstzinnige activiteiten. De beoefenaars doen gemiddeld aan twee van deze kunstzinnige activiteiten.

6.3 Deelname aan kunstzinnige activiteiten naar persoonskenmerken

Onder westerse Rotterdammers is het aandeel beoefenaars van kunstzinnige activiteiten (38 procent) groter dan onder niet-westerse Rotterdammers (33 procent). Figuur 6.1 laat zien dat met toename van de leeftijd het aandeel kunstbeoefenaars afneemt, zowel onder westerse als onder niet-westerse Rotterdammers. Verder geldt: hoe hoger de opleiding, hoe groter het aandeel kunstbeoefenaars (onder laag opgeleide westerse Rotterdammers is het aandeel kunstbeoefenaars groot, maar dit komt waarschijnlijk doordat zich in deze groep veel jeugd bevindt die nog geen opleiding heeft afgerond behalve de basisschool). Er bestaat geen sterk verband tussen inkomen en kunstbeoefening.

Figuur 6.1 Aandeel beoefenaars van kunstzinnige activiteiten in samenhang met achtergrondkenmerken, 2007



De volgende tabel geeft weer in hoeverre de Rotterdammers met verschillende herkomst deelnamen aan de verschillende kunstzinnige activiteiten. Als eerste valt op dat er onder Antillianen en onder de mensen uit de Europese Unie (maar buiten Nederland) relatief veel beoefenaars

zijn. Onder Marokkanen, Surinamers en Kaapverdianen zijn juist minder mensen kunstzinnig actief.

Ook per herkomstland vallen enkele dingen op: Surinamers doen over het totaal genomen wat minder aan kunstzinnige activiteiten, maar bij toneel, dans et cetera en enigszins ook bij zingen scoren zij juist hoger dan de gemiddelde Rotterdammer. Antillianen (inclusief Arubanen) scoren op alle activiteiten op of soms behoorlijk boven het gemiddelde. Vooral bij toneel/dans et cetera, en bij zingen valt op dat zij bijzonder hoog scoren. Opvallend bij de Kaapverdianen is: het aandeel dat überhaupt kunstzinnige activiteiten ontplooit is relatief klein (30 procent), maar deze groep scoort wel relatief hoog op fotografie, film of video (10 procent). Turken doen weinig aan muziek maken en doen juist veel aan muziek maken op de computer en aan werken met textiel. Marokkanen zingen en musiceren relatief weinig en scoren op geen enkele activiteit boven het gemiddelde van alle Rotterdammers. Rotterdammers afkomstig uit de "overige niet westerse landen" doen relatief veel aan zingen.

Tabel 6.2 Percentage Rotterdammers die kunstzinnige activiteiten beoefenen, naar etnische groep

	Alle Rotterdammers	Suriname	Ned.Antillen/Aruba	Kaapverdië	Turkije	Marokko	Overig niet-westers	Autochtoon	Overige EU-landen	Overig westers
Tekenen, schilderen, etc.	14	10	18	8	12	9	16	14	18	12
Zingen	10	12	18	10	10	5	14	9	12	10
Muziekinstrument bespelen	10	9	12	9	5	3	11	11	13	11
Fotografie/film/video	8	7	9	10	9	6	11	9	8	8
Verhalen/gedichten schrijven	6	6	6	8	8	7	8	6	4	8
Websites ontwerpen	6	6	6	3	5	5	7	6	8	4
Muziek maken op de computer	4	5	8	7	9	5	5	3	4	5
Beeldhouwen, boetseren etc.	5	3	7	2	6	2	5	6	8	5
Werken met textiel etc.	5	3	7	4	9	6	7	4	6	5
Toneel, mime, (volks)dans, ballet	4	8	12	4	4	3	4	4	3	5
Minstens een van bovenstaande	37	29	46	30	35	29	36	38	41	38

6.4 Tijdsbesteding aan kunstzinnige hobby's

Circa 20 procent van de Rotterdammers ontplooit hobby's op het gebied van handvaardigheid, bijvoorbeeld breien of modelbouw. 24 procent houdt zich bezig met creatieve en kunstzinnige hobby's als tekenen, schilderen, zingen, dans, toneel et cetera.

Hobby's op het gebied van handvaardigheid zijn vooral populair bij vrouwen, 65-plussers en sociale minima. Creatieve en kunstzinnige activiteiten als tekenen, schilderen, muziek maken en dansen zijn vooral bij vrouwen, jongeren, westerse Rotterdammers en hoger opgeleiden populair.

Beide groepen hobbyisten besteden gemiddeld ruim vier uur per week aan hun hobby's. Aan de creatieve en kunstzinnige activiteiten (in de rechter helft van de tabel) besteden mannen wat meer tijd dan vrouwen. 65-plussers besteden aan beide soorten kunstzinnige hobby's wat meer

tijd dan de Rotterdammers onder de 65 jaar. De ouderen zullen waarschijnlijk ook meer vrije tijd beschikbaar hebben. Niet-westerse Rotterdammers besteden aan beide soorten kunstzinnige hobby's wat meer tijd dan westerse Rotterdammers. De laagst opgeleide groep Rotterdammers besteedt opvallend veel tijd aan handvaardigheidshobby's (gemiddeld 8 uur per week). De hoogst opgeleide Rotterdammers besteden aan beide soorten hobby's juist weinig tijd. Voor hobby's op het gebied van handvaardigheid en handwerken geldt dat de sociale minima daar relatief veel tijd aan besteden terwijl de hoogste inkomens groep daar juist weinig tijd in steekt.

Tabel 6.3 Deelname en tijdsbesteding aan twee soorten kunstzinnige hobby's

	Handvaardigheid als knutselen, kleding maken, breien, handwerken, modelbouw		Creatieve en kunstzinnige activiteiten als tekenen, schilderen, zingen, muziekinstrument bespelen, dans/ballet, toneelspelen	
	percentage deelnemers	besteding in uren per week	percentage deelnemers	besteding in uren per week
Alle Rotterdammers	20	4,3	24	4,2
mannen	10	4,3	20	5,2
vrouwen	29	4,3	26	3,5
13 t/m 24 jaar	20	3,7	39	4,7
25 t/m 44 jaar	18	3,3	22	3,5
45 t/m 64 jaar	22	4,8	19	4,1
65 t/m 75 jaar	26	6,5	16	5,7
niet-westers	20	5,7	20	4,7
westers	21	3,8	25	4,0
LO of minder	21	8,0	21	4,8
LBO-MAVO	21	4,9	18	4,3
MBO-VWO	22	3,5	24	4,5
HBO-WO	17	2,6	31	3,7
sociale minima	25	5,9	22	4,7
minimum tot modaal	21	4,4	23	4,0
modaal tot 2x modaal	19	3,9	24	3,9
meer dan 2x modaal	18	2,6	25	4,2

6.5 Lidmaatschap van en vrijwilligerswerk in culturele organisaties

Uit onderstaande tabel blijkt dat vijf procent van de Rotterdammers lid is van een zang-, muziek- of toneelvereniging. Vier procent is lid van een hobbyvereniging. Zang-, muziek of toneelverenigingen zijn relatief populair bij jongeren, terwijl hobbyverenigingen juist relatief veel oudere leden hebben. Deze verenigingen hebben relatief weinig niet-westerse leden. Opleiding, inkomen en geslacht vertonen geen sterke samenhang met lidmaatschap. Hoek van Holland telt opvallend veel leden van beide soorten verenigingen.

31% van de Rotterdammers verricht wel eens vrijwilligerswerk in organisatorisch verband. Een dikke 3% van de Rotterdammers doet dat ten behoeve van een culturele organisatie zoals een muziekvereniging, een toneelvereniging, een museum et cetera. Dat betekent dat ruim tien procent van de Rotterdamse (georganiseerde) vrijwilligers actief is voor een *culturele* organisatie. Bij sommige sectoren is dat aandeel wat groter, dat geldt bijvoorbeeld voor de sectoren sport, kerken en dergelijke, onderwijs en zorg. Het aandeel in de culturele sector is echter hoger dan dat van bijvoorbeeld sectoren als het club- en buurthuis- of opbouwwerk, actie- of milieugroepen en politieke organisaties.

Jongeren zijn iets meer en ouderen iets minder actief als vrijwilligers voor een culturele organisatie. Niet-westerse Rotterdammers doen dit iets meer dan Rotterdammers met een westerse achtergrond. Misschien dat sommigen het begrip "cultureel" erg breed hebben geïnterpreteerd en ook hun vrijwilligerswerk voor bijvoorbeeld een vereniging op etnische grondslag hebben meegeteld. De hoogst opgeleide Rotterdammers doen het meest aan vrijwilligerswerk in de culturele sector. De lage inkomens lijken hierin iets actiever te zijn dan de hogere inkomens.

Tabel 6.4 Lidmaatschap van en vrijwilligerswerk voor culturele organisaties, in procenten

	Lid van een zang-, muziek- of toneelvereniging	Lid van een hobbyvereniging	Vrijwilliger in culturele organisatie
Alle Rotterdammers	5	4	3
mannen	4	5	4
vrouwen	5	4	3
13 t/m 24 jaar	8	2	5
25 t/m 44 jaar	3	3	3
45 t/m 64 jaar	5	6	3
65 t/m 75 jaar	5	8	2
niet-westers	4	2	5
westers	5	5	3
LO of minder	6	4	3
LBO-MAVO	5	6	2
MBO-VWO	5	4	3
HBO-WO	5	4	5
sociale minima	4	3	4
minimum tot modaal	5	5	4
modaal tot 2x modaal	6	5	3
meer dan 2x modaal	4	4	3

6.6 Zelf cultureel actief zijn en receptieve cultuurdeelname

In dit hoofdstuk zijn verschillende vormen besproken van het zelf actief bezig zijn met cultuur. Hangt dat nu samen met het receptief deelnemen aan cultuur? (Dat wil zeggen: vormen van cultuurdeelname waarbij men cultuur bezoekt, bekijkt, beluistert, et cetera.) De volgende tabel laat zien dat Rotterdammers die zelf wel eens kunstzinnig bezig zijn, meer geneigd zijn om ook wel eens een culturele voorstelling of museum te bezoeken dan Rotterdammers die niet zelf

kunstzinnig actief zijn. Ook andersom geldt: bezoekers van voorstellingen of musea zijn meer zelf kunstzinnig bezig dan niet-bezoekers.

Tabel 6.5 Samenhang tussen enerzijds het actief kunstzinnig bezig zijn en anderzijds het bezoeken van culturele voorstellingen en/of musea, in procenten

		Bezoek aan voorstellingen/musea		
		<i>in procenten van de kolom</i>		
Zelf kunstzinnig bezig zijn		niet	wel	totaal
	niet	86	59	63
	wel	14	41	37
	totaal	100	100	100
	<i>in procenten van de rij</i>			
		niet	wel	totaal
	niet	23	77	100
	wel	7	93	100
	totaal	17	83	100

De bovenste helft van de tabel moet als volgt worden gelezen: van de Rotterdammers die in het jaar voorafgaande aan het onderzoek geen culturele voorstelling of museum bezochten, is 14 procent wel eens zelf kunstzinnig actief. Van de Rotterdammers die wel eens een culturele voorstelling of museum bezochten, is 41 procent wel eens zelf kunstzinnig actief.

Andersom geldt (zoals te zien is in de onderste helft van de tabel): van de Rotterdammers die nooit kunstzinnig bezig zijn, bezocht 77 procent een voorstelling en/of museum. Van de Rotterdammers die wel eens kunstzinnig bezig zijn, bezocht 93 procent een voorstelling en/of museum.

Het verband tussen het zelf kunstzinnig actief zijn en het bezoeken van culturele activiteiten is nog sterker wanneer wordt verfijnd naar het soort activiteit. Dat geldt bijvoorbeeld voor het verband tussen zelf zingen of muziek maken en het bezoeken van concerten en het verband tussen zelf iets maken op het gebied van tekenen, schilderen, beeldhouwen, boetseren of het werken met textiel enerzijds en het bezoeken van musea met vooral beeldende kunst anderzijds.

Al met al is de conclusie: Rotterdammers die zelf kunstzinnig bezig zijn, bezoeken vaker musea of voorstellingen dan Rotterdammers die niet zelf kunstzinnig bezig zijn. Ook andersom geldt: cultuurbezoekers zijn vaker zelf kunstzinnig actief dan niet-bezoekers.

7 Lokaal cultuurbezoek en cultuurdeelname per deelgemeente

7.1 Lokaal cultuurbezoek

In 2007 bezocht tien procent van de Rotterdammers lokale cultuur in de eigen deelgemeente, voornamelijk in zogeheten Lokale Cultuurcentra (LCC's). Wanneer ook het bezoek aan lokale cultuur in andere dan de eigen deelgemeente wordt meegeteld, is het aandeel bezoekers twaalf procent. De bezoekers bezochten deze lokale cultuur gemiddeld een kleine drie maal in het jaar voorafgaand aan het onderzoek (dat ongeveer samenvalt met het kalenderjaar 2007). Wanneer ook het bezoek buiten de eigen deelgemeente wordt meegeteld komt dit gemiddelde aantal bezoeken op vijf keer per jaar.

In de vragenlijst is gevraagd naar bezoek aan LCC's in de eigen deelgemeente en bezoek aan LCC's in andere deelgemeenten. Niet alle deelgemeenten hebben een LCC. Sommige respondenten uit deze deelgemeenten hebben naar eigen zeggen toch een LCC in de eigen deelgemeente bezocht. Hoogstwaarschijnlijk hebben zij dan ook het bezoek aan een bepaald wijkgebouw of wijktheater in gedachten gehad, hoewel dat in hun deelgemeente officieel geen LCC is. Dat geldt bijvoorbeeld voor Pernis en Overschie. Voor Overschie zal de aanwezigheid van *Wijktheater Musica* ongetwijfeld een verklaring zijn van de relatief hoge score. De onderzoeksresultaten hebben dus niet alleen betrekking op LCC's. Daarom wordt in dit hoofdstuk gesproken over het "lokaal bezoeken van cultuur, voornamelijk in Lokale Cultuurcentra".

De volgende tabel toont per deelgemeente het aandeel van de bevolking dat lokale cultuur heeft bezocht in de eigen deelgemeente en daarbuiten.

Tabel 7.1 *Bezoek aan lokale cultuur (LCC's) per deelgemeente, in procenten*

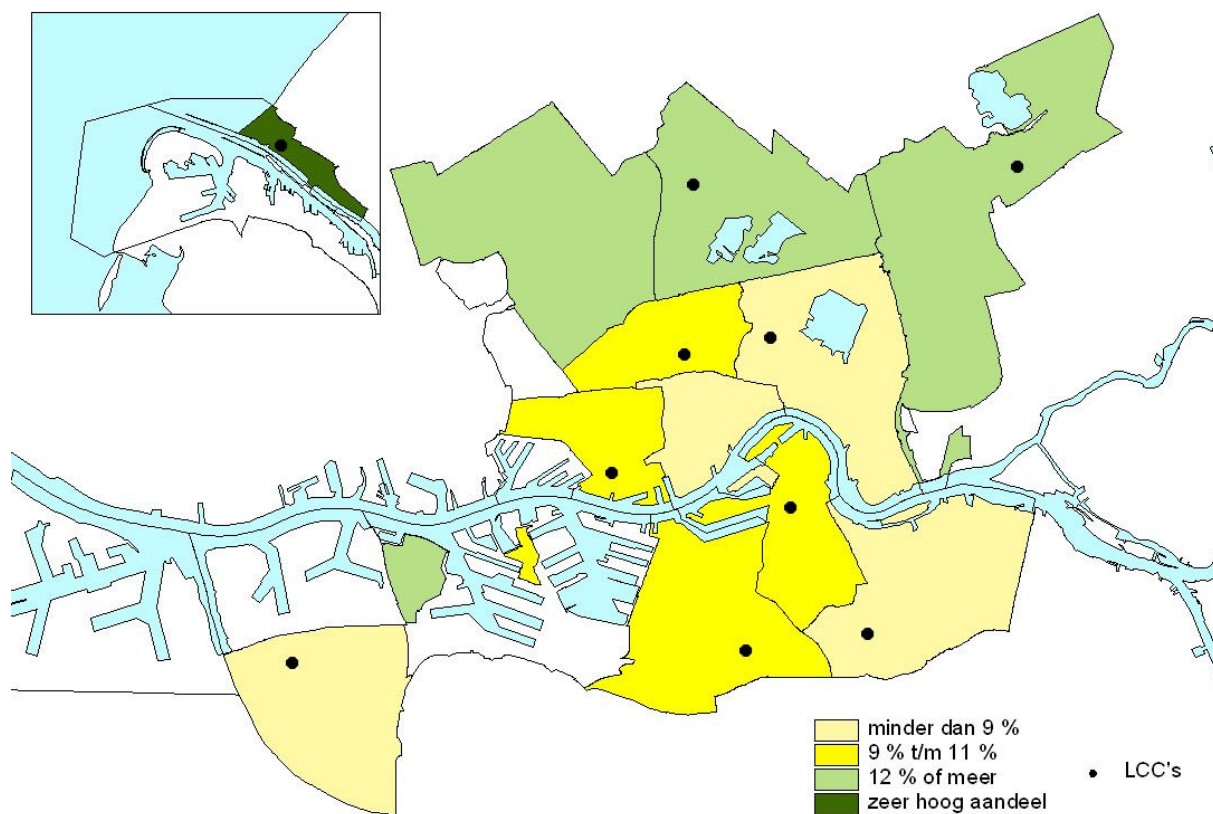
	In eigen deelgemeente	In andere deelgemeente	Minstens een van beide
Hoek van Holland	33	3	34
Overschie	14*	5	16
Hillegersberg-Schiebroek	12	6	15
Pernis	14*	4	14
Prins Alexander	12	6	14
Charlois	11	4	13
Delfshaven	10	5	13
Feijenoord	10	5	12
Noord	9	5	12
Kralingen-Crooswijk	8	6	11
Hoogvliet	8	4	9
IJsselmonde	5	4	8
Stadscentrum	5*	3	7
Rotterdam totaal	10	5	12

*) In Pernis, Overschie en het Stadscentrum is geen LCC aanwezig.

De voorgaande tabel laat zien dat het aandeel bezoekers van lokale cultuur in de eigen deelgemeente opvallend hoog ligt in Hoek van Holland. De twee deelgemeenten die verder duidelijk hoger scoren dan de rest zijn juist de twee waar geen LCC te vinden is: Overschie en Pernis. Ook Hillegersberg-Schiebroek doet het wat dit betreft aardig, zeker wanneer ook het bezoek aan lokale cultuur buiten de eigen deelgemeente wordt meegeteld. Het Stadscentrum scoort het laagst, maar deze Rotterdammers hebben dan ook geen LCC in de buurt en juist wel allerlei grootschalige culturele instellingen om de hoek liggen. Verder zijn ook in deelgemeente IJsselmonde niet zo veel bezoekers van lokale cultuur te vinden.

De volgende kaart geeft een grafische weergave van de verschillen tussen de Rotterdamse deelgemeenten in het bezoek aan lokale cultuur *binnen de eigen deelgemeente*. De stippen op de kaart geven de locaties van de LCC's aan.

Figuur 7.2 Aandeel van de bevolking dat in de eigen deelgemeente lokale cultuur heeft bezocht, 2007



De volgende tabel geeft voor alle Rotterdammers en voor Rotterdammers met specifieke persoonskenmerken weer hoe groot het aandeel is dat in 2007 lokale cultuur heeft bezocht in de eigen deelgemeente en in andere deelgemeenten .

Tabel 7.2 Bezoek aan LCC's naar persoonskenmerken, in procenten

	In eigen deelgemeente	In andere deelgemeente	Minstens een van beide
Alle Rotterdammers	10	5	12
man	9	5	12
vrouw	10	5	13
13-24 jaar	7	3	9
25-44 jaar	8	5	11
45-64 jaar	12	5	14
65-75 jaar	13	6	17
niet westers	13	5	15
westers	9	5	11
LO of minder	9	4	11
LBO-MAVO	10	5	12
MBO-VWO	10	5	12
HBO-WO	9	6	12
sociale minima	12	5	14
minimum tot modaal	10	6	13
modaal tot 2x modaal	9	5	12
meer dan 2x modaal	9	5	11

Onder jongeren is het aandeel bezoekers van lokale cultuur veel kleiner dan onder ouderen. Van de niet-westerse Rotterdammers bezoekt een groter deel lokale cultuur in de eigen deelgemeente dan van de westerse Rotterdammers. Onder de lage inkomensgroepen is het aandeel bezoekers groter dan onder de hoge inkomensgroepen.

Over het aantal keren dat bezoekers de lokale cultuur bezochten kan weinig zinnigs worden gezegd wanneer er wordt uitgesplitst naar deelgroepen. De aantallen zijn te klein om betrouwbare cijfers op te leveren.

7.2 Bezoek aan voorstellingen per deelgemeente

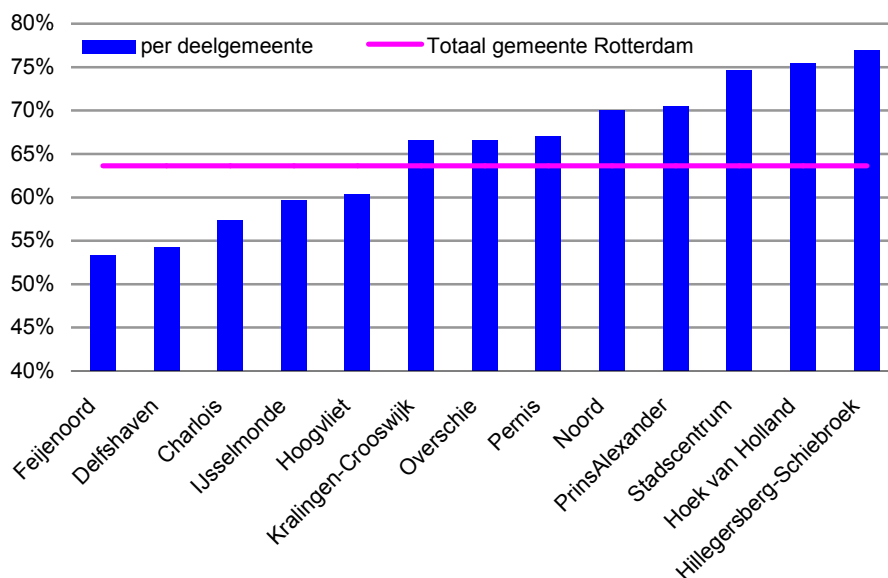
In de volgende tabel is te zien dat het aandeel bezoekers van culturele voorstellingen groter is onder inwoners van het Stadscentrum dan onder inwoners van andere deelgemeenten. Ook de bezoekfrequentie van bezoekers uit het Stadscentrum ligt hoger dan die van bezoekers uit andere deelgemeenten. Delfshaven, Feijenoord en Charlois hebben de kleinste bezoekerspercentages. Naast Delfshaven doen eigenlijk alle deelgemeenten op de Zuidoever het wat dit betreft niet zo goed. Het *aantal* bezoeken per bezoeker is het laagst onder bezoekers uit Hoogvliet en Hoek van Holland.

Tabel 7.3 *Bezoek aan culturele voorstellingen: percentage bezoekers en aantal bezoeken per bezoeker per deelgemeente*

	percentage bezoekers			gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker		
	exclusief film	film	inclusief film	exclusief film	film	inclusief film
Stadscentrum	75	73	87	11,3	9,3	17,7
Prins Alexander	70	63	83	6,5	5,9	10,0
Hillegersberg-Schiebroek	77	60	82	7,9	6,0	11,7
Kralingen-Crooswijk	67	68	82	8,8	7,6	13,6
Hoek van Holland	75	48	81	5,2	5,2	7,9
Noord	70	67	80	9,6	8,6	15,5
Pernis	67	54	79	5,2	6,0	8,5
Overschie	67	53	77	5,5	6,3	9,1
IJsselmonde	60	57	77	5,8	7,7	10,2
Hoogvliet	60	51	76	4,9	5,6	7,6
Feijenoord	53	61	73	6,9	7,6	11,3
Charlois	57	55	73	5,7	6,4	9,3
Delfshaven	54	62	72	9,7	8,7	14,4
Rotterdam	64	61	78	7,5	7,3	11,8

Als film niet wordt meegerekend, is het percentage bezoekers het grootst in Hillegersberg-Schiebroek. Inwoners van Hoek van Holland en Hoogvliet hebben een relatief laag percentage filmbezoekers. Ook de frequentie waarmee filmbezoekers uit deze deelgemeenten bioscopen of filmhuizen bezoeken is relatief laag. De volgende figuur illustreert nog eens grafisch het bezoek aan culturele voorstellingen exclusief film.

Figuur 7.2 *Bezoekerspercentage aan culturele voorstellingen naar deelgemeente*



7.3 Bezoek aan cultureel erfgoed en uitleeninstellingen per deelgemeente

Bewoners van het Stadscentrum doen het ook goed als het gaat om het bezoek aan cultureel erfgoed. Ook Hillegersberg-Schiebroek doet het wat dat betreft goed. De deelgemeenten op de Zuidoever zijn ook hier de hekkensluiters. Feijenoord doet het nog het beste van de zuidelijke

deelgemeenten. Hoek van Holland heeft wat dit onderwerp betreft misschien te lijden van de excentrische ligging.

Wat betreft het gebruik van uitleeninstellingen scoren naast de inwoners van opnieuw het Stadscentrum en Hillegersberg-Schiebroek ook de inwoners van Kralingen-Crooswijk hoog. Zij staan zelfs bovenaan, wanneer het rijtje hierop zou worden gerangschikt. Pernis scoort hier het laagst. Inwoners van Delfshaven, die bij andere onderwerpen niet vaak hoog scoren, maken iets meer gebruik van uitleeninstellingen dan de gemiddelde Rotterdammer.

Tabel 7.4 *Bezoek aan cultureel erfgoed en uitleeninstellingen:percentage bezoekers en aantal bezoeken per deelgemeente*

	<i>Percentage bezoekers</i>		<i>Aantal keer bezocht</i>	
	<i>cultureel erfgoed</i>	<i>uitleeninstellingen</i>	<i>cultureel erfgoed</i>	<i>uitleeninstellingen</i>
Stadscentrum	70	60	12	18
Hillegersberg-Schiebroek	74	53	9	13
Kralingen-Crooswijk	61	63	10	17
Noord	61	61	10	16
Prins Alexander	63	53	8	13
Delfshaven	50	55	12	17
Overschie	58	46	8	14
Feijenoord	47	51	10	17
Hoek van Holland	52	45	7	14
IJsselmonde	47	48	6	14
Charlois	47	45	6	14
Hoogvliet	44	47	6	12
Pernis	48	38	6	11
Rotterdam totaal	55	53	9	15

7.4 Festivalbezoek per deelgemeente

De volgende tabel laat zien in welke mate de inwoners van de verschillende deelgemeenten festivals bezoeken. Inwoners van het Stadscentrum zijn ook op dit gebied weer de uitblinkers: slechts ongeveer een op de acht bezocht in 2007 geen enkel festival, terwijl dit gold voor ongeveer een op de drie Rotterdammers. Dit is niet verwonderlijk, omdat veel festivals voor inwoners van het Stadscentrum (soms letterlijk) voor de deur plaatsvinden. Inwoners van Hillegersberg-Schiebroek zijn wat dit betreft niet zulke uitblinkers als bij het bezoek aan culturele voorstellingen en cultureel erfgoed. De inwoners van deelgemeenten rondom het Stadscentrum bezoeken wat meer festivals dan de gemiddelde Rotterdammer. Inwoners van Feijenoord en Charlois zitten over het geheel genomen ongeveer op het Rotterdamse gemiddelde en bij inwoners van de verder uit het centrum gelegen deelgemeenten is het totale festivalbezoek wat minder. Hoek van Holland is wat dat betreft een uitschieter.

Ook per festival zijn er soms verschillen, misschien juist ook omdat niet *alle* festivals in het Stadscentrum plaatsvinden. Zo was het bezoek van inwoners van Hoogvliet aan veel festivals niet zo hoog. Voor Metropolis geldt dat echter niet, wellicht ook door de goede metroverbinding. Ook zijn de Hoogvlieters wellicht meer dan gemiddeld "havengeoriënteerd". Hun bezoek aan de Wereldhavendagen is even hoog als dat van de gemiddelde Rotterdammer. Inwoners van Charlois en Feijenoord bezochten het Metropolisfestival wat meer dan de gemiddelde Rotterdammer, maar North Sea Jazz bezochten zij evenveel als alle Rotterdammers gemiddeld.

Hoewel dit laatste festival dus wel makkelijk te bereiken is (Ahoy is voor hen dichtbij) is jazz misschien niet de eerste muziekeus van veel inwoners van deze deelgemeenten. Bij North Sea Jazz kom je juist weer de inwoners van het Stadscentrum en Hillegersberg-Schiebroek tegen.

Tabel 7.5 *Percentage bezoekers aan festivals per deelgemeente*

	Rotterdam geheel	Stadscentrum	Noord	Kralingen-Crooswijk	Delfshaven	Feijenoord	Charlois	Hillegersberg-Schiebroek	Overschie	IJsselmonde	Prins Alexander	Hoogvliet	Pernis	Hoek van Holland
Wereldhavendagen	37	46	31	35	33	45	40	32	34	42	36	36	35	19
Zomercarnaval	32	44	37	38	41	36	33	21	27	27	22	24	24	10
Dunya Festival	25	33	34	29	39	31	27	16	14	15	14	16	12	2
Strand aan de Maas	19	36	27	27	23	21	18	18	14	13	11	13	9	5
De Parade	19	35	27	21	26	21	17	21	17	8	11	11	12	4
FFWD Danceparade	17	30	21	19	20	15	14	12	14	15	14	14	21	8
Internat. Film Festival R'dam	13	28	25	16	22	13	8	14	6	4	7	5	1	2
R'Uitmarkt	10	18	12	12	13	9	7	9	8	6	9	6	4	2
De Wereld van Witte de With	9	30	19	12	13	8	5	9	5	3	5	2	1	1
Dag vd Romantische Muziek	8	16	14	9	11	7	5	11	7	5	8	2	0	1
Pleinbioscoop	8	16	14	11	17	6	4	5	6	2	5	3	1	0
North Sea Jazz Festival	7	10	7	8	9	7	7	10	7	4	6	3	2	6
Museumnacht	6	16	11	9	9	5	5	8	2	2	4	0	2	1
Metropolis Festival	5	5	5	4	4	7	10	2	2	4	2	5	2	1
Gergiev Festival	3	7	6	7	3	3	2	6	3	1	2	1	0	2
Poetry International Festival	3	6	4	4	5	5	3	1	3	1	2	2	1	1
(int.) keuze R'd. Schouwburg	3	4	5	3	5	3	1	2	3	1	2	1	0	0
Operadagen Rotterdam	2	2	3	3	2	1	1	2	1	1	2	1	0	0
bezocht geen enkel festival	31	13	20	21	23	28	33	36	37	38	41	43	45	66

7.5 Bezoek aan feesten met live optredens per deelgemeente

Het bezoek aan feesten in eigen kring (voor een toelichting op deze term: zie hoofdstuk vijf) met live optredens verschilt enigszins per deelgemeente maar de verschillen zijn niet enorm. Van alle Rotterdammers heeft 43 procent wel eens een feest met live voorstellingen bezocht. In Kralingen-Crooswijk ligt dat aandeel feestbezoekers met 52 procent het hoogste en in Hoogvliet en Pernis ligt dat met 37 procent het laagst.

Het Stadscentrum en Overschie staan in deze ranglijst op de tweede en derde plaats. Door inwoners van het Stadscentrum worden de meeste soorten feesten wat meer bezocht dan door de gemiddelde Rotterdammer, maar dat geldt nauwelijks voor de feesten met live muziek. Die feesten worden juist wel meer dan gemiddeld bezocht door inwoners van Overschie.

Tabel 7.6 Bezoek aan feesten met live optredens: percentage bezoekers en aantal bezoeken per deelgemeente

	Percentage bezoekers					geen enkele bezocht	Aantal keer bezocht				
	live muziek	dj/vj	dansvoorstelling	cabaret/ stand-upcomedy	toneelvoorstelling		live muziek	dj/vj	dansvoorstelling	cabaret/ stand-upcomedy	toneelvoorstelling
Kralingen-Crooswijk	39	25	10	8	4	48	4	8	3	1	2
Stadscentrum	35	28	12	8	5	51	4	7	2	1	2
Overschie	41	14	5	5	4	51	3	5	2	2	2
Delfshaven	36	24	10	6	6	53	4	6	4	2	3
Hillegersberg-Schiebroek	31	19	4	6	4	55	3	6	2	2	2
Noord	35	22	6	6	4	56	5	7	2	2	2
Charlois	33	20	10	6	4	56	4	6	3	2	3
Hoek van Holland	35	14	7	4	4	57	2	3	1	2	3
Feijenoord	32	15	10	8	6	59	4	4	2	2	2
Prins Alexander	28	13	5	4	3	62	3	6	1	2	1
IJsselmonde	29	14	5	4	3	62	3	6	2	1	2
Pernis	22	14	7	5	7	63	2	6	2	1	2
Hoogvliet	28	11	8	4	2	63	2	4	2	1	2
Rotterdam totaal	33	19	8	6	4	57	4	6	2	2	2

7.6 Zelf kunstzinnig bezig zijn per deelgemeente

De volgende tabel laat de verschillen tussen deelgemeenten zien voor wat betreft de mate waarin de bewoners zelf kunstzinnige activiteiten beoefenen.

De deelgemeenten Kralingen-Crooswijk, het Stadscentrum, Noord en Prins Alexander staan bovenaan wat dit onderwerp betreft: meer dan veertig procent van hun inwoners doet aan een of meer kunstzinnige activiteiten. Hoek van Holland staat in dit rijtje onderaan met een aandeel beoefenaars van dertig procent. Al deze verschillen zijn wel duidelijk maar niet enorm. Nu wordt de lage score van Hoek van Holland eens *niet* veroorzaakt door de excentrische ligging, want deze activiteiten hoeven niet in de "grote stad" plaats te vinden.

Per kunstzinnige activiteit zijn de verschillen tussen deelgemeenten soms wat groter. Als leesvoorbeeld bij de tabel volgen hier enkele constatering. In Pernis doet maar acht procent aan tekenen of iets dergelijks, in Kralingen-Crooswijk is dat 17 procent. In het Stadscentrum doet men aan bijna alle kunstzinnige activiteiten meer dan gemiddeld, maar het tegenovergestelde geldt voor de activiteit zingen. In Hillegersberg-Schiebroek doet men niet opvallend veel aan de verschillende kunstzinnige activiteiten, maar muziek maken wordt daar meer gedaan dan waar ook.

Tabel 7.7 Percentage beoefenaars van kunstzinnige activiteiten per deelgemeente

	Tekenen, schilderen, grafisch werk	Zingen	Muziekinstrument bespelen	Fotografie/film/video	Verhalen/gedichten schrijven	Websites ontwerpen	Muziek maken op de computer	Beeldhouwen, boetseren, pottenb., sieraden maken	Werken met textiel, wandkleden maken, weven	Toneel, mime, (volks)dans, ballet	geen enkele
Kralingen-Crooswijk	17	13	11	9	9	4	5	6	6	5	57
Stadscentrum	15	7	12	11	7	7	3	6	4	5	58
Noord	18	10	11	12	9	8	5	5	6	4	58
Prins Alexander	14	11	12	8	4	5	3	6	4	4	59
Hillegersberg-Schiebroek	14	10	14	6	4	5	3	6	2	6	61
Overschie	13	10	12	8	6	6	3	5	4	5	63
Delfshaven	13	8	9	11	8	7	5	4	4	4	65
Charlois	12	11	10	7	7	6	5	6	6	4	67
IJsselmonde	11	10	6	6	6	5	4	5	5	4	68
Feijenoord	11	9	9	7	6	5	5	5	5	4	68
Hoogvliet	12	8	9	7	4	4	5	2	3	3	68
Pernis	8	7	7	6	5	1	1	8	4	9	69
Hoek van Holland	12	9	8	5	5	4	2	5	3	4	70
Rotterdam totaal	14	10	10	8	6	6	4	5	5	4	63

7.7 Rangorde van deelgemeenten naar cultuurdeelname

De deelgemeenten worden in deze paragraaf vergeleken naar de mate waarin de inwoners aan cultuur deelnemen. Omdat de verschillende vormen van cultuurdeelname in verschillende mate worden beoefend, wordt eerst in de volgende tabel per vorm van cultuurdeelname een rangorde weergegeven.

Tabel 7.8 Rangorde van deelgemeenten naar verschillende vormen van cultuurdeelname

	bezoek aan voorstellingen inclusief film	bezoek aan cultureel erfgoed	gebruik van uitleeninstellingen	bezoek aan festivals	bezoek aan feesten met live optredens	bezoek aan lokale cultuur (m.n. LCC's)	zelf kunstzinnig actief
1	Centrum	Hill.-Schiebr.	Kralingen-Cr.	Centrum	Kralingen-Cr.	Hoek van H.	Kralingen-Cr.
2	Pr.Alexander	Centrum	Noord	Noord	Centrum	Overschie	Centrum
3	Hill.-Schiebr.	Pr.Alexander	Centrum	Kralingen-Cr.	Overschie	Hill.-Schiebr.	Noord
4	Kralingen-Cr.	Kralingen-Cr.	Delfshaven	Delfshaven	Delfshaven	Pernis	Pr.Alexander
5	Noord	Noord	Pr.Alexander	Feijenoord	Hill.-Schiebr.	Pr.Alexander	Hill.-Schiebr.
6	Pernis	Overschie	Hill.-Schiebr.	Charlois	Noord	Charlois	Overschie
7	Overschie	Hoek van H.	Feijenoord	Hill.-Schiebr.	Charlois	Delfshaven	Delfshaven
8	Hoek van H.	Delfshaven	IJsselmonde	Overschie	Hoek van H.	Feijenoord	Charlois
9	IJsselmonde	Pernis	Hoogvliet	IJsselmonde	Feijenoord	Noord	IJsselmonde
10	Hoogvliet	IJsselmonde	Overschie	Pr.Alexander	Pr.Alexander	Kralingen-Cr.	Feijenoord
11	Delfshaven	Charlois	Charlois	Hoogvliet	IJsselmonde	Hoogvliet	Hoogvliet
12	Feijenoord	Feijenoord	Hoek van H.	Pernis	Pernis	IJsselmonde	Pernis
13	Charlois	Hoogvliet	Pernis	Hoek van H.	Hoogvliet	Centrum	Hoek van H.

De rangorde van de deelgemeenten verschilt uiteraard per soort cultuurdeelname. Wel valt op dat sommige deelgemeenten vaak hoog en sommigen vaak laag in de tabel voorkomen. In de volgende tabel wordt dit samengevat. Te zien is hoe vaak elke deelgemeente in de top vijf van de voorgaande tabel staat (groen gearceerd) en hoe vaak in de bottom vijf (oranje gearceerd). Op basis hiervan is de uiteindelijke ranglijst gemaakt, zoals in de volgende tabel is weergegeven.

Tabel 7.9 Rangorde van deelgemeenten naar cultuurdeelname

		Aantal keer in top vijf	Aantal keer in bottom vijf
1	Stadscentrum	6	1
2	Kralingen-Crooswijk	6	1
3	Hillegersberg-Schiebroek	5	0
4	Noord	5	1
5	Prins Alexander	5	2
6	Delfshaven	3	1
7	Overschie	2	1
8	Hoek van Holland	1	3
9	Feijenoord	1	4
10	Pernis	1	5
11	Charlois	0	3
12	IJsselmonde	0	6
13	Hoogvliet	0	7

Het Stadscentrum en de deelgemeente Kralingen-Crooswijk staan bovenaan de lijst. Zij staan in alle genres, op één na, in de top vijf van deelgemeenten met het hoogste aandeel deelnemers. Dat ene genre is in beide deelgemeenten het bezoek aan lokale cultuur (met name LCC's). In Kralingen-Crooswijk heeft de aanwezigheid van relatief veel studenten maar een kleine invloed. Ook zonder die studenten zou Kralingen-Crooswijk op de tweede plaats eindigen. Hillegersberg-Schiebroek, Noord en Prins Alexander maken de uiteindelijke top vijf compleet. Zij staan alle drie bij vijf vormen van cultuurdeelname in de top vijf.

De deelgemeenten Delfshaven en Overschie staan bij een aantal vormen van cultuurdeelname ongeveer in het midden van de ranglijst. Zij eindigen uiteindelijk dan ook in de middenmoot. Net onder de middenmoot staan een paar deelgemeenten die in één van de genres in de top vijf voorkomen: Feijenoord scoort hoog bij het bezoek aan festivals en Hoek van Holland en Pernis (beide een dorp binnen de gemeente Rotterdam, maar buiten de echte stad) doen het goed bij het bezoek aan lokale cultuur.

Helemaal onder in de tabel staat Hoogvliet, dat in elk genre van cultuurdeelname bij de laagste vijf hoort en geen enkele keer in de top vijf staat. Voor IJsselmonde geldt bijna hetzelfde: geen enkele keer in de top vijf en zes van de zeven keer in de bottom vijf. Charlois haalt de top vijf ook bij geen enkele vorm van cultuurdeelname, maar staat ook niet vaak echt onderin: deze deelgemeente staat bij veel vormen van cultuurdeelname ergens onderin of ergens in het midden.

Al met al valt naast de ranglijst ook op dat het bezoek aan lokale cultuur (met name LCC's) vaak in andere deelgemeenten hoog scoort dan de andere vormen van cultuurdeelname.

8 Drempels en stimulansen voor cultuurdeelname

8.1 Algemeen

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de drempels en stimulansen die Rotterdammers ervaren bij het cultuurbezoek, ofwel de redenen om wel of juist niet aan cultuur deel te nemen.

Tabel 8.1 geeft weer in hoeverre Rotterdammers instemmen met de stelling dat theaterbezoek duur is, de stelling dat concertbezoek duur is en de stelling dat museumbezoek duur is. De tabel laat zien dat ruim tweederde van de Rotterdammers theaterbezoek duur vindt. Driekwart vindt concertbezoek duur. Ter vergelijking: museumbezoek wordt door slechts een derde van de Rotterdammers duur gevonden. Bijna een kwart van de Rotterdammers is zelfs van mening dat museumbezoek juist niet duur is.

Tabel 8.1 Mate van instemming met de stelling "... is duur", in % van de Rotterdammers, 2007

	Theaterbezoek	Concertbezoek	Museumbezoek
(helemaal) mee eens	69	75	32
neutraal	24	20	45
(helemaal) mee oneens	7	5	23
Totaal	100	100	100

Uit tabel 8.2 blijkt dat de meeste Rotterdammers het niet eens zijn met de stelling dat theaterbezoek voor hen oninteressant is. Ook concert- en museumbezoek worden door de meeste Rotterdammers niet als oninteressant beschouwd. Bij alle drie de genres is slechts ongeveer een op de vijf Rotterdammers het eens met de stelling dat het niets voor hem of haar is en hem of haar niet interesseert. Al met al is er dus sprake van een flink "potentieel publiek", want er zijn kennelijk heel wat mensen die dit soort cultuurdeelname wel interessant vinden, hoewel zij niet zelf deelnemen.

Tabel 8.2 Mate van instemming met de stelling "... is niets voor mij, het interesseert me niet", in % van de Rotterdammers, 2007

	Theaterbezoek	Concertbezoek	Museumbezoek
(helemaal) mee eens	21	18	22
neutraal	25	22	25
(helemaal) mee oneens	54	60	53
Totaal	100	100	100

Tabel 8.3 geeft nog eens weer in hoeverre verschillende groepen Rotterdammers het eens zijn met de eerder genoemde stellingen. Mannen zeggen vaker "het interesseert me niet" en vrouwen zeggen vaker "het is duur". Ook de jongste groep Rotterdammers vindt relatief vaak dat de diverse cultuurbezoeken duur zijn. Met de toename van de leeftijd neemt de interesse in concertbezoek wat af. Niet-westerse Rotterdammers zeggen minder vaak dat ze theater en concerten duur vinden, maar juist vaker dat zij museumbezoek duur vinden. In alle drie de soorten cultuurbezoeken hebben zij wat minder interesse. De inkomensklasse heeft weinig samenhang

met de stelling “het is duur”. (Er is dan ook niet gevraagd “het is te duur voor mij”.) Opleidingsniveau heeft een erg duidelijke samenhang met “interesse”: hoe hoger opgeleid de Rotterdammer is, des te kleiner de kans dat hij of zij cultuurbezoeken maar niets vindt.

Tabel 8.3 *Percentage Rotterdammers dat vindt dat het bezoek aan theater, concert of museum duur is ofwel niets voor hen is, naar persoonskenmerken, 2007*

	Het is duur			Het is niets voor mij, het interesseert me niet		
	Theater	Concert	Museum	Theater	Concert	Museum
Alle Rotterdammers	69	75	32	21	18	22
mannen	63	70	31	27	22	24
vrouwen	73	79	32	16	15	21
13 t/m 24 jaar	64	76	30	27	18	34
25 t/m 44 jaar	65	74	31	20	14	19
45 t/m 64 jaar	73	76	36	18	21	20
65 t/m 75 jaar	76	71	28	22	26	20
westers	70	76	29	18	15	19
niet westers	64	72	40	30	27	31
sociale minima	73	77	40	28	27	29
minimum tot modaal	72	77	37	25	21	25
modaal tot 2x modaal	69	77	28	18	14	19
meer dan 2x modaal	60	68	22	12	9	13
LO of minder	69	73	41	33	32	38
LBO-MAVO	74	78	33	25	23	30
MBO-VWO	71	77	31	21	16	22
HBO-WO	61	69	28	10	7	7

De volgende tabel laat nog eens zien in hoeverre Rotterdammers theater, concertbezoek en museumbezoek duur vinden of het niets voor zichzelf vinden, maar dan uitgesplitst naar de niet-bezoekers van het betreffende genre en de modale en frequente bezoekers. Frequente bezoekers zijn zij die het genre in de afgelopen 12 maanden minstens zes keer bezocht hebben.

Tabel 8.4 *Percentage Rotterdammers dat vindt dat het bezoek aan theater, concert of museum duur is ofwel niets voor hen is, uitgesplitst naar bezoekfrequentie*

	Het is duur			Het is niets voor mij, het interesseert me niet		
	Theater	Concert	Museum	Theater	Concert	Museum
niet-bezoeker	67	74	35	31	28	32
bezoeker 1 t/m 5 keer	72	78	29	9	7	8
bezoeker 6+ keer	66	71	24	5	6	2
Totaal	69	75	32	21	18	22

Het aandeel personen dat bezoeken aan concerten en theaters duur vindt, is onder bezoekers ongeveer even groot als onder niet-bezoekers. Onder museabezoekers zijn relatief minder mensen die museumbezoek duur vinden dan onder niet-bezoekers van musea. Vanzelfsprekend is de instemming met de stelling “het is niets voor mij, het interesseert me niet” veel groter onder de niet-bezoekers dan onder de bezoekers. Uit de tabel blijkt echter ook dat een aantal

Rotterdammers blijkbare wel eens met enige tegenzin een bezoek brengt aan theater, concert of museum.

8.2 “Ik wil best (vaker) cultuur bezoeken, maar...”

Aan de respondenten van de Vrijtijdsomnibusenquête 2007 is een aantal stellingen voorgesteld die beginnen met de zin: “Ik wil best (vaker) voorstellingen, concerten of een museum bezoeken, maar...”. Op basis van de antwoorden op deze stellingen geeft tabel 8.5 weer in hoeverre Rotterdammers de verschillende “blokkades” die in de stellingen worden genoemd ook daadwerkelijk als “blokkades” zien.

Tabel 8.5 Mate van instemming met de stelling “Ik wil best (vaker) voorstellingen, concerten of een museum bezoeken, maar...”, in % van de Rotterdammers, 2007

	Ik heb er geen tijd voor	Ik voel me 's avonds niet veilig op straat	Ik weet vaak niet wat ik kan verwachten, of het voor mij wel de moeite waard is	Ik weet niet goed wat er te doen is	Ik heb niemand om mee samen te gaan
(helemaal) mee eens	37	28	26	25	14
neutraal	29	25	30	31	26
(helemaal) mee oneens	34	47	43	43	59
Totaal	100	100	100	100	100

De meeste bijval is er voor de stelling dat men wel (vaker) voorstellingen, concerten of musea wil bezoeken, maar er geen tijd voor heeft. Dit geldt voor ruim een op de drie Rotterdammers. Drie soorten genoemde redenen om geen/niet vaker voorstellingen, concerten of musea te bezoeken krijgen de instemming van ongeveer een kwart van de Rotterdammers. Deze redenen zijn: 1) de onveiligheid op straat, 2) men weet niet wat men kan verwachten dan wel of het de moeite waard is en 3) men weet niet goed wat er te doen is. De minst genoemde reden om niet of niet vaker een voorstelling, concert of museum te bezoeken is dat men niemand heeft om samen mee te gaan. Daarnaast kunnen er nog andere redenen een rol spelen, die niet als antwoordcategorie waren opgenomen bij deze stelling. Het betreft hier dus een selectie van de mogelijke “blokkades”.

Uit tabel 8.6 blijkt dat relatief meer vrouwen dan mannen onveiligheid op straat als een blokkade zien voor het afleggen van bezoeken aan voorstellingen, concerten of musea. Ook voor veel ouderen is dit een blokkade. Aan de andere kant zijn er relatief weinig ouderen voor wie tijdgebrek een reden is om geen/niet vaker een voorstelling, concert of museum te bezoeken. Onbekendheid met wat er te doen is en onbekendheid met wat men kan verwachten zijn bij niet-westerse Rotterdammers relatief meer voorkomende excuses dan bij westerse Rotterdammers.

Tabel 8.6 *Percentage dat het (helemaal) eens is met de stelling "Ik wil best (vaker) voorstellingen, concerten of een museum bezoeken, maar...", naar diverse persoonskenmerken, 2007*

	Ik heb er geen tijd voor	Ik voel me 's avonds niet veilig op straat	Ik weet vaak niet wat ik kan verwachten, of het voor mij wel de moeite waard is	Ik weet niet goed wat er te doen is	Ik heb niemand om mee samen te gaan
Alle Rotterdammers	37	28	26	25	14
mannen	37	22	28	25	14
vrouwen	37	34	25	25	15
13 t/m 24 jaar	39	27	35	36	15
25 t/m 44 jaar	45	21	26	26	14
45 t/m 64 jaar	33	33	22	20	14
65 t/m 75 jaar	15	45	25	19	18
westers	36	28	22	22	11
niet westers	39	31	38	34	23
sociale minima	33	38	35	33	24
minimum tot modaal	34	33	29	27	19
modaal tot 2x modaal	36	26	24	21	10
meer dan 2x modaal	46	15	17	20	7
LO of minder	32	40	35	32	21
LBO-MAVO	29	40	30	25	18
MBO-VWO	38	26	27	26	13
HBO-WO	48	13	18	21	9

De volgende tabel laat nog eens zien welk aandeel van de Rotterdammers instemt met de eerder genoemde stellingen die een mogelijke reden verwoorden om niet (vaker) aan cultuurdeelname te doen. Deze keer zijn de Rotterdammers ingedeeld naar de mate waarin zij de betreffende genres bezoeken.

Tabel 8.7 *Percentage Rotterdammers dat het (helemaal) eens is met de stelling "Ik wil best (vaker) voorstellingen, concerten of een museum bezoeken, maar...", uitgesplitst naar het aantal bezochte genres, 2007*

	Ik heb er geen tijd voor	Ik voel me 's avonds niet veilig op straat	Ik weet vaak niet wat ik kan verwachten, of het voor mij wel de moeite waard is	Ik weet niet goed wat er te doen is	Ik heb niemand om mee samen te gaan
bezoekt geen theater, concert of museum	41	16	16	21	8
bezoekt een van de drie genres	37	25	25	25	11
bezoekt twee van de drie genres	37	33	30	27	15
bezoekt alle drie de genres	35	35	31	27	20
Totaal	37	28	26	25	14

Gebrek aan tijd is voor circa veertig procent van de Rotterdammers die nooit een theater, concert of museum bezoeken, reden om dit niet te doen. Van de Rotterdammers die wel één of

meer genres bezoeken, zegt 35 tot 37 procent dit niet vaker te doen vanwege tijdgebrek. Onveiligheid is minder dan tijdgebrek een reden om geen/niet vaker theaters, concerten of musea te bezoeken. Onveiligheid is voor slechts 16 procent van de niet-bezoekers een reden om geen bezoeken af te leggen. Bij bezoekers is onveiligheid een meer voorkomende reden. De reden "ik weet niet goed wat er te doen is" wordt vaker genoemd door bezoekers die eigenlijk wel vaker een theater, concert of museum willen bezoeken, dan door degenen die dit helemaal niet bezoeken, maar eigenlijk wel zouden willen.

Niet weten wat men kan verwachten is een meer voorkomende reden onder bezoekers dan onder niet-bezoekers. Dit geldt ook voor "ik weet niet goed wat er te doen is". Voor slechts een op de vijf niet-bezoekers is dit een reden om geen theaters, concerten of musea te bezoeken. Blijkbaar hebben mensen die al wel eens theater, concert of museum bezoeken nog meer behoefte aan informatie over "wat er te doen is" dan mensen die deze zaken helemaal niet bezoeken (respectievelijk ongeveer een kwart tegenover 21 procent, dat verschil is overigens niet zo groot). Niemand hebben als gezelschap voor zo'n cultuurbezoekje wordt het vaakst genoemd door Rotterdammers die verschillende genres bezoeken en het minst vaak genoemd door niet-bezoekers.

8.3 Afstand als drempel en nabijheid als stimulans voor cultuurdeelname

Er wordt wel gesproken over het dichtbij brengen van cultuur. Dat *dichtbij* kan in overdrachtelijke zin opgevat worden, maar het kan ook een kwestie zijn van (kilo)meters of reistijd. Op verschillende beleidsterreinen is het concept van *gebiedsgericht werken* aan een opmars bezig. Ook verschillende initiatieven in de culturele sector vallen daaronder, bijvoorbeeld initiatieven om in de wijken van Rotterdam muziek-, dans- en theatervoorstellingen te laten plaatsvinden. En zeker de Lokale Cultuurcentra (LCC's) zijn een vorm van gebiedsgericht werken in de culturele sector.

In hoeverre is de fysieke afstand tot culturele voorzieningen een belemmering om deel te nemen aan cultuur? En andersom is het misschien wel een betere vraag: in hoeverre is nabijheid een stimulans? Komen in een bepaald theater of museum nu meer mensen die daar dichtbij wonen? Wanneer we kijken naar de afstand die iemand moet overbruggen om een theater of museum te bereiken, dan blijkt wel degelijk dat daar een bepaalde invloed van uit gaat. Wanneer de reistijd korter is, is men meer geneigd om de voorziening te bezoeken dan wanneer die reistijd langer is. Hetzelfde geldt voor de *afstand* over de weg, maar statistisch is het verband met *reistijd* iets sterker.

In de volgende tabel wordt voor een groot aantal culturele voorzieningen aangegeven in welke mate Rotterdammers deze bezoeken, uitgesplitst naar de reistijd (per auto, exclusief tijd voor parkeren) tussen het woonadres en de betreffende voorziening. Uit de tabel blijkt dat bijna zonder uitzondering een langere reistijd tussen de eigen woning en een voorziening samen gaat met minder bezoek aan de voorziening. Hierop is één uitzondering. De Rotterdammers die dichtbij het Nieuwe Luxortheater wonen, bezoeken deze niet vaker dan de Rotterdammers die er wat verder vandaan wonen.

Andere voorzieningen waarvoor het genoemde verband niet zo sterk is, zijn de echt grootschalige voorzieningen. Voor het al dan niet bezoeken van bijvoorbeeld een popconcert in De Kuip

of Ahoy' maakt het niet zoveel uit of men daar nu wel of niet in de buurt woont. Voor veel musea is een duidelijk verschil te zien tussen het bezoek van Rotterdammers die daar redelijk dichtbij wonen en Rotterdammers die een poosje moeten reizen om er te komen.

Tabel 8.8 *Percentage Rotterdammers dat genoemde culturele instellingen bezoekt, naar reistijd (per auto) tussen woonadres en voorziening*

	Totaal	Minder dan 10 minuten	10 - 20 minuten	20 - 30 minuten
<i>Film:</i>				
Pathé De Kuip	43	48	40	38
Pathé Schouwburgplein	36	46	32	26
Cinerama	16	22	9	5
Lantaren / Venster	12	16	8	3
<i>Theater:</i>				
Nieuwe Luxor Theater	26	24	28	22
Oude Luxor Theater	12	13	10	7
Rotterdamse Schouwburg	10	15	9	3
Theater Zuidplein	9	11	7	2
Jeugdtheater Hofplein	5	6	5	2
Bibliotheektheater	4	5	3	1
R.O. Theater	2	3	1	1
O.T. Theater Müllerpier	2	3	1	0
<i>Grootschalig:</i>				
Ahoy'	30	32	29	29
De Kuip (geen voetbal)	5	6	5	5

	Totaal	Minder dan 10 minuten	10 - 20 minuten	20 - 30 minuten
<i>Muziek:</i>				
De Doelen	18	21	15	12
Rotown	8	11	4	3
Nighttown	5	7	4	1
Waterfront	5	7	3	2
World Music & Dance Centre	2	2	1	0
<i>Musea:</i>				
Kunsthall	17	19	15	5
Boijmans van Beuningen	16	19	14	6
Maritiem Museum Rotterdam	13	13	12	6
Wereldmuseum Rotterdam	9	10	8	5
Schielandshuis	8	10	7	4
Ned. Architectuurinstituut	7	10	4	2
Havenmuseum Rotterdam	6	6	6	3
Fotomuseum/ Las Palmas	6	7	4	1
De Dubbelde Palmboom	5	6	4	5

Dezelfde analyse kan ook worden gemaakt voor het al dan niet wonen op dezelfde rivieroever als waar de betreffende culturele voorziening is gevestigd. Zo blijkt uit de volgende tabel bijvoorbeeld dat Pathé De Kuip meer door "zuiderlingen" en Pathé Schouwburgplein meer door "noorderlingen" wordt bezocht. Er gaan overigens meer Rotterdammers vanaf de noordoever naar Pathé De Kuip dan dat er vanaf de Zuidoever naar Pathé Schouwburgplein gaan.

Ook in deze tabel valt het Nieuwe Luxortheater op: het wordt meer bezocht door inwoners van de noordoever dan door inwoners van Rotterdam Zuid, terwijl het net aan de zuidkant van de Nieuwe Maas staat. Afgezien van Theater Zuidplein, dat kennelijk toch echt inwoners van Rotterdam Zuid aanzet tot theaterbezoek, geldt voor het Nieuwe Luxor wel dat het verschil tussen bezoekers van Noord en van Zuid kleiner is dan bij de andere theaters. Het Havenmuseum valt ook op met meer bezoek van Zuid dan van Noord (ook al is het een miniem verschil en ligt het vlak bij de scheidslijn, de rivier de Nieuwe Maas).

Hoewel bij de vorige tabel werd geconstateerd dat de afstand of de reistijd kennelijk niet zo veel invloed heeft op het bezoeken van de grootschalige voorzieningen Ahoy' en De Kuip, gaan Rotterdammers van Zuid daar relatief meer heen dan Rotterdammers die op de Noordoever wonen.

Tabel 8.9 Percentage Rotterdammers dat genoemde culturele instellingen bezoekt, naar maasoever waar men woont (Rotterdam Noord of Rotterdam Zuid)

	Totaal	Noord	Zuid
<i>Film:</i>			
Pathé De Kuip	43	39	49
Pathé Schouwburgplein	36	46	22
Cinerama	16	21	7
Lantaren / Venster	12	16	5
<i>Theater:</i>			
Luxortheater (nieuwe)	26	28	23
Luxortheater (oude)	12	14	8
Rotterdamse Schouwburg	10	14	5
Theater Zuidplein	9	8	12
Jeugdtheater Hofplein	5	7	3
Bibliotheektheater	4	5	3
RO-theater	2	3	1
O.T. Theater Müllerpier	2	3	1
<i>Grootschalig:</i>			
Ahoy'	30	27	35
De Kuip (geen voetbal)	5	4	7

	Totaal	Noord	Zuid
<i>Muziek:</i>			
De Doelen	18	22	12
Rotown	8	10	3
Nighttown	5	6	4
Waterfront	5	6	3
World Music & Dance Centre	2	2	1
<i>Musea:</i>			
Kunsthal	17	21	11
Boijmans- van Beuningen	16	21	9
Maritiem museum	13	13	12
Wereldmuseum	9	10	8
Schielandshuis	8	10	5
Ned. Architectuurinstituut	7	9	4
Havenmuseum	6	6	7
Ned. Fotomuseum/Las Palmas	6	7	4
Dubbelde Palmboom	5	5	4

Over het algemeen geldt dus voor de Rotterdamse culturele voorzieningen het voor de hand liggende verband: hoe dichter iemand bij een bepaalde voorziening woont, des te groter de kans dat die persoon een bezoeker van deze voorziening is.

Wanneer echter andere kenmerken van de Rotterdammers worden betrokken, blijkt de afstand (of reistijd) lang niet alles te verklaren. Een van de meest verklarende persoonskenmerken is iemands opleidingsniveau. Het opleidingsniveau van een Rotterdammer zegt meer over de kans of hij een bepaalde voorziening zal bezoeken dan de afstand tussen zijn of haar woning en die voorziening. Dit blijkt uit verschillende statistische analyses.

9 Cultuurdeelname en andere tijdsbesteding: samenhang?

9.1 Verschillende vormen van cultuurdeelname

Verderop in dit hoofdstuk wordt gekeken naar de samenhang tussen verschillende vormen van cultuurdeelname. Die samenhang heeft vaak te maken met de achtergrondkenmerken van deelnemers aan verschillende soorten cultuuruitingen. Onderstaande tabel laat zien in hoeverre verschillende groepen Rotterdammers deelnemen aan verschillende cultuuruitingen.

Tabel 9.1 *Verschillende vormen van cultuurdeelname naar achtergrondkenmerken, in procenten*

	bezoek aan voorstellingen inclusief film	bezoek aan voorstellingen exclusief film	bezoek aan cultureel erfgoed	gebruik van uitleeninstellingen	bezoek aan lokale cultuur (m.n. LCC's)	bezoek aan festivals	bezoek aan feesten met live optredens	zelf kunstzinnig actief
Alle Rotterdammers	81	71	55	53	12	65	43	37
man	79	69	54	49	12	67	45	34
vrouw	82	72	57	56	13	63	42	39
13-24 jaar	93	78	50	73	9	73	61	54
25-44 jaar	85	74	58	61	11	68	48	37
45-64 jaar	74	66	56	39	14	60	33	30
65-75 jaar	63	58	55	32	17	53	25	27
niet-westers	75	60	33	58	15	69	46	33
westers	83	74	64	51	11	63	42	38
LO of minder	59	46	35	46	11	51	35	32
LBO-MAVO	74	62	44	42	12	59	37	28
MBO-VWO	86	75	54	56	12	67	49	37
HBO-WO	93	87	80	65	12	76	48	47
sociale minima	68	56	39	53	14	60	41	34
minimum tot modaal	77	65	48	47	13	63	41	34
modaal tot 2x modaal	86	76	62	53	12	67	44	38
meer dan 2x modaal	92	86	74	61	11	72	48	41
Stadscentrum	89	82	70	60	7	84	49	42
Prins Alexander	85	74	63	53	14	56	38	41
Kralingen-Crooswijk	84	75	61	63	11	76	52	43
Hilleg.berg-Schiebroek	84	79	74	53	15	61	45	39
Noord	83	76	61	61	12	75	44	42
Pernis	81	73	48	38	14	53	37	31
Hoek van Holland	81	77	52	45	34	32	43	30
Overschie	81	74	58	46	16	59	49	37
IJsselmonde	79	66	47	48	8	58	38	32
Hoogvliet	78	67	44	47	9	53	37	32
Delfshaven	77	65	50	55	13	71	47	35
Feijenoord	76	63	47	51	12	66	41	32
Charlois	75	64	47	45	13	64	44	33

Jongeren doen relatief veel aan het bezoek aan voorstellingen, uitleeninstellingen, festivals, feesten met live optredens en zelf kunstzinnig bezig zijn. Ouderen doen aan al deze zaken wat minder, maar doen juist meer aan het bezoeken van cultureel erfgoed en het bezoeken van lokale cultuur (met name LCC's).

Bij het onderscheid tussen de Rotterdammers met een westerse en met een niet-westerse achtergrond valt op dat westerse Rotterdammers wat meer doen aan het bezoek aan culturele voorstellingen, het bezoek aan cultureel erfgoed (fors verschil) en het zelf kunstzinnig actief zijn. Niet-westerse Rotterdammers maken wat meer gebruik van uitleeninstellingen, en bezoeken wat meer de festivals, feesten met live optredens en lokale cultuur (met name LCC's).

Laag opgeleide Rotterdammers doen aan *alle* genoemde vormen van cultuurdeelname minder dan de overige Rotterdammers. Hoog opgeleiden doen aan alle cultuuruitingen meer dan laag opgeleiden, met uitzondering van het bezoek aan lokale cultuur (LCC's).

Rotterdammers met een laag inkomen (tot het sociaal minimum) doen aan de meeste vormen van cultuurdeelname minder dan de overige Rotterdammers, maar dat geldt niet voor het gebruik van uitleeninstellingen en het bezoek aan lokale cultuur (met name LCC's). Voor Rotterdammers met een inkomen dat hoger is dan twee maal het modale Nederlandse inkomen, geldt hetzelfde als voor de hoog opgeleiden (voor een groot deel zijn dit dezelfde personen): zij doen aan alle cultuuruitingen meer dan de gemiddelde Rotterdammer, met uitzondering van het bezoek aan lokale cultuur (LCC's).

Bewoners van het Stadscentrum doen aan alle vormen van cultuurdeelname meer dan de anderen, behalve de 'lokale cultuur', maar juist voor hen zijn veel voorzieningen met een groot verzorgingsgebied om de hoek. Bewoners van de deelgemeente Prins Alexander doen aan veel vormen van cultuur, maar dat geldt niet voor het bezoeken van festivals en van feesten in eigen kring met live optredens. De deelgemeenten op de zuidoever van Rotterdam doen het niet zo best, wat deels wordt verklaard door de bevolkingssamenstelling: een lager opleidingsniveau, lager inkomen et cetera.

Al met al blijkt uit het bovenstaande dat bepaalde groepen Rotterdammers aan veel cultuuruitingen meer en andere groepen aan veel cultuuruitingen juist minder deelnemen. Soms vormen het gebruik van uitleeninstellingen en met name het bezoek aan lokale cultuur (LCC's) daarop een uitzondering. In de volgende paragraaf wordt nagegaan hoezeer de verschillende vormen van cultuurdeelname met elkaar samenhangen.

9.2 Samenhang tussen vormen van cultuurdeelname

Het bezoek aan culturele voorstellingen is in de vorige paragraaf als een totaalstelling weergegeven: het bezoek aan allerlei verschillende soorten voorstellingen (met en zonder film) werd bij elkaar opgeteld. Deze verschillende genres kunnen ook in onderlinge samenhang worden bekeken. In de volgende tabel is weergegeven welke genres het meest met elkaar samenhangen. Een samenhang tussen twee genres wil zeggen dat bezoekers aan het ene genre meer dan gemiddeld ook het andere genre bezoeken.

Tabel 9.2 Samenhang in het bezoek aan culturele voorstellingen in verschillende genres

1	2	3	4	5
Opera/ operette	Concert pop- /wereldmuziek	Debat	Dance-/ houseparty	Uitvoering van een koor
Concert klassie- ke muziek	Jazz- /bluesconcert	Literaire bijeenkomst	Filmbezoek	Concert harmonie, fanfare, brassband
Toneel- voorstelling		Lezing over kunst of kunst- geschiedenis		
Ballet-/ dansvoorstelling				

De eerste drie van de vijf groepen van voorstellingen die door middel van deze statistische analyse ontstaan, zijn niet erg verbazingwekkend. Mensen die wel eens opera bezoeken zijn meer dan anderen ook geneigd om klassieke muziek, toneel of ballet/dans te bezoeken. Het tweede cluster van genres wordt gevormd door het bezoek aan verschillende soorten (niet klassieke) concerten. Het derde betreft eigenlijk geen voorstellingen maar bijeenkomsten, met een lezing, debat of een ander soort bespreking van kunst of cultuur. Op het eerste gezicht minder voor de hand liggend is misschien de samenhang tussen het bezoek van film en het bezoek aan house- of danceparty's (hoewel dat allebei hoog scoort onder de jeugd). Ook de samenhang tussen het bezoek aan kooruitvoeringen en het bezoek aan concerten van harmonie, fanfare of brassband lijkt niet vanzelfsprekend, maar wellicht zit de samenhang vooral in het feit dat laag opgeleide Rotterdammers deze beide genres relatief veel bezoeken.

Ook de samenhang tussen het bezoek aan verschillende vormen van cultuur kan worden geanalyseerd. Onderstaande tabel geeft daarvan een overzicht.

Tabel 9.3 Samenhang (correlatie) tussen het bezoek aan verschillende cultuurgenres

	bezoek aan voorstellingen inclusief film	bezoek aan cultureel erfgoed	gebruik van uitleeninstellingen	bezoek aan festivals	bezoek aan feesten met live optredens	zelf kunstzinnig actief	bezoek aan lokale cultuur (m.n. LCC's)
bezoek aan voorstellingen inclusief film		++	+	+	+	+	+
bezoek aan cultureel erfgoed	++		+	+	0	+	0
gebruik van uitleeninstellingen	+	+		+	0	+	0
bezoek aan festivals	+	+	+		+	0	0
bezoek aan feesten met live optredens	+	+	0	+		+	0
zelf kunstzinnig actief	+	+	+	0	+		0
bezoek aan lokale cultuur (m.n. LCC's)	+	0	0	0	0	0	

De tabel laat zien dat het cultuurbezoek in de meeste genres vooral samenhang heeft met het bezoek aan culturele voorstellingen of het bezoek aan cultureel erfgoed. Deze laatste twee hebben onderling de meeste samenhang. Dit moet als volgt worden geïnterpreteerd: als iemand wel eens een culturele voorstelling bezoekt, maakt dat de kans groter dat die persoon ook wel eens cultureel erfgoed bezoekt. Andersom geldt dat ook: wie wel eens cultureel erfgoed bezoekt, zal meer kans hebben ook wel eens een culturele voorstelling te bezoeken dan wie nooit cultureel erfgoed bezoekt.

De zwakste verbanden (de minste samenhang) gelden voor het bezoek aan lokale cultuur (met name LCC's) en andere vormen van cultuurdeelname. Dit is in lijn met de eerdere constatering dat veelal dezelfde groepen Rotterdammers veel of juist weinig aan de verschillende genres van cultuur deelnemen, maar dat de LCC's daarop toch enigszins een uitzondering vormen.

9.3 Samenhang tussen het bezoek aan lokale en andere cultuur

In de vorige paragraaf werd geconstateerd dat er relatief weinig samenhang is tussen het bezoek aan lokale cultuur en andere vormen van cultuurdeelname. Maar hoewel de verbanden niet zo sterk zijn, zijn ze er wel. Onderstaande tabel laat zien dat bezoekers van lokale cultuur in alle andere culturele genres actiever zijn dan de niet-bezoekers van lokale cultuur. Het verschil is het duidelijkst bij het bezoeken van culturele voorstellingen, wanneer filmbezoek niet wordt meegeteld. Maar ook bij het bezoek aan cultureel erfgoed en aan feesten met live optredens en het zelf kunstzinnig actief zijn, is het verschil duidelijk. Het verschil tussen de wel- en de niet-bezoekers van lokale cultuur is wat kleiner als het gaat om het gebruik van uitleeninstellingen en het bezoeken van festivals.

Al met al is de conclusie dat het bezoeken van lokale cultuur (met name LCC's) ervoor zorgt dat de kans groter is dat men ook aan andere vormen van cultuurdeelname doet.

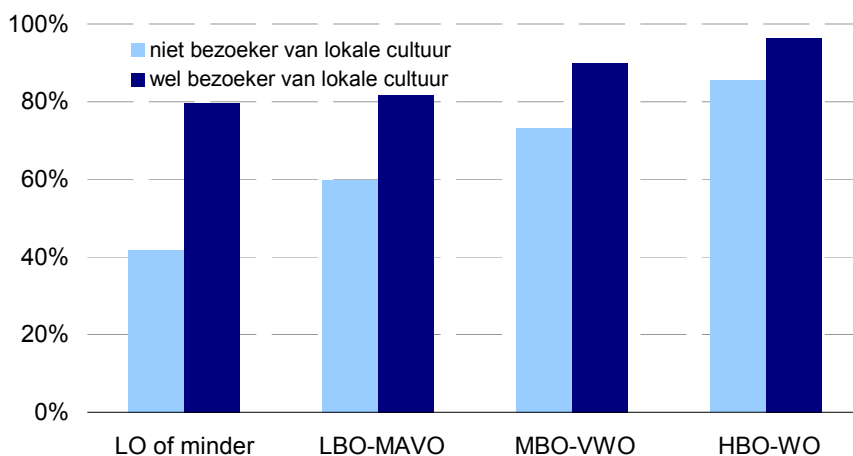
Tabel 9.4 *Deelname aan verschillende cultuurgenres door wel- en niet-bezoekers van lokale cultuur*

	Niet-bezoekers lokale cultuur	Bezoekers lokale cultuur	Alle Rotterdammers
bezoek aan voorstellingen exclusief film	68	88	71
bezoek aan voorstellingen inclusief film	79	93	81
bezoek aan cultureel erfgoed	53	71	55
gebruik van uitleeninstellingen	51	63	53
bezoek aan festivals	67	80	69
bezoek aan feesten met live optredens	41	59	43
zelf kunstzinnig actief	35	52	37

Uiteraard kan het zo zijn dat andere kenmerken, zoals het opleidingsniveau, een verklarende factor zijn voor de samenhang tussen het bezoek aan lokale cultuur en bijvoorbeeld culturele voorstellingen. Dus: hoog opgeleide mensen bezoeken meer de LCC's en meer andere voorstellingen dan laag opgeleide mensen. De volgende figuur geeft weer dat er ook een verband is tussen het bezoeken van LCC's en andere voorstellingen, *binnen elke opleidingscategorie*. Meer bezoekers dan niet-bezoekers van lokale cultuur brengen wel eens een bezoek aan culturele voorstellingen.

Verder kan uit deze figuur de conclusie worden getrokken: juist bij de lager opgeleide Rotterdammers (een groep niet zo goed scoort als het gaat om cultuurdeelname) geldt een duidelijk verschil: van de laag opgeleide bezoekers van LCC's gaat maar liefst tachtig procent ook wel eens naar een andere culturele voorstelling. Van de laag opgeleide niet-bezoekers van LCC's bezoekt slechts ongeveer veertig procent wel eens een culturele voorstelling.

Figuur 9.1 Bezoek aan voorstellingen, onderscheiden naar wel en niet-bezoekers van lokale cultuur, per opleidingscategorie, in procenten



Wanneer gekeken wordt naar het verband tussen *festivals* en het bezoek aan lokale cultuur, blijkt dat er geen sterke verbanden te vinden zijn. Een vergelijking wijst uit dat het bezoek aan het Dunya festival de meeste samenhang heeft met het bezoek aan lokale cultuur.

9.4 Samenhang tussen het bezoek aan de verschillende festivals

Ook bij festivals *onderling* kan er worden vergeleken: welke festivals hebben de meeste samenhang? Hoewel de samenhang nergens heel erg sterk is, blijkt toch, afhankelijk van de gebruikte methode dat er samenhang is tussen het Dunya festival en het Zomercarnaval maar ook tussen het Zomercarnaval en de Danceparade. Het bezoek aan de Danceparade heeft ook enigszins samenhang met het bezoek aan het strand aan de Maas. Verder blijkt er enigszins verband te zijn tussen het bezoek aan het Internationaal Filmfestival, de Pleinbioscoop, de Wereld van Witte de With en de Museumnacht.

9.5 Cultuurdeelname en andere tijdsbesteding

Tenslotte kan worden nagegaan of het deelnemen aan verschillende genres van cultuur ook invloed heeft op het al dan niet deelnemen aan andere activiteiten. En: als Rotterdammers niet aan cultuur deelnemen, wat doen ze dan wel? De volgende tabel laat zien dat de niet-deelnemers aan allerlei vormen van cultuur ook minder actief zijn op het gebied van sport, studie, zorg en onbetaald werk¹.

De niet-cultuurdeelnemers doen relatief weinig aan sport, studie en onbetaald werk. Op het gebied van zorgtaken doen ze maar enigszins onder voor de Rotterdammers die wel deelnemen aan cultuur.

¹ Onbetaald werk is de verzamelterm voor vrijwilligerswerk in georganiseerd verband en de zogenoemde informele hulp in ongeorganiseerd verband.

Tabel 9.5 *Deelname aan diverse activiteiten door Rotterdammers die wel en die niet doen aan verschillende vormen van cultuur, in procenten*

	Sportdeelname	Tijdsbesteding aan studie	Tijdsbesteding aan zorg voor huishouden of huisgenoten	Onbetaald werk
Niet-deelnemers aan cultuur	14	11	71	23
Deelnemers aan cultuur	56	34	80	44
Alle Rotterdammers	53	33	79	43

Het uitsplitsen naar verschillende vormen van cultuurdeelname zou niet erg informatief zijn: de uitkomsten zijn steeds ongeveer hetzelfde, de verschillen tussen wel- en niet deelnemers zijn alleen wat minder groot wanneer dit per cultuurgenre wordt weergegeven.

Er zijn overigens maar weinig Rotterdammers die aan geen enkele vorm van cultuurdeelname doen. Ongeveer zeven procent doet niet aan *enige* vorm van cultuurdeelname. De niet-cultuurdeelnemers zijn dus een beperkte groep, die bovendien niet erg representatief is voor de Rotterdamse samenleving. Ze zijn ouder dan de gemiddelde Rotterdammer (relatief vaak bejaard), zijn vaker van niet-westerse afkomst (met name Turks en Marokkaans), hebben een laag opleidingsniveau, een laag inkomen en wonen relatief vaak in de deelgemeenten op Zuid of in deelgemeente Delfshaven.

De vraag of het niet-deelnemen aan cultuur leidt tot het minder deelnemen aan andere activiteiten of juist andersom, is niet te beantwoorden. Waarschijnlijk is het geen van beide. Zaken als inkomensniveau, opleiding, etniciteit, leeftijd, et cetera zijn gezamenlijke verklarende factoren voor het wel of niet deelnemen aan allerlei activiteiten.

Het niet-deelnemen aan cultuur wordt niet verklaard doordat deze mensen het al te druk hebben met andere activiteiten. Het tegendeel is zelfs waar: als iemands agenda al behoorlijk vol staat met allerlei niet-culturele activiteiten, is de kans groot dat daar ook nog wel een culturele activiteit bij zal komen.

10 De invloed van een themajaar: het Architectuurjaar Rotterdam

10.1 Bekendheid en bezoek

Het jaar 2007 was in Rotterdam een themajaar, namelijk het Architectuurjaar Rotterdam, ofwel *2007 City of Architecture*. In dat kader waren er allerlei activiteiten. Aan de Rotterdammers is gevraagd of zij van deze activiteiten hebben gehoord en of zij deze hebben bezocht. Ten tijde van het onderzoek, eind 2007, heeft ruim de helft van alle Rotterdammers wel eens iets gezien, gehoord of gelezen over dit themajaar. In de vragenlijst is een aantal activiteiten genoemd met de vraag aan de Rotterdammers of zij hier van hadden gehoord en of zij het hadden bezocht. Onderstaande tabel geeft de uitkomsten weer.

Tabel 10.1 *Bekendheid en bezoek van verschillende activiteiten in het kader van het Architectuurjaar Rotterdam / 2007 City of Architecture*

	van gehoord	bezocht
Bombardement op Rotterdam / De Brandgrens (14 mei 2007)	58	14
Brandende Stad / Bloeiende Stad, bloemensculptuur op Schouwburgplein	31	14
Sites and Stories / de paarse gebouwen / Rotterdam in 40 gebouwen (stadswandeling / audiotour)	39	9
Wolkenkrabberweekend	37	3
Architectuur Biennale Rotterdam in de Kunsthal	23	3
Le Corbusier, tentoonstelling in NAI	17	3
Minstens een van bovenstaande	71	27

Een kanttekening is op zijn plaats bij deze cijfers: misschien bedoelen enkele Rotterdammers (dat zullen er niet veel zijn) dat zij bijvoorbeeld van het bombardement of de brandgrens *in het algemeen* hebben gehoord, waarmee zij dus niet de specifieke activiteit bedoelen. Toch is ook aan de bezoekerscijfers te zien dat dit wel een van de bekendste activiteiten was: een op de zeven Rotterdammers heeft dit naar eigen zeggen daadwerkelijk bezocht. Ook relatief veel bezocht is de bloemensculptuur *Brandende Stad/Bloeiende Stad* op het Schouwburgplein. Ongeveer een op de drie Rotterdammers heeft daarvan gehoord en van hen heeft bijna de helft deze bloemensculptuur ook bezocht. Bijna drie kwart van de Rotterdammers heeft van minstens een van de genoemde activiteiten gehoord en ruim een kwart heeft er een of meer bezocht.

10.2 Bezoek aan het Architectuurjaar Rotterdam en aan andere cultuur

Leidt een themajaar zoals het Architectuurjaar Rotterdam tot meer cultuurdeelname onder de Rotterdammers? Die vraag is lastig te beantwoorden. We kunnen immers niet nagaan hoe de cultuurdeelname zou zijn geweest zonder dit themajaar. En bij een eenvoudige vergelijking van de cultuurdeelname van 2007 met voorgaande jaren zijn nog vele andere factoren die een rol spelen. Wel kan worden nagegaan of er bezoekers aan het Architectuurjaar Rotterdam zijn, die verder *helemaal niet* aan cultuurdeelname doen. Voor *die* mensen zou gelden dat het Architectuurjaar de reden is dat zij een cultuurdeelnemer zijn in plaats van een niet-cultuurdeelnemer.

Tabel 10.2 *Bezoek aan minstens een van de activiteiten in het kader van het Architectuurjaar Rotterdam / 2007 City of Architecture door NIET-deelnemers aan verschillende vormen van cultuur*

	Percentage bezoekers aan Architectuurjaar Rotterdam
geen bezoek aan voorstellingen inclusief film	2
geen bezoek aan cultureel erfgoed	6
geen bezoek aan festivals	4
geen enkele vorm van cultuurdeelname	0,2

In de laatste regel van de tabel blijkt dat er praktisch niemand in Rotterdam te vinden is die aan geen enkele vorm van cultuurdeelname doet, maar wel een van de activiteiten van het Architectuurjaar Rotterdam bezoekt. Wat dat betreft lijkt er geen toename van de *over all-cultuurparticipatie* voort te komen uit het organiseren van dit themajaar. Maar er is wel degelijk een positieve invloed van het themajaar te zien, namelijk bij de afzonderlijke vormen van cultuurdeelname.

Niet elke vorm van cultuurdeelname heeft direct raakvlakken met dit themajaar, maar het bezoek aan cultureel erfgoed en het bezoek aan festivals hebben dat zeker wel. Van de Rotterdammers die geen cultureel erfgoed bezochten, heeft zes procent *wel* een of meer activiteiten van het Architectuurjaar Rotterdam bezocht. En van de Rotterdammers die geen festivals bezochten, heeft vier procent *wel* een of meer activiteiten van het Architectuurjaar Rotterdam bezocht.

Dit lijken kleine percentages, maar wanneer het bezoek aan cultureel erfgoed en aan festivals in de afgelopen jaren op een rijtje wordt gezet, blijkt dat dit themajaar toch zeker een positieve bijdrage levert. Het aandeel bezoekers aan cultureel erfgoed lag de laatste jaren steeds rond de 55 procent van de Rotterdammers. Als het bezoek aan de activiteiten van het Architectuurjaar Rotterdam wordt meegeteld, zou maar liefst 58 procent van de Rotterdammers een vorm van cultureel erfgoed hebben bezocht. Overigens werd in hoofdstuk drie al geconstateerd dat het bezoek aan *bezienswaardige gebouwen, dorpen of stadsdelen* het afgelopen jaar hoger ligt dan voorheen. Het zou heel goed kunnen dat dat een gevolg is van dit Rotterdamse themajaar over Architectuur.

Het bezoek aan festivals was in 2007 al positief, vergeleken met twee jaar eerder. In 2005 bezocht 65 procent van de Rotterdammers een of meer festivals, in 2007 was dat 69 procent. Als ook de activiteiten van het Architectuurjaar Rotterdam worden meegeteld, zou dat zelfs 70 procent zijn.

Conclusie: dankzij het Architectuurjaar Rotterdam is het bezoek aan festivals en met name aan cultureel erfgoed gestegen, maar is de cultuurdeelname als geheel nauwelijks veranderd.

11 Informatiebronnen met betrekking tot cultuurdeelname

11.1 Algemeen

Aan de Rotterdammers is in de Vrijtijdsomnibusenquête van najaar 2007 voor het eerst gevraagd hoe zij zich doorgaans informeren over “het wat, waar en wanneer van culturele activiteiten in Rotterdam”. Negen procent zegt daarin überhaupt niet geïnteresseerd te zijn. De antwoorden die door de overigen werden gekozen, zijn in de volgende tabel weergegeven.

Tabel 11.1 Gebruik van verschillende informatiebronnen door Rotterdammers om zich te informeren over culturele activiteiten, in procenten, 2007

vrienden, familie, kennissen of collega's	51
huis aan huisbladen zoals Havenloods en Maasstad	51
televisie	49
Metro en/of Spits (en dergelijke)	43
brochures, folders, flyers, programmaboekjes van culturele organisaties / activiteiten	40
affiches, uithangborden, posters van culturele organisaties / activiteiten	38
radio	30
het AD / Rotterdams Dagblad	29
Uitagenda Rotterdam (voorheen R'Uit magazine)	23
andere websites (dan verderop in de tabel genoemd zijn)	21
kabelkrant, teletekst	17
een landelijk dagblad	15
de websites van culturele organisaties / activiteiten	14
NL10	14
de website www.rotterdam.info	8
de website van het Rotterdams Uitburo, www.uitburo.nl/rotterdam	5
een bezoek aan het Rotterdams Uitburo in de Centrale Bibliotheek	3
de wekelijkse digitale nieuwsbrief van het Rotterdams Uitburo, de Uitmail	2
DIMI magazine	1
een bezoek aan de Rotterdam Store (VVV) op de Coolingsingel	1
anders	1
Gemiddeld aantal antwoorden	4,6
Minstens een van de informatiebronnen van Rotterdam Festivals/Uitburo	27

De informatiebron “familie, kennissen of collega's” is de meest genoemde. Voor de helft van de Rotterdammers die zich überhaupt wel eens informeert over culturele activiteiten in Rotterdam, zijn deze mensen in de directe omgeving een informatiebron. Even vaak worden de huis-aan-huisbladen genoemd. Ook die zijn voor de helft een informatiebron op cultureel gebied. De televisie (een algemeen, breed antwoord) wordt ook door ongeveer de helft aangekruist. Gratis kranten als Spits en Metro worden door ruim veertig procent genoemd. Alle tot nu toe genoemde informatiebronnen zijn erg algemeen. Vier op de tien Rotterdammers die wel eens informatie over culturele activiteiten zoekt, maakt gebruik van folders, flyers of programmaboekjes. Dit is de eerste specifieke informatiebron met informatie over culturele activiteiten. Affiches, uithangborden en posters van culturele organisaties of activiteiten worden bijna even vaak genoemd. De radio en het RD/AD worden door ongeveer drie op de tien informatiezoekende Rotterdammers genoemd.

Bijna een kwart noemt de *Uitagenda Rotterdam*, die verschijnt onder verantwoordelijkheid van de stichting Rotterdam Festivals, of het Rotterdams Uitburo. Van de verschillende informatiebronnen die het Rotterdams Uitburo verzorgt, is dit veruit de meest genoemde. In totaal noemt 27 procent minstens een van deze informatiebronnen van Rotterdam Festivals of het Uitburo. De website van het Rotterdams Uitburo, de fysieke vestiging van het Uitburo en de digitale nieuwsbrief van het Uitburo worden door respectievelijk vijf, drie en twee procent aangekruist. Het DIMI-magazine wordt door slechts één procent aangekruist, maar deze is ook op een specifieke groep gericht: jongeren. Onder de 13 tot en met 24 jarigen wordt dit magazine door drie procent genoemd als gebruikte informatiebron. Bij deze cijfers moet worden bedacht dat het Rotterdams Uitburo op het moment van het onderzoek pas ongeveer een jaar bestond.

11.2 Naar persoonskenmerken

De volgende tabel vermeldt voor verschillende groepen Rotterdammers in hoeverre zij gebruik maken van de genoemde informatiebronnen. In de tabel zijn die informatiebronnen opgenomen die voor het totaal van de Rotterdammers het meest genoemd werden. Ook noemt de tabel in hoeverre men een of meer van de informatiebronnen raadpleegt die door het Rotterdams Uitburo worden verzorgd.

Tabel 11.2 *Gebruik van enkele informatiebronnen door Rotterdammers om zich te informeren over culturele activiteiten, naar persoonskenmerken, in procenten*

	vrienden, familie, kennissen of collega's	huis-aan-huisbladen (Havenloods, Maasstad)	televisie	Metro en/of Spits (en dergelijke)	brochures, folders, etc. van cult. org. / act.	affiches, uithangborden, etc. van cult. org. / act.	radio	het AD / Rotterdams Dagblad	Minstens een infobron van R'dams Uitburo
Alle Rotterdammers	51	51	49	43	40	38	30	29	27
mannen	47	50	50	43	37	35	34	32	25
vrouwen	55	53	48	43	42	40	27	27	29
niet westers	60	43	65	55	38	30	34	19	18
westers	49	54	43	39	41	40	28	33	30
13-24 jaar	67	27	65	55	43	42	33	22	19
25-44 jaar	57	48	46	42	43	44	28	25	29
45-64 jaar	42	61	44	38	37	33	30	35	29
65-75 jaar	30	71	44	39	35	21	33	44	29
LO of minder	54	42	62	43	26	22	32	19	13
LBO-MAVO	48	62	54	47	33	30	34	35	20
MBO-VWO	54	48	54	50	41	39	32	32	24
HBO-WO	52	47	31	29	53	51	22	24	43
sociale minima	53	47	58	52	34	29	31	20	20
minimum tot modaal	49	54	52	48	36	34	32	30	25
modaal tot 2x modaal	52	55	45	42	41	41	29	33	29
meer dan 2x modaal	53	48	39	30	50	47	26	32	35

Enkele (lang niet alle) opvallende constatering uit bovenstaande tabel worden hier genoemd: niet-westerse Rotterdammers gebruiken relatief veel de televisie, vrienden, kennissen of familie en de gratis dagbladen zoals Metro en Spits om aan informatie te komen over wat er te doen is

op cultureel gebied. Relatief weinig gebruiken zij de informatiebronnen die worden verzorgd door het Rotterdams Uitburo. Huis-aan-huisbladen worden erg weinig door jongeren en erg veel door ouderen gebruikt. Dat komt ook doordat het lezen van huis-aan-huisbladen sowieso vooral een bezigheid van blanke senioren is. Jongeren halen veel informatie bij vrienden, kennissen en familie vandaan en ook relatief veel van televisie en gratis kranten en gebruiken juist weinig de informatiebronnen van het Rotterdams Uitburo. Ze gebruiken dus dezelfde informatiebronnen als de niet-westerse Rotterdammers. Een groot deel van de niet-westersen is dan ook jong en veel jongeren zijn niet-westers.

Iemands opleiding en inkomen hebben weinig invloed op het wel of niet afgaan op culturele informatie van vrienden, kennissen en familie. Wel geldt: hoe hoger iemands opleiding en inkomen, des te groter de kans dat die persoon gebruik maakt van informatiebronnen die worden verzorgd door de culturele instellingen zelf (brochures, folders, affiches, uithangborden et cetera) en door het Rotterdams Uitburo. Lager opgeleide Rotterdammers met wat minder inkomen maken daar juist minder gebruik van, maar informeren zich meer via de televisie en de gratis dagbladen.

11.3 Gebruik van informatiebronnen naar de mate van cultuurdeelname

De volgende tabel geeft weer in hoeverre Rotterdammers de genoemde informatiebronnen raadplegen, uitgesplitst naar de mate waarin zij culturele voorstellingen of activiteiten bezoeken *binnen de Rotterdamse gemeentegrenzen*. Hierbij zijn drie groepen gemaakt: Rotterdammers die niet, af en toe of vaak aan cultuurdeelname doen. Het label "light users" (de *af en toe* bezoekers) geldt voor degenen die minstens een en hooguit vijf keer in het afgelopen jaar aan cultuurbezoek deden, degenen die zes of meer cultuurbezoeken aflegden worden tot de "heavy users" gerekend. De light users kunnen worden beschouwd als de voornaamste doelgroep van het Rotterdams Uitburo. Zij staan open voor het bezoeken van cultuur, maar zijn niet zodanig cultureel actief dat zij helemaal uit eigen initiatief de weg vinden naar wat hen aanspreekt.

Tabel 11.3 Gebruik van enkele informatiebronnen door Rotterdammers om zich te informeren over culturele activiteiten, uitgesplitst naar de mate waarin zij aan cultuur deelnemen binnen Rotterdam, in procenten

	vrienden, familie, kennissen of collega's	huis-aan-huisbladen (Havenloods, Maasblad)	televisie	Metro en/of Spits (en dergelijke)	brochures, folders, etc. van cult. org. / act.	affiches, uithangborden, etc. van cult. org. / act.	radio	het AD / Rotterdams Dagblad	Minstens een infobron van R'dams Uitburo
Alle Rotterdammers	51	51	49	43	40	38	30	29	27
niet cultuurbezoekers	36	52	52	42	19	19	33	29	12
light users (1-5 keer per jaar)	48	53	49	40	32	31	29	29	18
heavy users (6+ keer per jaar)	59	49	47	44	53	49	30	30	38

Sommige informatiebronnen worden door alle drie de groepen ongeveer evenveel gebruikt en bij andere is er een groot verschil. De tabel laat zien dat hoe meer de Rotterdammer cultuur bezoekt, des te meer hij of zij ook vrienden, familie, kennissen en collega's raadpleegt over wat er op cultureel gebied te doen is in Rotterdam. Het gebruik van huis-aan-huisbladen is in de drie onderscheiden groepen ongeveer even groot. Dat geldt ook min of meer voor het gebruik van televisie, radio, gratis dagbladen en het AD/RD. De Rotterdammers die wat meer culturele voorstellingen of activiteiten bezoeken, maken relatief veel gebruik van specifieke informatiebronnen uit de culturele sector: affiches, brochures, programmaboekjes, posters et cetera van culturele instellingen maar ook de informatiebronnen die worden verzorgd door het Rotterdams Uitburo. Light users gebruiken deze informatiebronnen meer dan de niet-bezoekers, maar de heavy users gebruiken ze weer meer dan de light users.

Het volgende hoofdstuk gaat wat verder in op het mediagebruik van Rotterdammers in het algemeen.

12 Mediagebruik²

12.1 Televisie en radio

Bijna elke Rotterdammer kijkt wel eens televisie. Drie procent kijkt niet, één procent geeft geen antwoord en eveneens één procent kijkt gemiddeld minder dan een half uur per dag. Hierin is de afgelopen jaren geen enkele verandering te bespeuren. Het gemiddelde aantal TV-kijkuren ligt voor de Rotterdammers ook al jaren op hetzelfde niveau (ongeveer drie uur per dag).

Tabel 12.1 De mate waarin Rotterdammers televisie kijken, in procenten

	1997	1999	2001	2003	2005	2007
minder dan ½ uur per dag	1	1	0	1	1	1
½ tot en met 1 uur per dag	16	17	15	16	19	19
1 t/m 2 uur per dag	28	27	28	28	29	30
2 t/m 3 uur per dag	18	19	22	20	20	20
3 t/m 4 uur per dag	17	16	16	15	14	13
meer dan 4 uur per dag	15	16	15	15	14	14
kijkt wel eens	95	96	96	96	97	96
kijkt helemaal niet	3	3	1	2	2	3
geen antwoord	2	1	3	2	1	1
totaal	100	100	100	100	100	100
aantal uren per dag (gemiddelde van kijkers)	3,0	3,0	3,1	2,9	2,8	2,9

Het aandeel Rotterdammers dat wel eens kijkt naar de regionale zender TV Rijnmond is de afgelopen jaren wel aan verandering onderhevig: het daalt de laatste jaren, met een voorlopig dieptepunt van 42% op het laatste meetmoment in 2007.

Tabel 12.2 De mate waarin Rotterdammers naar TV Rijnmond kijken, in procenten

	1997	1999	2001	2003	2005	2007
minder dan ½ uur per dag	11	13	14	13	12	10
½ tot en met 1 uur per dag	27	37	39	34	34	28
1 t/m 2 uur per dag	2	2	3	3	3	2
Meer dan 2 uur per dag	1	1	1	1	1	1
kijkt wel eens	42	53	57	51	51	42
kijkt helemaal niet	46	46	41	46	47	56
geen antwoord	12	1	2	3	2	1
totaal	100	100	100	100	100	100
aantal uren per dag (gemiddelde van kijkers)	0,8	0,7	0,8	0,8	0,9	1,0

² De tekst van dit hoofdstuk is vrijwel identiek gepubliceerd als onderdeel van de rapportage "Rotterdammers in hun vrije tijd, 2007", een onderzoek uitgevoerd door het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS).

Niettemin is er ook een procentje van de Rotterdamse bevolking dat meer dan twee uur per dag naar deze zender kijkt. Degenen die wel kijken, doen dat gemiddeld een uur per dag. Het gemiddelde van alle Rotterdammers (inclusief de niet-kijkers) ligt op 25 minuten per dag.

Ruim twee op de drie Rotterdammers luistert wel eens naar de radio. Ruim een kwart luistert wel eens naar een lokale of regionale zender (een vrij bonte verzameling waartoe onder andere Radio Rijnmond, buurtomroepen en "migrantenzenders" behoren). Gemiddeld luisteren de radioluisteraars 3,5 uur per dag. Luisteraars naar lokale of regionale zenders doen dat gemiddeld twee tot tweeënhalf uur per dag.

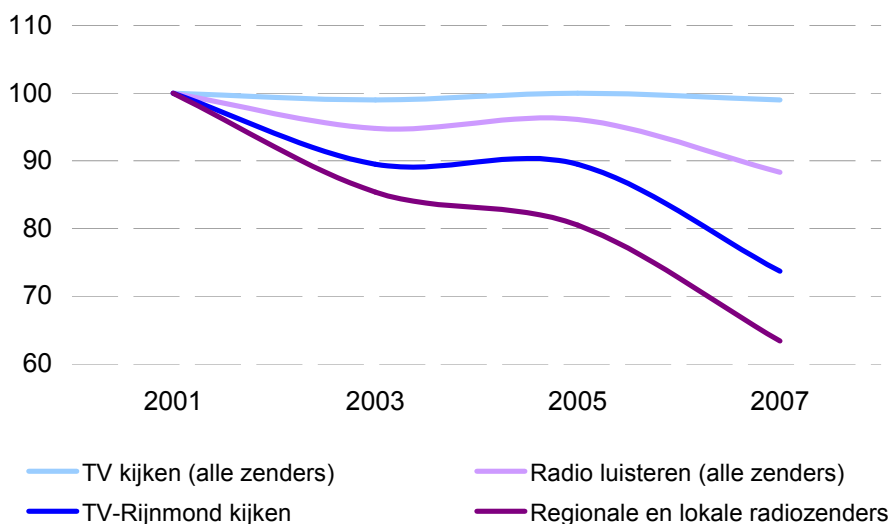
Tabel 12.3 De mate waarin Rotterdammers radio luisteren, in procenten

	radio luisteren totaal	regionale en lokale radiozenders
hooguit 1 uur per dag	26	15
1 t/m 2 uur per dag	12	4
2 t/m 5 uur per dag	14	4
meer dan 5 uur per dag	16	3
luistert wel eens	68	26
luistert niet	31	73
geen antwoord	1	1
totaal	100	100
<i>aantal uren per dag (gemiddelde van luisteraars)</i>	3,5	2,3

De volgende figuur illustreert de ontwikkeling van het kijk- en luistergedrag van de Rotterdammers sinds 2001. De cijfers zijn geïndexeerd, waardoor de ontwikkeling voor de verschillende media op dezelfde schaal is weer te geven. Wat het meest opvalt is de daling van het aandeel kijkers/luisteraars naar lokale en regionale zenders. Het aandeel TV kijkers is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd, maar het aandeel kijkers naar TV Rijnmond is duidelijk gedaald. Het aandeel radioluisteraars (alle zenders) is ook gedaald, maar het aandeel luisteraars naar lokale en regionale zenders daalde nog sneller. Al met al lijkt de daling die in 2005 even stopte weer verder te gaan.

Het aandeel kijkers naar TV Rijnmond en het aandeel luisteraars naar lokale en regionale zenders is het hoogste onder Rotterdammers met een laag opleidingsniveau en een laag inkomensniveau.

Figuur 12.1 *Ontwikkeling (indexcijfer, 2001 = 100) van het aandeel Rotterdammers dat kijkt of luistert naar televisie en radio (totaal en lokaal/regionaal)*



12.2 Kranten, stadstekst en internet

Naast de al besproken televisie en radio zijn er de media die worden *gelezen*: dagbladen, huis-aan-huisbladen, stadstekst en internet. Overigens is het gebruik van internet niet alleen een kwestie van lezen: de laatste jaren groeit ook het radio luisteren en het kijken naar TV-uitzendingen of filmpjes via het internet.

Tabel 12.4 *Percentage Rotterdammers dat minstens eens per week de volgende media leest of raadpleegt*

	1999	2001	2003	2005	2007
Landelijk dagblad	47	48	48	38	39
Rotterdams Dagblad	29	31	31		
AD/R'dams Dagblad				38	33
Huis-aan-huisblad	52	51	52	47	42
Stadstekst	19	24	20	20	16
Internet	21	37	46	58	65

Sinds 2005 leest nog een kleine veertig procent van de Rotterdammers minstens eens per week een landelijk dagblad. De duidelijke daling van toen hield wellicht verband met het opgaan van het Rotterdams Dagblad in het Algemeen Dagblad, die nu onder het kopje "AD/Rotterdams Dagblad" niet meer tot de landelijke dagbladen wordt gerekend. Overigens geldt juist voor deze krant een teruggang van 38% in 2005 naar 33% in 2007 die deze krant minstens wekelijks leest.

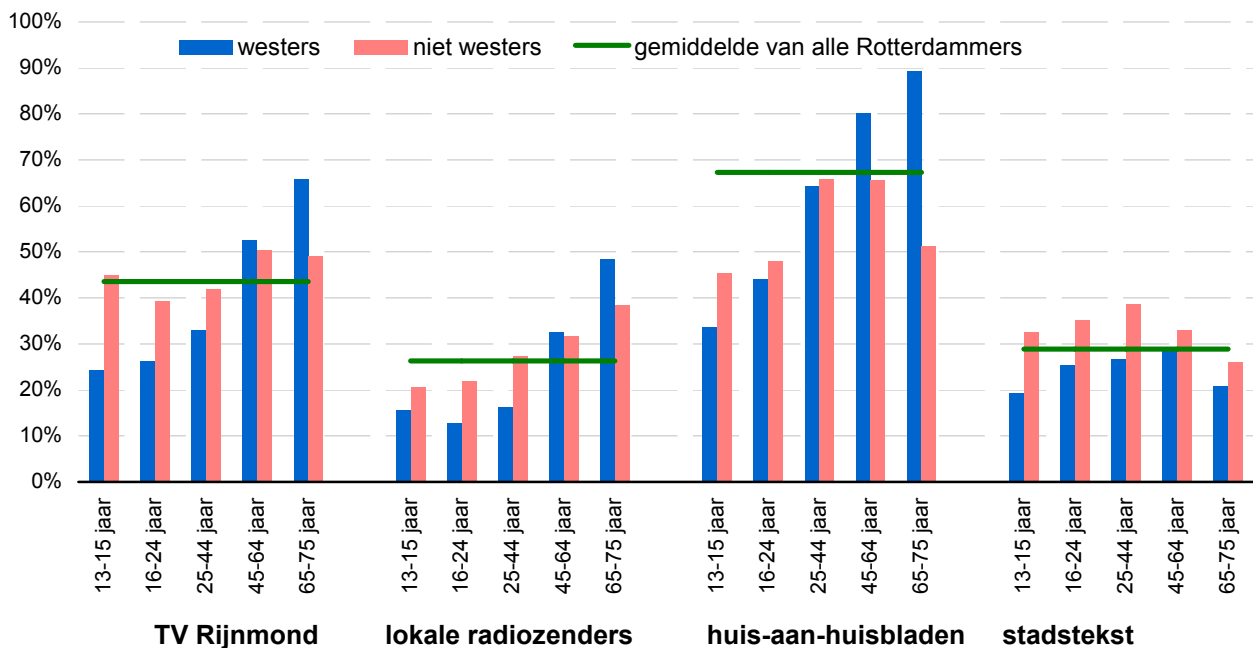
Ook opvallend is dat de afname van het aandeel Rotterdammers dat minstens eens per week een huis-aan-huisblad leest verder gaat: van 52% in 2003, naar 47% in 2005 en verder naar 42% in 2007. Er lijkt sprake van een algemene trend: lokale media verliezen terrein. Immers: eerder in dit hoofdstuk werd al geconstateerd dat het aandeel kijkers naar TV Rijnmond en het aandeel luisteraars naar lokale of regionale zenders daalt. Bovendien laat de voorgaande tabel zien dat het aandeel gebruikers van stadstekst (lokale teletekst) daalt. De volgende paragraaf gaat daarom wat dieper in op het gebruik van "lokale media".

Het gebruik van internet door Rotterdammers blijft toenemen. Ongeveer tweederde van de Rotterdammers maakt inmiddels minstens wekelijks gebruik van het wereldwijde web.

12.3 Het gebruik van lokale media

Er lijkt sprake van te zijn dat de lokale media wat in belangstelling inboeten bij de Rotterdamse bevolking. Welke Rotterdammers zijn nu meer en welke minder geïnteresseerd in deze lokale media? De volgende figuur toont het aandeel dat wel eens (ook al is dat niet vaak) gebruik maakt van TV Rijnmond, een lokale radiozender, een huis-aan-huisblad of stadstekst.

Figuur 12.2 Percentage Rotterdammers dat wel eens de volgende lokale media leest of raadpleegt



De figuur laat zien dat er in het gebruik van deze media verschil is tussen de leeftijdsgroepen en tussen westerse en niet-westerse Rotterdammers. Onder westerse Rotterdammers zijn de verschillen tussen de leeftijdsgroepen groter dan onder niet-westerse Rotterdammers. Bij de westerse Rotterdammers geldt: hoe hoger de leeftijd, des te meer kans dat men naar TV Rijnmond kijkt. Ook voor de lokale radiozenders geldt een dergelijk verband voor zowel de wester-

se als de niet-westerse Rotterdammers. Onder de jongeren luisteren de niet-westerse meer dan de westerse en onder ouderen is dat andersom. Overigens bestaat de categorie “lokale radiozenders” uit een zeer divers aanbod. Het ligt voor de hand dat de zenders waar de oudere westerse Rotterdammer naar luistert niet dezelfde zijn als die waar de jonge niet-westerse Rotterdammer naar luistert. Het gebruik van huis-aan-huisbladen wordt erg sterk beïnvloed door de wat oudere, westerse Rotterdammers: alleen de twee oudste westerse groepen scoren boven het gemiddelde. Afgezien van stadstekst gebruiken ouderen de lokale media meer dan jongeren. Stadstekst wordt in alle leeftijdscategorieën meer door niet-westerse dan door westerse Rotterdammers gebruikt.

Ook andere achtergrondkenmerken hebben invloed op het gebruik van lokale media. Zo heeft de deelgemeente waar men woont een sterke relatie met het al dan niet lezen van huis-aan-huisbladen (die overigens ook niet in elke deelgemeente hetzelfde zijn, waardoor het aanbod wellicht ook invloed heeft op het gebruik ervan). In de deelgemeenten op de noordoever, binnen de ring van snelwegen ligt het aandeel lezers een stuk lager dan in de noordelijke deelgemeenten buiten de ring en de deelgemeenten op Zuid. Hoogvliet en Pernis scoren het hoogst. Rotterdammers “op Zuid” gebruiken alle vier de genoemde lokale media meer dan Rotterdammers “van Noord”.

Uitkeringsontvangers en gepensioneerden maken duidelijk meer gebruik van de diverse lokale media dan de overige Rotterdammers. Werkenden kijken vooral weinig naar TV Rijnmond. Laag opgeleide Rotterdammers maken van alle vier de genoemde lokale media wat meer gebruik dan de middelbaar of hoger opgeleide Rotterdammers.

13 Vergelijkingen met landelijke cijfers

13.1 Cultuurparticipatie in Rotterdam en Nederland vergeleken

Is de cultuurdeelname in Rotterdam hoger of lager dan landelijk? In dit hoofdstuk wordt een poging gedaan om de cultuurdeelname van Rotterdammers te vergelijken met die van (overige) Nederlanders. De mogelijkheden zijn helaas beperkt, omdat over Rotterdam zeer actuele cijfers beschikbaar zijn, maar over Nederland vaak niet. Een kwalitatief goede vergelijking is voor het laatst gemaakt op grond van cijfers over het jaar 2003, inmiddels al weer vijf jaar geleden dus. De volgende tabel vermeldt enkele van die cijfers. Recentere cijfers zijn te vinden bij brancheorganisaties op het gebied van poppodia, bioscopen, theaters et cetera. Helaas geven dat soort cijfers vaak geen goed beeld van de deelname van de bevolking. Een groei van het aantal bezochte voorstellingen wordt dan bijvoorbeeld toegeschreven aan het feit dat meer instellingen zich bij de betreffende branchevereniging hebben aangesloten.

In 2003 is in het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) aan de Nederlandse bevolking gevraagd of ze het afgelopen jaar een culturele voorziening bezocht hebben. De AVO-resultaten worden hieronder vergeleken met de uitkomsten van de Rotterdamse Vrijtijdsomnibusenquête van 2003. Een precieze vergelijking is niet mogelijk, want de AVO-gegevens hebben betrekking op personen van zes jaar en ouder en de Rotterdamse gegevens alleen op personen van dertien tot en met 75 jaar. Bovendien zijn specifieke vormen van cultuur soms op verschillende manieren gedefinieerd. In Rotterdam is bijvoorbeeld geen onderscheid gemaakt tussen bioscopen en filmhuizen, in het AVO wel.

Voorstellingen

Onderstaande tabel toont de bezoekerspercentages van Rotterdam en Nederland.

Tabel 13.1 Bezoek aan culturele voorstellingen door Nederlanders en door Rotterdammers, 2003, in procenten

	Nederland	Rotterdam
bioscoop (en filmhuis)*	55	57
filmhuis	9	-
klassiek concert	11	15
opera (en operette)*	5	5
ballet (en dans)*	5	9
popconcert (en wereldmuziek)*	20	23
musical	15	19
cabaret (en kleinkunst)*	14	16
toneel	25	18
dance/house	9	12
jazz (en blues)*	4	6

*Wat tussen haakjes staat, hoort alleen bij de Rotterdamse definitie.

De meeste Rotterdamse bezoekerspercentages zijn (wat) hoger dan de Nederlandse percentages. Uit de tabel blijkt bijvoorbeeld, dat 11 procent van de Nederlanders en 15 procent van de Rotterdammers in 2003 een klassiek concert bezocht. Wat ook opvalt, is dat balletvoorstel-

gen (en dans) op relatief veel Rotterdamse bezoekers kunnen rekenen; 9 procent van de Rotterdammers bezocht in 2003 een dergelijke voorstelling, tegen 5 procent van de Nederlanders. Bijna elke keer wanneer Rotterdam het beter lijkt te doen dan Nederland, is er sprake van een wat ruimere definitie voor Rotterdam, zoals de toevoeging “en dans” bij het genre “ballet”. Dit zal de voornaamste verklaring zijn van de hogere scores voor Rotterdam. Bij het bezoek aan toneeluitvoeringen scoren de Rotterdammers juist wat lager dan de Nederlanders.

Cultureel erfgoed

Musea: Volgens het SCP (AVO) heeft 38 procent van de Nederlanders in 2003 een museum bezocht. Uit de Vrijtijdsomnibusenquête blijkt dat in datzelfde jaar 37 procent van de Rotterdammers een museum bezocht. Het aandeel Rotterdammers dat musea bezoekt is dus ongeveer even groot als het aandeel Nederlanders dat musea bezoekt. Museumbezoekende Rotterdammers hebben wel een hogere gemiddelde bezoekfrequentie (4,6 in 2003) dan museumbezoekende Nederlanders (2,2 in 2003). De vele musea in Rotterdam zijn daar misschien een verklaring voor.

Galerieën: 19 procent van de Nederlanders bezocht in 2003 een kunstgalerie. In datzelfde jaar bezocht 20 procent van de Rotterdammers een galerie of atelier.

Monumenten: Volgens de Vrijtijdsomnibusenquête bezocht 39 procent van de Rotterdammers in 2003 bezienswaardige gebouwen, dorpen of stadsdelen. De gemiddelde bezoekfrequentie per bezoeker was 7,7 bezoeken per jaar. SCP onderscheidt niet “bezienswaardige gebouwen, dorpen of stadsdelen”, maar “monumenten”, wat globaal gezien wel op hetzelfde neerkomt. Volgens het SCP bracht 45 procent van de Nederlanders in 2003 een bezoek aan monumenten (hierbij gaat het om historische gebouwen en dergelijke). De gemiddelde bezoekfrequentie van deze bezoekers was 5,1.

Bibliotheken

Het *bibliotheekbezoek* (volgens de VTO in Rotterdam) ligt in Rotterdam wat hoger dan gemiddeld in de vijftig grootste steden van Nederland (volgens landelijk onderzoek). In deze vijftig steden had een op de drie mensen een bibliotheek bezocht in het afgelopen jaar, uit het Rotterdamse onderzoek (VTO) blijkt een iets hoger aandeel. In de andere steden geldt dat het gebruik of bezoek van de bibliotheek onder niet-westerse stedelingen iets onder het niveau van de autochtonen ligt, maar dat niet-westerse *jongeren* juist wel veel gebruik maken van de bibliotheek. Een verklaring van het wat hogere bibliotheekbezoek in Rotterdam zou kunnen zijn dat Rotterdam relatief veel *niet-westerse jongeren* heeft dan deze vijftig steden gemiddeld. Enigszins paradoxaal is de constatering dat het *lenen van boeken* in de bibliotheek in de vier grote steden (waaronder Rotterdam) wat lager ligt dan in de andere steden. Hoe Rotterdam het *binnen* deze vier grote steden doet, is niet bekend. (Bron: rapport *De Openbare bibliotheek tien jaar van nu*, SCP, april 2008, cijfers gaan over 2003 en eerder.)

Actieve cultuurdeelname

De ontwikkeling in het lidmaatschap van organisaties waarin men zelf cultureel actief bezig is, is landelijk gezien een neergaande lijn. In het rapport *Maatschappelijke organisaties in beeld* (SCP, september 2008) is dat te lezen. Het lidmaatschap van zang-, muziek- en toneelverenigingen daalde landelijk tussen 1995 en 1999 van negen naar zeven procent. In Rotterdam steeg het juist, van vier naar zes procent. Landelijk daalde ook het lidmaatschap van hobbyverenigingen, terwijl dat in Rotterdam ongeveer gelijk bleef. De meest recente cijfers zijn voor Rotterdam (2007) weer wat lager, maar landelijke cijfers van zo recente datum zijn helaas niet beschikbaar. De cijfers vallen landelijk iets hoger uit omdat de bevolking van 18 jaar en ouder is weergegeven, terwijl in Rotterdam iedereen vanaf 13 jaar meetelt.

Tabel 13.2 *Lidmaatschap van culturele verenigingen in Nederland en Rotterdam, in procenten van de bevolking*

	Zang-, muziek- en toneelverenigingen				Hobbyverenigingen			
	1995	1999	2003	2007	1995	1999	2003	2007
Nederland	9	9	7	-	9	8	5	-
Rotterdam	4	5	6	5	6	7	6	4

Het aandeel Nederlanders dat als vrijwilliger actief is in een culturele organisatie is landelijk de laatste jaren (tot aan 2004) vrij stabiel rond de vijf procent van de bevolking. Ook dat blijkt uit het rapport *Maatschappelijke organisaties in beeld*. In Rotterdam, zo blijkt uit de Vrijtijdsomnibusenquête (VTO) ligt dat aandeel al jaren rond de drie procent, met een wat hoger percentage rond het jaar 2001 toen Rotterdam Culturele Hoofdstad was. Ook hier geldt dat de cijfers landelijk iets hoger uitvallen omdat de bevolking van 18 jaar en ouder is weergegeven, terwijl in Rotterdam iedereen vanaf 13 jaar meetelt.

13.2 Vergelijkingen naar opleidingsniveau en etniciteit

In hoofdstuk twee van dit rapport werd geconstateerd dat in Rotterdam het aandeel bezoekers van culturele voorstellingen onder hoger opgeleiden en autochtonen groter is dan onder lager opgeleiden en allochtonen. Een dergelijk verband komt ook naar voren uit het AVO van het SCP. Overigens worden de etnische verschillen deels verklaard door verschillen in opleidingsniveau: allochtonen zijn over het algemeen lager opgeleid dan autochtonen.

De laatste decennia is het aandeel Nederlanders dat klassieke concerten bezoekt vrij stabiel (circa 12 procent), maar de leeftijd van de bezoekers is toegenomen (vergjrijzing).

Deskundigen zijn het over het algemeen met elkaar eens: in Rotterdam ligt de cultuurdeelname lager dan in de rest van het land. Dat lijkt tegenstrijdig met de nabijheid van veel cultuuraanbod, maar de verklaring ligt in de bevolkingsopbouw. Vooral het opleidingsniveau speelt een grote rol³, en Rotterdammers zijn relatief laag opgeleid. Over het algemeen geldt wel degelijk dat stedelingen meer aan cultuur deelnemen dan niet-stedelingen. Het lage opleidingsniveau van Rotterdammers doet dat effect van die stedelijkheid helemaal teniet.

³ Zie onder andere:

- (1) *Het Actieplan Cultuurbereik en Cultuurdeelname, een empirische evaluatie op landelijk niveau*, SCP werkdocument 117, Den Haag (juli 2005)
- (2) *Cultuurminnaars en cultuurmijders*, A. van den Broek, J. de Haan en F. Huysmans (2005)
- (3) *Meer en ander publiek? Op zoek naar de effecten van het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004*, IVA, T. IJdens, (juni 2005)

Helaas zijn er geen cijfers om Rotterdamse en landelijke cultuurdeelname te vergelijken, gecorrigeerd voor het verschil in opleidingsniveau.

Nederlanders – ook Rotterdammers – worden langzamerhand steeds beter opgeleid. In de samenvatting wordt daar ook op ingegaan. De gestage toename van het opleidingsniveau verklaart misschien een deel maar zeker niet de gehele stijging van de cultuurdeelname die in dit rapport wordt geconstateerd.

Ook de opbouw van de bevolking naar etniciteit speelt een grote rol. In het SCP-rapport *Het dagelijks leven van allochtone stedelingen*⁴ schrijft Van den Broek dat allochtone stedelingen meer dan autochtone stedelingen deelnemen aan wat hij noemt de “klassieke cultuur”. Dat verschil tussen beide groepen is kleiner als het gaat om wat hij bestempelt als “populaire cultuur”. Overigens is er ook binnen de groep van allochtone stedelingen duidelijk sprake van dat hoger opgeleiden meer aan cultuur deelnemen dan lager opgeleiden.

Ook is binnen deze groep het herkomstland van belang. Zo schrijft Van den Broek: “Het bereik van (westerse) canonieke cultuur is onder Turkse en Marokkaanse stedelingen het laagst en onder autochtone stedelingen het hoogst, met een middenpositie voor Surinaamse en Antilliaanse stadsbewoners.” Deze conclusie wordt zonder meer bevestigd voor de Rotterdamse situatie, op grond van de Rotterdamse vrijetijdsonderzoek (VTO). De in Rotterdam relatief sterk vertegenwoordigde groep van Kaapverdianen kan wat dit betreft worden gevoegd bij de groep van Turken en Marokkanen.

Ook geldt in Rotterdam, evenals in de vijftig grote steden in Nederland waarover Van den Broek schrijft, dat de deelname aan populaire cultuur onder de Surinamers en Antillianen vaak het niveau van de autochtone Nederlanders benadert. Turken en Marokkanen blijven wel achter, maar Kaapverdianen doen het ongeveer even goed als de Surinamers en Antillianen.

Wat betreft het bezoek aan feesten in eigen kring met live voorstellingen is de voornaamste conclusie in de vijftig grote steden dat Surinamers op dit gebied uitblinken. Ook in het Rotterdamse onderzoek kwam dat naar voren. In de andere steden doen ook de Turken het goed wat dit betreft, terwijl dat in Rotterdam niet zo lijkt te zijn.

Voor alle etnische groepen geldt overigens dat de uitkomsten van beide onderzoeken wel erg verschillen: in de vijftig steden is het bezoek aan feesten met live voorstellingen hoger dan in het Rotterdamse onderzoek. Hier is op het eerste gezicht geen duidelijke verklaring voor.

Wat betreft de deelname aan amateurkunstbeoefening geldt in de vijftig steden dat Surinamers en Antillianen het bijna even goed doen als autochtonen. Marokkanen en Turken blijven ook hier wat achter. Uit het Rotterdamse onderzoek geldt in dit geval een iets andere conclusie: Antillianen doen het zelfs beter dan autochtonen, Turken doen het bijna even goed en Marokkanen, Kaapverdianen maar ook Surinamers blijven op dit gebied wat achter in Rotterdam. In Rotterdam doen Turken bijna evenveel als autochtonen aan amateurkunstbeoefening, terwijl Turken in de vijftig grote steden slecht scoren.

⁴ *Het dagelijks leven van allochtone stedelingen*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, april 2008, geraadpleegd is met name hoofdstuk acht over cultuurdeelname.

13.3 Informatiebronnen en redenen om geen cultuur te bezoeken

Uit landelijk onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het Bureau Promotie Podiumkunsten⁵, blijkt onder anderen:

- De belangrijkste bron van informatie op basis waarvan men podiumkunsten bezoekt, is mond-tot-mondreclame. Dat is dezelfde conclusie als die in dit rapport is vermeld, al gaat het daar om een wat breder scala van allerlei culturele activiteiten: “het wat, waar en wanneer van culturele activiteiten in Rotterdam”. De informatiebron vrienden, familie, et cetera, wordt door Rotterdammers het meest genoemd.
- In 2006 gaf 64 procent van de Nederlanders aan dat men theaterbezoek te duur vindt. In 2007 zegt 69 procent van de Rotterdammers dat zij theaterbezoek duur vinden (let wel, de formulering is niet: TE duur). Ondanks het verschil in formulering zouden deze uitkomsten wel eens elkaar kunnen bevestigen, want in Rotterdam zijn relatief wat meer mensen met een laag inkomen.
- Zowel landelijk (2006) als in Rotterdam (2007) geeft ongeveer dertig procent van de bevolking aan dat het bezoek van theater (of: podiumkunsten) hen niet interesseert of niets voor hen is.
- Wat betreft de reistijd voor het bezoek aan podiumkunsten wordt landelijk geconstateerd dat men het langst reist voor het bezoek aan popconcerten. Uit het Rotterdamse onderzoek bleek dat het bezoek aan Ahoy' en De Kuip nauwelijks wordt beïnvloed door de vraag of zij daar dichtbij wonen, terwijl dat bij andere voorzieningen wel zo is.

⁵ Bureau Promotie Podiumkunsten: *Marktbeschrijving Podiumkunsten, 2006, Onderzoek onder de Nederlandse bevolking*, Petra Kramer, mei 2007

Bijlagen

BIJLAGE I: DE BETEKENIS VAN DE PERCENTAGES; SIGNIFICANTIE

I.1 Percentages

In de tabellen in dit rapport staan de uitkomsten in percentagevorm weergegeven. Dit is gedaan omdat percentages gemakkelijker te vergelijken zijn dan aantallen, dat is met name het geval wanneer het totale aantal respondenten van twee te vergelijken groepen verschilt, bijvoorbeeld bij de vergelijking van leeftijdsgroepen.

Metingen via een steekproef leveren een schatting van de werkelijkheid. Het toevalskarakter van de steekproef heeft als consequentie, dat schatting en werkelijke waarde ten gevolge van het toeval kunnen afwijken. (*Daarnaast* zijn ook afwijkingen mogelijk ten gevolge van andere zaken dan het toeval, zoals onder- en oververtegenwoordigingen van bepaalde categorieën respondenten, bijvoorbeeld door selectieve non-respons, zie hierover bijlage II.) De mogelijke afwijkingen ten gevolge van het toeval kunnen worden uitgedrukt in betrouwbaarheidsmarges. Gangbaar is een uitdrukking in 95%-betrouwbaarheidsmarges.

De 95%-betrouwbaarheidsmarge geeft aan hoe groot het verschil tussen de geschatte waarde en de werkelijke waarde *zou kunnen* zijn ten gevolge van het toeval. De betekenis van zo'n marge is dat, indien de steekproef en de meting vele malen zouden worden herhaald, de werkelijke waarde zich in 95 van de 100 gevallen binnen de betrouwbaarheidsmarge zal bevinden.

Een betrouwbaarheidsmarge (dus: de onnauwkeurigheid) is kleiner naarmate de steekproef groter is, maar verschilt ook met het gemeten percentage: percentages van rond de 50 procent hebben de grootste onnauwkeurigheid. Hoe verder het percentage van de 50 procent af zit, des te kleiner is de onnauwkeurigheid.

De volgende tabel geeft voor in steekproeven of delen daarvan gemeten percentages de betrouwbaarheidsmarges voor een meting van 50 procent (dus voor het ongunstigste geval), en ter illustratie ook voor een meting van 10 procent en van 90 procent. Overigens wordt in deze tabel met de steekproef bedoeld: de *netto* steekproef, ofwel: het aantal respondenten.

Figuur I.1: De 95%-betrouwbaarheidsmarges van gemeten percentages.

Bij een (deel)steekproef- omvang van:	moet een meting van 10% worden opgevat als:	moet een meting van 50% worden opgevat als:	moet een meting van 90% worden opgevat als:
50	tussen 2 en 18 %	tussen 36 en 64 %	tussen 82 en 98 %
100	tussen 4 en 16 %	tussen 40 en 60 %	tussen 84 en 96 %
250	tussen 6 en 14 %	tussen 44 en 56 %	tussen 86 en 94 %
500	tussen 7 en 13 %	tussen 46 en 54 %	tussen 87 en 93 %
1.000	tussen 8 en 12 %	tussen 47 en 53 %	tussen 88 en 92 %
2.962 (VTO 2005)	tussen 9 en 11 %	tussen 48 en 52 %	tussen 89 en 91 %
6.835 (VTO 2007)	tussen 9 en 11 %	tussen 49 en 51 %	tussen 89 en 91 %

Een leesvoorbeeld: als in het respondentenbestand van de VTO 2007 (6.835 respondenten) 10 procent een bepaald antwoord geeft, moet dit gelezen worden als 10 procent plus of min 0,7 procent, ofwel: een uitkomst die ligt tussen de 9 en de 11 procent⁶.

1.2 Vergelijkingen

Ook bij de vergelijking van percentages of verdelingen (bijvoorbeeld: tussen mannen en vrouwen, of tussen de laatste en de voorgaande VTO) is het mogelijk dat een gemeten verschil wordt veroorzaakt door het toeval. Het gemeten verschil wordt in dat geval 'niet significant' genoemd. Om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten percentages significant is, bestaan een wiskundige techniek: de zogeheten t-toets. De uitkomsten van zo'n toets zijn niet eenvoudig weer te geven zoals met betrouwbaarheidsmarges is gedaan in de voorgaande tabel. Wel kan in het algemeen gesteld worden, dat de grens tussen 'significant' en 'niet-significant' wat kleiner is dan het totaal van de beide betrouwbaarheidsmarges. Een voorbeeld: iets is niet aantoonbaar toegenomen als het in de VTO 2005 50 procent was en in de VTO 2007 52 procent. Een stijging van 10 procent naar 12 procent is overigens wel significant (bij deze gemeten waarden zijn de marges wat kleiner).

De boodschap is dan ook dat in het algemeen verschillen of afwijkingen van 1 of 2 procent niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toeval kunnen zijn veroorzaakt. De lezer hoeft zich over dit soort zaken echter niet druk te maken, want in de tekst van dit rapport is hiermee rekening gehouden. Als een verschil niet significant is, is het niet genoemd en als een verschil genoemd is, is het significant.

1.3 Gemiddelden

Ook om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten gemiddelden (bijvoorbeeld het verschil tussen twee rapportcijfers) significant is of slechts veroorzaakt is door het toeval kan een t-toets worden verricht. Hoewel ook hier het precieze resultaat van geval tot geval verschilt, en met name ook afhangt van de gemeten waarden en de spreiding rond de gemiddelden, geldt in de praktijk in het algemeen, dat verschillen in rapportcijfers van 0,2 en hoger significant zijn. Bij een meting over een *deel* van de steekproef –bijvoorbeeld over alleen de mannen in de VTO 2007– ligt deze grens hoger.

Ook hier is in de tekst van dit rapport rekening mee gehouden. Als een verschil niet significant is, is het niet genoemd en als een verschil genoemd is, is het significant.

⁶ Bij het berekenen van de betrouwbaarheidsmarge bij percentages kan worden uitgegaan van de volgende benaderende formule: de absolute 95%-betrouwbaarheidsmarge is $1,96 \times \sqrt{p(100-p)} / \sqrt{(n-1)}$, waarbij p het gemeten percentage is en n de omvang van de (deel-) steekproef.

Een percentage van 50% heeft in de VTO 2007 dus een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{6.834} = 1,2\%$.

Bij een percentage van 1% hoort in de VTO 2007 een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(1 \times 99)} / \sqrt{6.834} = 0,2\%$.

Bij een percentage van 50% onder alleen de 3.190 mannen wordt dat $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{3.189} = 1,7\%$.

BIJLAGE II RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

II.1 Respons

De respons op de Vrijtijdsomnibusenquête 2007 (althans het zogeheten basisdeel ervan) bedroeg 40 procent. Er reageerden 6.654 respondenten uit een steekproef van 16.667. Daarmee is de respons dit jaar weer lager dan twee jaar geleden, toen zij 46 procent bedroeg. De respons van de VTO van 2007 is vrijwel gelijk aan de respons bij de "gewone" Omnibusenquête (2007: 41 procent). De dalende trend in de responsbereidheid is duidelijk. Toch scoort de VTO 2007 hoger dan vergelijkbare enquêtes in de andere drie grote steden.

Bovenstaande betreft het basisdeel van de steekproef. Daarnaast is de vragenlijst deze keer op verzoek van een van de opdrachtgevers ook toegestuurd aan een steekproef van Rotterdammers in de leeftijd van 75 jaar en ouder. Ook als deze respons wordt meegeteld, komt de respons op 40 procent. Op het laatste moment zijn er nog een kleine 2.000 extra vragenlijsten verstuurd aan een aanvullende steekproef. Dit omdat de aantallen respondenten van sommige groepen Rotterdammers tot op dat moment nog niet zodanig waren dat daar afzonderlijk betrouwbare uitspraken op konden worden gebaseerd. Omdat de mensen in deze extra steekproef slechts ongeveer een week de tijd hadden om te reageren (de sluitingsdatum van het veldwerk naderde) kennen zij een lage respons van 14 procent en brengen zij de totale respons naar beneden van 40 naar 37 procent. De verschillende aantallen en responspercentages zijn in onderstaande tabel op een rijtje gezet.

Tabel II.1 Respons op de Vrijtijdsomnibusenquête 2007

	Basis	Inclusief 75-plussers	Inclusief extra verzending (zonder 75-plussers)
Steekproef	16.461	17.750	18.439
Respons	6.564	7.097	6.835
Responspercentage	40%	40%	37%

Bij deze responspercentages moet worden bedacht, dat ieder formulier dat om welke reden dan ook niet ingevuld is geretourneerd tot de non-respons is gerekend; dus ook formulieren voor mensen die inmiddels niet meer bereikbaar zijn door bijvoorbeeld verhuizing of overlijden. Veel onderzoeksbureaus tellen zulke mislukte contacten niet mee bij de bepaling van het responspercentage. Al met al is een respons zoals hierboven weergegeven nog steeds niet slecht voor schriftelijke enquêtes in een stad als Rotterdam. Het CBS kampt bijvoorbeeld bij haar landelijke enquêtes in de grote steden met een slechtere en selectievere respons, en overall kampen markt- en opinieonderzoeksbureaus met een dalende responsbereidheid.

II.2 Representativiteit en weging: inleiding

In het vervolg van deze bijlage wordt aan de hand van een aantal persoonskenmerken de representativiteit van de uiteindelijke netto steekproef (de respons) besproken. Daartoe worden kenmerken van de respondenten vergeleken met die van de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Bij nagenoeg alle inhoudelijke analyses van onderzoeksuitkomsten van de VTO worden de 75-plussers buiten beschouwing gelaten (75-plussers zijn in eerdere jaren ook niet meegenomen in de analyses). Ook in deze analyse van de representativiteit worden zij daarom buiten beschouwing gelaten.

Een van de opdrachtgevers van de VTO heeft verzocht om per deelgemeente uitspraken te kunnen doen over sportdeelname van de bevolking. Omdat in de ene deelgemeente een stuk minder mensen wonen dan in de andere is besloten om een gestratificeerde steekproef te trekken. Dit houdt in dat een inwoner van een kleine deelgemeente meer kans heeft om een vragenlijst te ontvangen dan een inwoner van een grote deelgemeente.

Daarnaast was er de wens om extra ouderen (55-plussers) in de steekproef op te nemen. Zodoende is de steekproef gestratificeerd naar leeftijdsgroep (tot 55 jaar en daarboven) en naar deelgemeente. Het basisbestand van de VTO vormt daardoor per definitie geen afspiegeling van de Rotterdamse bevolking naar deelgemeente en naar leeftijd. Om toch uitspraken te kunnen doen over de gehele Rotterdamse bevolking, is bij de analyses een weging toegepast. Dat betekent dat de 'scheve' verdeling naar deelgemeente en naar leeftijdsgroep in het respondentenbestand met behulp van een weegfactor is teruggebracht naar de verdeling zoals die is in de bevolking van Rotterdam. Daardoor vormt het respondentenbestand (gewogen) een goede afspiegeling van de Rotterdamse bevolking. Sterker nog: het aandeel dat elke leeftijdsgroep per deelgemeente uitmaakt van de totale Rotterdamse bevolking is in het respondentenbestand exact gelijk aan dat aandeel in de bevolking.

Er is nog wel enigszins verschil te zien bij de verdeling naar andere kenmerken, zoals in de verdeling naar geslacht en naar etniciteit. Ook komt de verdeling naar leeftijd in het respondentenbestand niet *perfect* overeen met die in de bevolking. (De stratificatie naar leeftijd die door de weegfactor wordt tenietgedaan is immers slechts een tweedeling: onder en boven de 55 jaar). In de volgende paragraaf wordt de representativiteit naar enkele kenmerken besproken.

II.3 Representativiteit naar diverse kenmerken

In de volgende tabel is de verdeling naar geslacht weergegeven van de respondenten van de VTO 2007 en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2007. Vrouwen blijken oververtegenwoordigd. Dat vrouwen beter responderen is traditioneel en kwam ook voor in de vorige VTO.

Tabel II.2: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar geslacht, in procenten

	VTO 2007 (gewogen)	Bevolking (13 t/m 75 jaar)
Man	44	50
Vrouw	56	50
Totaal	100	100

De volgende tabel geeft de verdeling naar leeftijd weer van de respondenten van de VTO 2007 en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2008⁷. De jongste groep is iets ondervertegenwoordigd. Dat is overigens in voorgaande edities ook steeds het geval geweest. De groep van 45 t/m 64 jaar is juist licht oververtegenwoordigd. Al met al zijn de verschillen in de beide verdelingen niet erg groot.

Tabel II.3: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar leeftijd, in procenten

	VTO 2007 (gewogen)	Bevolking (13 t/m 75 jaar)
13 t/m 24 jaar	17	19
25 t/m 44 jaar	39	40
45 t/m 64 jaar	34	30
65 t/m 75 jaar	10	10
Totaal	100	100

De volgende tabel toont de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit.

⁷ Gegevens over de leeftijdsverdeling in de Rotterdamse bevolking zijn gebaseerd op gegevens per 1 januari 2007, waarbij de leeftijd met 1 jaar is verhoogd. Ook de andere bevolkingskenmerken betreffen 1 januari 2007. Op het moment van schrijven zijn deze gegevens nog niet voorhanden voor de peildatum 1 januari 2008.

Tabel II.4: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit, in procenten

	VTO 2007 (gewogen)	Bevolking (13 t/m 75 jaar)
Suriname	7	9
Ned.Antillen/Aruba	2	3
Kaapverdië	2	3
Turkije	6	8
Marokko	5	6
overig niet-westers	5	7
<i>Subtotaal niet westers</i>	27	36
autochtoon	63	54
EU (25 landen)	5	6
overig westers	4	5
<i>Subtotaal westers</i>	73	64
Eindtotaal	100	100

Het duidelijkste verschil tussen de verdeling in het respondentenbestand van de VTO en die in de bevolking is de oververtegenwoordiging van autochtonen (dat wil zeggen dat de respondent en diens beide ouders naar eigen zeggen in Nederland zijn geboren). Het subtotaal van niet-westerse Rotterdammers dat ruim een derde van de bevolking uitmaakt is wat mager vertegenwoordigd met ruim een kwart van de respondenten. Per etnische groep zijn de verschillen steeds slechts een of twee procent. Dat geldt ook voor de beide groepen westerse allochtonen. De verdeling van het respondentenbestand naar etniciteit komt overeen met die in eerdere versies van de VTO.

De volgende tabel toont de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar over de deelgemeenten van Rotterdam. Omdat de gewogen percentages in de enquête exact overeenkomen met de percentages in de bevolking, is tevens de *ongewogen* verdeling in het respondentenbestand weergegeven. Hieruit blijkt duidelijk dat de weging noodzakelijk was om te zorgen dat respondenten die in een kleinere deelgemeente wonen niet onevenredig sterk de uitkomsten op stadsniveau beïnvloeden. Deelgemeente Hoek van Holland illustreert dit het duidelijkst. Andersom geldt dat respondenten in een grote deelgemeente als Prins Alexander zonder weging te licht zouden meetellen in het totaal, maar met weging precies zwaar genoeg.

Tabel II.5: Verdeling van de respondenten (ongewogen en gewogen) en van de totale bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar deelgemeente, in procenten

	VTO 2007 onge- wogen	VTO 2007 gewo- gen	Bevolking ⁸ (13 t/m 75 jaar)
Stadscentrum	7	6	6
Delfshaven	12	12	12
Overschie	7	3	3
Noord	8	9	9
Hillegersberg-Schiebroek	7	6	6
Kralingen-Crooswijk	7	9	9
Prins Alexander	7	15	15
Feijenoord	10	12	12
IJsselmonde	10	10	10
Charlois	11	11	11
Hoogvliet	6	6	6
Hoek van Holland	6	2	2
Pernis	1	1	1
Totaal	100	100	100

II.4 Representativiteit: conclusie

Voor zover op verifieerbare kenmerken valt na te gaan, is de respons op de Vrijtijds-omnibusenquête 2007 voldoende representatief voor de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Dit ondanks het feit dat vrouwen, Rotterdammers tussen de 45 en de 65 jaar en autochtonen wat zijn oververtegenwoordigd en mannen, jongeren tot 25 jaar en niet-westerse allochtonen wat zijn ondervertegenwoordigd. Dit is overeenkomstig de eerdere reeksen van de VTO, waardoor er geen trendbreuken als gevolg van verschil in representativiteit zullen ontstaan in tijdreeksen.

Voor de selectiviteit van de respons op enquêtes kan een aantal verklaringen worden bedacht, die impliceren dat het verhelpen daarvan niet zo simpel is. Zo zijn frequent verhuizende mensen (letterlijk) moeilijk te achterhalen, evenals mensen die niet wonen op het adres waar ze volgens de gemeentelijke basisadministratie (GBA) wonen. Dit impliceert in een aantal opzichten ook een selectiviteit.

Daarnaast valt niet te vermijden, dat – ondanks de moeite die gedaan wordt om de vragen in de enquête zo begrijpelijk mogelijk te formuleren – een dergelijke vragenlijst voor een aantal mensen toch te hoog gegrepen is. Dat geldt met name voor mensen die de Nederlandse taal slecht beheersen. En tenslotte moet ook gevreesd worden, dat de grote stad een aantal inwoners heeft die steeds minder ontvankelijk zijn voor vormen van maatschappelijke participatie zoals het deelnemen aan een gemeentelijke enquête. In dat opzicht is wellicht ook een vergelijking te trekken met de selectieve opkomst bij verkiezingen.

⁸ Bij alle bevolkingcijfers zijn de haven- en industriegebieden buiten de tellingen gelaten.

Al met al moet worden geconcludeerd dat de Vrijtijdsomnibusenquête 2007 een zekere mate van selectiviteit in zijn respons kent, die grotendeels moeilijk tot niet te voorkomen is en waarmee bij de interpretatie van resultaten rekening moet worden gehouden. De mate waarin deze selectiviteit uitkomsten beïnvloedt, moet echter ook niet overschat worden. Zo valt eenvoudig na te rekenen, dat als bijvoorbeeld 50 procent van de autochtonen (inclusief westerse allochtonen) het eens is met een bepaalde stelling, en 25 procent van de allochtonen uit niet-westerse landen, hiervoor in de enquête voor de totale Rotterdamse bevolking 43 procent zal worden gemeten, terwijl dit 41 procent had moeten zijn. In dit voorbeeld hadden de niet-westerse Rotterdammers (die het in mindere mate met de stelling eens zijn) wat zwaarder moeten meetellen en het totaal-gemiddelde wat naar beneden moeten brengen. Een dergelijk verschil ligt in de orde van grootte van de betrouwbaarheidsmarge van de enquête (zie Bijlage I). In zo'n geval is het wellicht interessanter om te weten dat autochtonen en allochtonen zo sterk verschillen, dan te weten hoeveel het totale gemiddelde *precies* bedraagt.

Publicatieoverzicht COS

Algemeen

Kerncijfers Rotterdam 2008	2008
Staat van Rotterdam 2008	2008
Feitenkaart Omnibusenquête 2008	2008
Aandachtsgebieden in beeld 2007	2008
Monitor Prins Alexander 2007	2008
Feijenoord in beeld	2007
Handleiding voor het opstellen van meetbare doelstellingen	2006
Binnenstadsmoitor 2005	2005
Feitenkaart Rotterdam in Europees perspectief	2004
Staat van de Jeugd	2004

Arbeid en Inkomen

Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam op deelgemeente- en buurniveau 2005	2008
Monitor Lage inkomens Westland. 1e meting	2007
De Rotterdamse marktbezoeker 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart Rotterdamse kantorenmarkt per 1 januari 2007	2007
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam en regio 2004	2007
Monitor lage inkomens Delft. 1e meting	2006
Inventarisatie bedrijventerreinen regio Rotterdam	2006
Monitor Gemeentelijke Lastendruk Rotterdam, 2003-2006*	2006
Rotterdamers over werken bij de gemeente 2005	2005
Feitenkaart economie en arbeidsmarkt in Rotterdam	2005
Economische statistiek per deelgemeente	2004
Monitor vraagzijde arbeidsmarkt havengebonden cluster, Rijnmond. Een pilot.	2004

Bevolkingsgroepen

Chinezen in Rotterdam	2006
Monitor allochtone ouderen IJsselmonde	2005
Minderhedenmonitor 2003. Integratie en inburgering	2004
Sociale integratie en de islam in Rotterdam	2004
Emancipatiemonitor Rotterdam 2004	2004
Feitenkaart kerncijfers Antillianen in Rotterdam	2004

Communicatie en klanttevredenheid

Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over het Evenementenbeleid	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over de deelgemeentegids	2008
Tevredenheidsmeting Feijenoord 2007	2007
Rotterdamers over de gemeentelijke dienstverlening 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Kijk- en Luisteronderzoek SLOR 2006	2007
Gebruik en waardering JOS Intranet	2006
Stadswinkel op voorhand	2006
Rapportage Mediagebruik Rotterdamse Ambtenaren	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting maart 2005. Middelland	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting maart 2005. Tussendijken	2005

Demografie

Feitenkaart - Bevolkingsmonitor 2e kwartaal 2008	2008
Feitenkaart Prognose huishoudens 2025	2008
Bevolkingsprognose Rotterdam 2025	2007
Trendprognose Rotterdam 2020	2006
De bevolkingsontwikkeling van Rotterdam 2003-2004	2004

Kunst en cultuur

Cultuurparticipatie van Rotterdamers 2005	2006
Klanttevredenheid SKVR	2006
Rotterdamers en de bibliotheek 2005	2005
Belangstelling voor opera in Rotterdam 2004	2004

Leefbaarheid en Veiligheid

Monitor hot spots Rotterdam, vijfde meting (2007)	2007
Nulmeting Monitor CO2-uitstoot Rotterdam, Woningen. Versie september 2007	2007
Rotterdamers over het milieu 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Rotterdamers over singels, sloten en vijvers 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Effectmeting overlast Oude Noorden	2007
Beleving luchtkwaliteit onder Rotterdamers 2006	2006
Herkenning van radicalisering	2005
Nulmeting Leefbaarheid Opvang Pijnackerstraat Oude Noorden	2005

Onderwijs

VVE-Monitor Rotterdam 2007. 2e meting	2008
Leerlingprognoses primair onderwijs Rotterdam 2005 - 2020	2006
Integratie in het primair onderwijs Rotterdam	2005
Wonen en leren van volwassenen in de regio	2005
Belangstelling Openbaar Daltononderwijs Papendrecht	2004

Overig

Quick scan objectgebonden vergunningen	2007
Evaluatie Flexwerken dS+V	2006
Rapportage Warmtekrachtkoppeling Bergschenhoek	2005
Rotterdammers en computers 2005	2005
Evaluatie stoelmassage dS+V. Resultaten uit een enquête bij drie dS+V-afdelingen	2004

Politiek en bestuur

Rotterdammers over burgerparticipatie 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart Het oordeel van Rotterdammers over het gemeentebestuur voorjaar 2007	2007
Opkomen voor Rotterdam	2006
Analyse gemeenteraadsverkiezingen 2006	2006
Skyline op ooghoogte	2006
Analyse deelraadsverkiezingen 2006	2006

Ruimtelijke ordening en verkeer

Rotterdammers over het verkeer 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Mobiliteit in Rotterdam, de stadsregio en Nederland 2004-2006	2007
Tevredenheidsonderzoek Evenementenparkeerregeling 2007	2007
Rotterdammers over het openbaar vervoer 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Masterplan Lijnbaanhoven	2007
Draagvlakmeting parkeren onder de Noorderhavenkade	2006
Belevingsonderzoek groene golf Schiekade/Schieweg	2006
Rotterdammers over imagobepalende plekken in de openbare ruimte	2005

Sociaal beleid

Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2007	2007
Sociale kaart 2004. Stadsregio Rotterdam	2004

Vrijtijdsbesteding

Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijtijdsomnibus 2007	2008
Quick scan Rotterdamse jongeren in hun vrije tijd	2006
Rotterdammers in hun vrije tijd 2005	2006
Recreatief bezoek van Rotterdammers aan Rotterdam 2005	2006
Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2005	2006
Relevante trends voor het vrijwilligerswerk in 2020	2006
Rotterdammers in de wintermaanden van 2005	2005
Joffen in Feijenoord.	2005

Welzijn en Volksgezondheid

Subsidiëring van welzijnsinstellingen door deelgemeenten en gemeentelijke diensten in Rotterdam, 2007	2007
Sterfte in Rotterdam tijdens de hittegolven in juli 2006	2006

Wonen

Feitenkaart Aandachtsgroepen volkshuisvestingsbeleid Rotterdam en regio 2005	2008
Kans van Slagen. Monitor Woonruimteverdeling Stadsregio Rotterdam. 2008 kwartaal 1	2008
Monitor Woonruimteverdeling Stadsregio Rotterdam 2007	2008
Monitor Gentrification in pilotgebieden	2007
Monitor woningbouwafspraken stadsregio Rotterdam 2006	2007
Kansen op de sociale huurmarkt in Schiedam 2005 - 2006	2007
Bewoners over het nieuwe dure huursegment	2006
Monitor Aanbodmodel Rotterdam 2005	2006
Rotterdammers over de verkoop van huurwoningen 2006	2006
Rotterdammers over herstructurering 2006	2006
Evaluatie experiment huisvestingsvergunning	2005
Bewonersonderzoek Nesselande	2005

*Bovenstaand overzicht is een greep uit het publicatieaanbod van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek.
Een compleet publicatieoverzicht is te raadplegen op het internet: www.cos.rotterdam.nl*